

**T.C.
YALOVA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

**RUS DIŞ POLİTİKASINDA AVRASYACILIK VE
TÜRKİYE**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Ümit Yaşar SÖNMEZ

**Enstitü Anabilim Dalı: Uluslararası İlişkiler
Enstitü Bilim Dalı: Uluslararası İlişkiler**

Tez Danışmanı: Yrd. Doç. Dr. Kaan DİYARBAKIRLIOĞLU

HAZİRAN – 2016

T.C.
YALOVA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

**RUS DIŞ POLİTİKASINDA AVRASYACILIK VE
TÜRKİYE**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Ümit Yaşar SÖNMEZ (117207013)

**Enstitü Anabilim Dalı: Uluslararası İlişkiler
Enstitü Bilim Dalı: Uluslararası İlişkiler**

Bu tez 23/06/2016 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından oybirliği ile kabul edilmiştir.

Prof.Dr. Kenan DAĞCI

Jüri Başkanı

- ☐ Kabul
☐ Red
☐ Düzeltme

Doç.Dr. Burç AKA

Jüri Üyesi

- ☐ Kabul
☐ Red
☐ Düzeltme

Yrd.Doç.Dr. Kaan DİYARBAKIRLIOĞLU

Jüri Üyesi

- ☐ Kabul
☐ Red
☐ Düzeltme

BEYAN

Bu tezin yazılmasında bilimsel ahlak kurallarına uyulduğunu, başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunulduğunu, kullanılan verilerde herhangi bir tahrifat yapılmadığını, tezin herhangi bir kısmının bu üniversite veya başka bir üniversitedeki başka bir tez çalışması olarak sunulmadığını beyan ederim.

Ümit Yaşar SÖNMEZ

01.06.2016

ÖNSÖZ

Soğuk Savaş'ın son bulmasıyla Sovyetler Birliği'nin dağılarak uluslararası sistemde yeni bir dönemin başlaması, SSCB'nin varisi ve sistemin yeni aktörü Rusya Federasyonu'nu da derinden etkilemiştir. Şüphesiz bu değişim, Rusya açısından yeni ekonomik, siyasi, sosyal ve kimlik sorunlarını beraberinde getirmiştir. Rusya, yaşanan bu dönemi, iç ve dış politikadaki sorunlara çözüm bulmak adına çıkış yolu arayışıyla geçirirken, kaybedilen uluslararası itibarın yeniden kazanılmasına odaklanan Avrasyacılık yaklaşımı Rus düşünce tarihinde hiç olmadığı kadar ilgi görmeye başlamıştır. Çalışmada, dağılmadan sonraki dönemin pasif ve kararsız Rusyası'ndan son dönemdeki aktif ve sert Rusya'ya giden süreç, Avrasyacılık düşüncesi bağlamında analiz edilmeye çalışılmıştır. Bunu yaparken özellikle Yeni Avrasyacılığın teorik çerçevesini netleştiren Dugin'in fikir, ideal ve söylemlerine öncelik verilmiştir.

Avrasyacılığın teorik öncelikleriyle bu dönemdeki karar alıcıların dış politika uygulamaları neden-sonuç ilişkisi kurularak anlamlandırılmak istenirken, kısaca da olsa Dugin Avrasyacılığında Türkiye'nin yeri irdelenmeye çalışılmış, böylece Rusya-Türkiye ilişkileriyle de bu anlamda bağlantı kurulmuştur.

Çalışmamda beni cesaretlendiren tez danışmanım Yrd. Doç. Dr. Kaan DİYARBAKIRLIOĞLU Hocam'a, tezin yazılması esnasında bana sabır ve anlayış gösteren çocuklarımla her konuda yardımını esirgemeyen sevgili eşime, aynı zamanda desteğini bir dağ gibi hep arkamda hissettiğim babama şükran ve saygılarımı sunarım.

Ümit Yaşar SÖNMEZ

01.06.2016

İÇİNDEKİLER

KISALTMALAR LİSTESİ.....	ii
ŞEKİL LİSTESİ.....	iii
ÖZET.....	iv
SUMMARY.....	v
GİRİŞ.....	1
BÖLÜM 1: RUS DIŞ POLİTİKASINDA TEMEL YAKLAŞIMLAR.....	9
1.1. Batıcılık.....	9
1.2. Klasik Avrasyacılık.....	12
BÖLÜM 2: YENİ AVRASYACILIK VE ALEKSANDER DUGİN.....	20
2.1. Jeopolitik İçerik.....	21
2.2. Doğu-Batı Tartışması:Yeni Avrasyacılığın Kimlik Açıklaması.....	26
2.3. Batı Karşıtlığı.....	28
2.4. Seçilmiş Halk:Kültür ve Medeniyet Vurgusu.....	31
2.5. Din Olgusu.....	33
2.6. Bir Araç Olarak Ekonomi.....	35
2.7. Büyük Rus İmparatorluğu İdeali.....	36
2.8. Dış Politika:Yakın Çevre Önceliği.....	43
2.9. Yeni Avrasyacılığın Handikapları.....	44
BÖLÜM 3: SSCB SONRASI RUS KARAR ALICILARI VE YENİ AVRASYACILIK.....	46
3.1. Yeltsin Dönemi:Yeni Batıcılıktan Yeni Avrasyacılığa.....	46
3.2. Putin Dönemi.....	64
3.2.1. Birinci Dönem.....	64
3.2.2. İkinci Dönem.....	71
3.2.3. Üçüncü Dönem.....	74
BÖLÜM 4: YENİ AVRASYACILIKTA TÜRKLER VE TÜRKİYE.....	84
4.1. Yeni Avrasyacılıkta Türkler.....	84
4.2. Yeni Avrasyacılıkta Türkiye.....	87
SONUÇ.....	96
KAYNAKLAR.....	100
ÖZGEÇMİŞ.....	108

KISALTMALAR LİSTESİ

AB	: Avrupa Birliği
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
AKKA	: Avrupa Konvansiyonel Kuvvetler Anlaşması
BDT	: Bağımsız Devletler Topluluğu
BM	: Birleşmiş Milletler
DTÖ	: Dünya Ticaret Örgütü
FSB	: Rusya Federal Güvenlik Servisi
GSY(İ)H	: Gayri Safi Yurtiçi Hasıla
GUAM	: Gürcistan, Ukrayna, Azerbaycan ve Moldova'dan oluşan örgüt
KPRF	: Rusya Komünist Partisi
LDPR	: Rusya Liberal Demokratik Partisi
NATO	: Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü
OECD	: İktisadi İşbirliği ve Gelişme Teşkilatı
RF	: Rusya Federasyonu
RKRP	: Rusya Komünist İşçi Partisi
SSCB	: Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği
START	: Stratejik Silahların Azaltılması Antlaşması
ŞİÖ	: Şanghay İşbirliği Örgütü

ŞEKİL LİSTESİ

Şekil 1 : 1992-1999 Yılları Arasında RF Devlet Harcamaları

Şekil 2 : 1990-1999 Yılları Arası RF Gerçek GSYİH

Şekil 3 : Petrol-Gaz Fiyat Değişim Grafiği (1991-2008)

Şekil 4 : Petrol Fiyatları RF GSYİH İlişkisi

Yalova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tez Özeti

Tezin Başlığı : Rus Dış Politikasında Avrasyacılık ve Türkiye	
Tezin Yazarı : Ümit Yaşar Sönmez	Danışman : Yrd. Doç. Dr. Kaan DİYARBAKIRLIOĞLU
Kabul Tarihi :23.06.2016	Sayfa Sayısı : V (ön kısım) + 108 (tez)
Anabilim Dalı : Uluslararası İlişkiler	Bilim Dalı : Uluslararası İlişkiler
Rusya Federasyonu SSCB'nin ardılı olarak Soğuk Savaş sonrasında çok farklı sorunlarla yüzleşmek zorunda kalmıştır. Siyasi, ekonomik ve sosyal sorunlar, Rusya'yı bu dönemde dış politikada da yeni arayışlara itmiştir. Oluşan yeni dünyada Rusya'nın yerinin neresi ve misyonunun ne olduğu sorularına cevap aranmıştır. Avrasyacılık, bu sorulara vermiş olduğu tatmin edici cevaplarla Rus bürokrasisi ve karar alıcılarını etkilemiş, son dönemde iç ve dış politikayı yönlendirmeye başlamıştır. Avrasyacılar, tarihsel verileri de kullanarak Rus jeopolitiğinde Rusya'nın bölgesel ve küresel önceliklerini belirlemeye çalışmışlardır. Rus dış politikasında Avrasyacı yaklaşımdan faydalanarak belirlenen bu öncelikler doğrultusunda yeni tehdit ve işbirliği eksenleri tanımlanmış, uluslararası alanda yeniden “büyük güç” olabilme idealine yönelik stratejiler geliştirilmiştir.	
Anahtar Kelimeler: Rusya, Avrasyacılık, dış politika, jeopolitik.	

Yalova University, Insitute of Social Sciences Master Thesis Summary

Tezin Başlığı : Eurasianism In Russian Foreign Policy and Turkey	
Tezin Yazarı : Ümit Yaşar Sönmez	Danışman : Yrd. Doç. Dr. Kaan DİYARBAKIRLIOĞLU
Kabul Tarihi : 23.06.2016	Sayfa Sayısı : V (ön kısım) + 108 (tez)
Anabilim Dalı : Uluslararası İlişkiler	Bilim Dalı : Uluslararası İlişkiler
Russian Federation as a successor to the USSR after the Cold War, has had to face very different problems. Political, economic and social problems has been pushed Russia to new searches in foreign policy during this period. It was tried to find the answers to the questions of where the place of Russia and what of the Russian mission is in the new world. Eurasianism, with the satisfactory answers given to these questions has influenced the decision-makers and the Russian bureaucracy, so, have started to divert domestic and foreign policy in recent years. Eurasians, tried to identify regional and global priorities in Russian geopolitics by using the historical data as well. In Russian foreign policy, new threats and axes of cooperation have been identified with the help of Eurasian aproach and its priorities, and has been developed strategies for the ideal of being a "big power" again in the international arena.	
Keywords: Russia, Eurasianism, foreign policy, geopolitics.	

GİRİŞ

Soğuk Savaş'ın bitmesiyle SSCB'nin ardılı olarak ortaya çıkan Rusya Federasyonu her alanda belirsizliklerin ve sorunların hakim olduğu bir dönemle yüzleşmek zorunda kalmıştır. Sorunların birçoğunun SSCB'den devralındığı bir hakikat ise de RF'nin içeride ve dışarıda izleyeceği politika konusunda tam bir fikir birliğinin ve devlet politikasının olmayışı çözüm bulma noktasında Rus bürokrasisi ve siyasetçilerini zorlamıştır.

Çalışmada özellikle Soğuk Savaş sonrası dönem incelenecektir. Bunun en önemli nedeni, Soğuk Savaş'ın sona ermesinin yakın geçmişte uluslararası ilişkiler disiplininde bir milat olarak değerlendirilmesidir. Gerçekten de Soğuk Savaş sonrasında rekabet ve işbirliğinin araç ve yöntemleri değişikliğe uğramış, ilişkileri tanımlayan parametreler daha karmaşık hale gelmiştir. Ekonomik verilerin dış politikadaki ağırlığı artmış, iki kutuplu sistemin çökmesiyle yeni bölgesel entegrasyon projeleri ve işbirliği arayışları gündeme gelmiştir. Uluslararası ortamda meydana gelen bu küresel değişim, bir kutbun liderliği misyonunun sona ermesi ve sosyalist anlayışın siyasi ve ekonomik anlamda çökmesi nedeniyle SSCB'nin varisi RF'de daha yoğun bir şekilde hissedilmiştir.

Çalışmada Soğuk Savaş sonrası dönemde oluşan yeni uluslararası sistemle birlikte belirgin bir şekilde dönüşüm yaşayan ve Putin dönemiyle birlikte tutarlı bir stratejik seviyeye ulaşan Rus dış politikasının hangi temel yaklaşım çerçevesinde şekillendiği sorusuna yanıt bulunmaya çalışılacaktır. Bu kapsamda öncelikle Rus dış politikasındaki ana akımlar incelenmiş, Batıcılık ve Klasik Avrasyacılık yaklaşımlarının öncelikleri ve teorik çerçeveleri hakkında bilgiler verilmeye çalışılmıştır. Genel çerçevesi itibariyle bir dış politika analizi olan çalışma, siyasi tarihten önemli ölçüde faydalanmıştır.

Araştırmanın nedeni uluslararası sistemde yeniden büyük güç olma yolunda ilerleyen RF'nin dış politikasını anlamak ve anlamlandırmaktır. Özellikle 2008 yılından itibaren gerekirse güç kullanarak ulusal çıkarlarını koruma iradesi

gösterme kararlılığındaki Rus dış politikası, bu stratejisini uluslararası kamuoyuna da kabul ettirme misyonunu benimsemiş durumdadır. Ukrayna, Suriye ve Gürcistan krizlerinde görüldüğü gibi RF, bu stratejisinde büyük ölçüde başarılı olmuştur.

İlk bölümde Rus dış politikasında tarihsel olarak temsil edilmiş olan Batıcılık ve Avrasyacılık yaklaşımlarıyla ilgili bilgiler verilecektir. Rus dış politikasında 18. yüzyılın başlarından itibaren I. Petro ile başlayan Batıcı yaklaşımın içeriği dönemin Rus karar alıcılarının politikaları ve bir siyaset felsefecisi olan Petr Chaadaev'in düşünceleri doğrultusunda analiz edilecektir. Yeni Avrasyacılığın temelini oluşturan ve Bolşevik İhtilali'nden sonra 20. yüzyılın başlarından itibaren ihtilale tepki olarak ortaya çıkan Klasik Avrasyacılık, Rus siyasi tarihinde bir akım olarak ortaya çıksa da Sovyet düşünce sisteminde ilgi uyandırmamış, hatta tehdit olarak algılanmıştır. Bu yönüyle çalışmada Klasik Avrasyacılığın temel söylemleri ancak Trubetskoy ve Savitski'nin düşünceleri doğrultusunda incelenebilmiş, dış politika pratiği olmadığından ancak teorik seviyede analiz edilebilmiştir. Nitekim çalışmada, Soğuk Savaş sonrası dönemde de uygulamaya konulan Batıcılık ve Avrasyacılık yaklaşımlarının tarihsel bütünlük içinde anlaşılabilmesi için bu iki yaklaşımın ortaya çıktığı koşullara ve temel söylemlerine değinilmesinin günümüz Rus dış politikasının anlaşılmasını kolaylaştıracağı temel savıyla hareket edilmiştir.

Batıcılık ve Avrasyacılık yaklaşımlarının coğrafya üzerinden tanımlanan ve ayrışan kavramlar olduğu gerçeğinden yola çıkarak Rus dış politikasının, Rusya'nın tarihsel olarak aşamadığı Doğu-Batı ikilemine yönelik tercihlerinin yansıması doğrultusunda oluşturulduğu söylenebilir. Bu tercih Rusya'nın dış politika rotasını ve önceliklerini değiştirmekte, farklı söylemlerin ortaya çıkmasını sağlamaktadır. Bu bağlamda Batıcılık, Rusya'nın Batı dünyasının bir parçası olduğunu savunurken, Avrasyacılar ise Rusya'yı Batı'ya ait olmamakla birlikte Doğu'ya da ait olmayan özgün ve en önemlisi Batı'ya alternatif öncü bir medeniyetin temsilcisi olarak tanımlamaktadırlar. Avrasyacılık bu anlamda bitmeyen Doğu-Batı tartışmasına ne Doğu, ne de Batı diyerek farklı bir açıklama

getirmiş, bir uzlaş ve sentez oluşturmak istemiştir. Soğuk Savaş sonrası dönemde ise Yeni Avrasyacılık, özellikle Aleksander Dugin'in fikirleri ekseninde açıklanmaya çalışılmıştır. Bunun en önemli nedeni ise Dugin'in fikirlerinin Yeni Avrasyacılıkla ilgili kapsamlı bir çerçeve çizmiş olmasıdır. Dugin'in Yeni Avrasyacı yaklaşımı SSCB'nin son döneminden itibaren Rus dış politikasında uygulanan Batı yanlısı politikaya bir itiraz niteliğindedir. Dugin, önceki dönemlerden farklı olarak mekânla bütünleşmiş özgün kültür, Ortodoks din anlayışı, güçlü ve kurtarıcı devlet kavramlarını öne çıkararak hedefsiz, kimliksiz ve idealsiz kalmış bir ülkeye kutsal bir sorumluluk yüklemek suretiyle yeni bir hüviyet kazandırmak istemiştir. Toplumun yaşadığı kimlik bunalımı nedeniyle Dugin'in tanımlamalarının Rusya'da ilgi uyandırması kolay olmuştur. Bunun en önemli nedeni Dugin'in, Avrasya coğrafyasını yönlendiren, yöneten ve örgütleyen güçlü bir Rus kimliği vurgusudur. Çalışma, Putin dönemiyle birlikte Rus dış politikasındaki dönüşümünde Dugin'in Avrasyacı jeopolitik söylemlerinin belirleyici olduğu temel varsayımı üzerine kurgulanmış olduğundan, Dugin'in fikirleri yazmış olduğu "Rus Jeopolitiği: Avrasyacı Yaklaşım" adlı eserinden faydalanılarak kapsamlı bir şekilde incelenmeye çalışılmıştır.

Araştırmanın kaynaklarını çeşitlendirmek adına konu ile ilgili Türkçe ve İngilizce yayınlar taranmış, Türkçeye çevrilmiş olan Dugin'in eserlerinden özellikle faydalanılmıştır. Dugin dışında Rusçadan çevrilen kitapların kısıtlı oluşu, Rusça eserlerden birinci kaynak olarak istifade edilmesini sınırlamış, bu durum ise araştırmanın bazı bölümlerde ikinci kaynaklardan beslenmesine neden olmuştur.

Avrasyacılığın ana teması Rus siyaseti, kültürü, dini anlayışı ve sosyal hayatının benzersiz olduğudur. Avrasyacılık Rus jeopolitiğini tanımladığından özellikle mekâna, yani coğrafyaya özel bir anlam yüklemiştir. Dağılmadan sonra dahi RF'nin coğrafi özellikleri, uluslararası alanda Rusya'yı benzersiz kılacak hususiyetleri ile Avrasyacılığı besleyen anlamlı veriler sunmaktadır. Bu açıdan Rusya coğrafyası RF'ye SSCB'den kalan en önemli mirastır. Avrasyacılık bir anlamda bu mirasa sahip çıkarak Rus hinterlandını genişletmek, en azından Sovyet dönemindeki etki alanını korumak için stratejiler geliştirmeye çalışmıştır.

İkinci bölümde Yeltsin ve Putin dönemlerinde Rus dış politikasının nasıl işlediği, önceliklerinin neler olduğu üzerinde durulurken liderlerin dış politika tercihleri Avrasyacılık bağlamında analiz edilmeye ve anlamlandırılmaya çalışılmıştır. İki lider de küresel dünyanın aktif bir üyesi olmak amacıyla Batı'yı tamamen dışlayan bir politika yerine pragmatik söylemlere başvururken dış politikanın ağırlık noktasını kademeli olarak Avrasya rotasına kaydırmışlardır. Putin döneminin söylem ve icraatlarına bakıldığında Dugin'in Avrasya coğrafyasında Rusya için tanımladığı rolle büyük ölçüde örtüştüğü göze çarpmaktadır.

Yeltsin döneminin başlarında Rusya, başarısız olan Sovyet sisteminin toplumda ve yöneticilerde meydana getirdiği yıkımın verdiği refleksle yönünü Batı'ya çevirmiştir. Bu dönemde Batı'nın empoze ettiği reformları birbiri ardına yürürlüğe sokan Rusya'nın bu denli gönüllü olmasının, ekonomik krizle mücadele eden Boris Yeltsin ve ekibinin beklentisi içerisinde oldukları ABD ve Avrupa mali yardımından kaynaklandığı söylenebilir. Rusya bu dönemde Batı'nın, Batı değerlerini benimseyen bir Rusya'ya çok daha farklı bir anlayışla yaklaşacağını varsaymış, Rusya'da baş gösteren ekonomik krizin, Batı'nın mali ve politik desteğiyle atlatılabileceğini düşünmüştür. Ancak hem Rusya'da toplumsal ve kurumsal altyapının sistemin tamamen değişmesini amaçlayan reformlara hazır olmayışı, hem de beklenen mali yardımın gelmeyişi Rusya'da iç politikayı daha da zora sokmuş, ülkeyi ikinci bir dağılmanın eşiğine getirirken yönetime karşı da yoğun bir muhalefetin oluşmasına neden olmuştur. Yeltsin Dönemi bu nedenle Rusya'nın dış politikada ve bölgede etkinliğini yitirdiği bir dönem olmuştur.

Batı'nın ve özellikle ABD'nin Sovyet algısını değiştirmeyerek, Rusya'yı halen "öteki" olarak kabul ettiğini ilan edercesine bu ülkenin nüfuz alanına sokulması ve yeni stratejik hedefler belirlemesi de Rusya'nın "Batı tercihini" sorgulamasına, bu durum ise Rusya için rejimin iflasından sonra ikinci bir hayal kırıklığı yaşanmasına yol açmıştır. Zira ABD ve genel anlamda Batı'nın yeni konjonktürdeki en önemli önceliklerinden birisi SSCB'nin dağılmasıyla eski Sovyet coğrafyası ve Varşova Paktı etki alanında oluşan siyasi boşluğu doldurmak, böylece yeni nüfuz alanları oluşturmak olmuştur. Nitekim çok

geçmeden Baltık ve Doğu Avrupa ülkeleri Batı Bloku'na dâhil olmuşlar ve Moskova'dan kopmuşlardır. Kopuşlar öyle hızlı bir şekilde gerçekleşmiştir ki Rusya bu gelişmeleri anlamlandırmakta zorlanmıştır. Zira iç politikanın ağırlığı Rusya'yı bu dönemde dış politikada tamamen pasifleştirmiştir.

Rusya, özellikle enerji üretim ve nakliyle ilgili Avrasya Bölgesine Avrupa ülkeleri ve ABD'nin ilgisinden rahatsız olmuştur. Ayrıca ülkenin batısındaki müttefiklerinin birer birer NATO üyesi olması, AB'nin doğuya doğru genişleyeceği sinyallerini vermesi, ABD'nin bu bölgelerde yeni askeri üsler kurma telaşına girmesi, Rusya'da kuşatılmışlık ruh halinin oluşmasına neden olmuştur.

Yaşanan bu hayal kırıklığı ve oluşan tepki, Rusya'nın keskin bir manevrayla yeniden Orta Asya ve Kafkasya, yani Avrasya bölgesine dönmesine neden olmuştur. Rusya bu anlamda, iç ve dış politikada yaşadığı siyasi belirsizlik ve vizyon sorununu ekonomi, dış politika ve güvenlik alanlarında ülkenin önceliklerine vurgu yapan yeni konseptler ve doktrinler yayımlayarak aşmak istemiştir. Bu noktadan itibaren Rusya, Avrupa ve ABD ile daha temkinli bir işbirliğini benimserken özellikle eski nüfuz alanıyla ilgili “yakın çevre” politikasını yürürlüğe sokmuştur. Baltık cumhuriyetlerini ve Doğu Avrupa ülkelerini kaybedeceğini anlayan Rusya'nın bu politikayla özellikle küresel rekabetin yeni merkezi haline gelen ve kendisi için hayati önem attığı Orta Asya ve Kafkasya'ya odaklandığı bir gerçektir.

Rus tarih bilincinde “güçlü devlet” en önemli yerleşik gerçekliklerden biridir. Bu bağlamda Rus halkı da tarih boyunca “güçlü devlet”in oluşmasına ve hayatta kalmasına katkı sağlayan bir unsur olarak konumlandırılmıştır. Bu durum halk tarafından da kabullenilmiş bir olgudur. Bu anlamda Rus halkını en fazla rahatsız eden şey yaşadıkları ekonomik ve sosyal krizler değil, uzun yıllardır kudretiyle gurur duydukları devletin, Batı'nın yardımına mahkûm olacak kadar güçsüz ve aciz kaldığını gözlemlemeleri olmuştur. Merkezi hükümetin güçsüz kalması ekonomik bütünlüğün kaybolmasına ve yeni dağılmaların gündeme gelmesine

zemin hazırlamıştır. Devlet otoritesinin zayıflamasıyla rüşvet ve yolsuzluk olayları artmış, özelleştirmelerle gelen hızlı ve kontrolsüz dönüşüm işsizliğin ve gelir dağılımı sorununun ortaya çıkmasına neden olmuş, halkın çoğu SSCB dönemini özlemle yâd eder noktaya gelmiştir. Bu nedenle Soğuk Savaş'ın baş aktörlerinden birisi olan Rusya her alanda bir depresyon yaşamış, çözülmenin bu denli hızlı, silahsız ve kolay olmasını toplum, bürokrasi ve politikacıların hazmetmesi hiç de kolay olmamıştır. Nükleer gücüne vurgu yapan ve küreselleşmenin dinamiklerine karşı koyarcasına rejim pazarlama üzerine dış politika belirlemeye çalışmış bu süper gücün ani çöküşü, şüphesiz uluslararası alanda da bir rejimin başarısızlığı ve alternatif olduğunu iddia eden bir ekonomik modelin iflası olarak algılanarak önemli bir nüfuz ve itibar kaybına neden olmuştur. Rusya bu dönemde iç politikanın belirsizliklerinin dış politikaya yansıdığı kırılğan bir süreçle mücadele etmek zorunda kalmıştır.

Süper güç konumundaki bir ülkenin demokrasi ve özgürlük söylemlerinden sonra parçalanarak daha kronik sorunlarla yüzleşmesi Rus halkında “güçlü devlet” ve “güçlü lider”e olan özlemi beslemiştir. Yeltsin dönemi bu beklentiler ve hayal kırıklarıyla belli bir ölçüde Avrasyacılığa dönüşümün yaşandığı yıllar olarak değerlendirilebilse de bu dönemde devletin ve liderin sürekli güç kaybettiği bir süreç söz konusu olmuştur. Rus entelektüelleri arasında içten içe demokrasi, özgürlük ve insan hakları kavramlarına daha kontrollü yaklaşan, milliyetçi ve en önemlisi de devletçi bir muhalefetin oluştuğu dönem olan Yeltsin dönemi, Avrasyacı anlayışın tepkisel anlamda oluşmasına zemin hazırlamıştır. Zira Avrasyacılığın temel eleştiri noktalarına bakıldığında özellikle Gorbaçov ve Yeltsin dönemlerinin kıyaslandığı anlaşılmaktadır.

Rusya'yı yeniden eski gücüne kavuşturacak lider aranırken sürpriz bir şekilde siyaset sahnesine çıkan Putin, öncelikle halkın beklentilerinin neler olduğunun tam anlamıyla farkında olan bir lider olarak Rusya'nın kaybettiği uluslararası itibarını yeniden kazandırmak için tespit etmiş olduğu sorunlara pratik çözüm politikaları geliştirmiştir. Yeni bir dağılmanın eşiğine gelmiş ülkenin toparlanması için yönetim zafiyetini ortadan kaldıracak güçlü bir merkezi yönetimin hâkim

olması, iktidara ortak olmaya başlayan oligarkların bertaraf edilmesi ve tüm bu sorunlara kaynaklık eden ekonomik sıkıntıların aşılmasını ülkenin öncelikleri olarak belirlemiştir. Rusya'nın o dönemdeki sorunlarına doğru teşhisler koyan Putin, halkın beklentilerine hitap eden söylemler geliştirmiş, Yeltsin'in aksine özgüveni tam, kararlı, tutarlı ve dinamik lider profiliyle toplumsal desteği arkasına almayı başarmıştır. Rus halkı kaybetmek üzere olduğu itibarı, özgüveni ve ümitlerinin Putin iktidarı ile yeniden dirileceğine inanmıştır. Tespit ettiği sorunlara kararlı bir şekilde radikal çözümler geliştirmiştir. Kendi düşüncesine yakın kişileri kilit noktalara yerleştirmek suretiyle yönetimde homojen bir yapı oluşturmuş ve iktidarını tek elde toplamıştır. Yerel yönetimin yapısını yeniden düzenleyerek idari bölgelerin başına merkezden valiler atamak suretiyle merkezi yönetimi kuvvetlendirmiştir. Yeltsin döneminde kontrolsüz yapılan özelleştirmelerle aniden zenginleşen ve iktidara ortak olan oligarkları kademeli bir şekilde iktidar çevrelerinden uzaklaştırmış, iktidara muhalefet edenleri ise bir şekilde susturmuş veya cezalandırmıştır. Bu şekilde ekonomiyi de kontrol altına alabileceğine inanan Putin, çok hızlı büyüyen petrol ve doğalgaz şirketlerini tekrar devletleştirerek devletin ekonomideki ağırlığını yeniden tesis etmiştir. Putin, kısa vadede Rus ekonomisinin ancak enerji ihracatıyla toparlanabileceğini düşündüğünden bu sektöre özellikle öncelik vermiştir. Bu kapsamda Hazar enerji havzasındaki petrol ve doğalgazın üretim ve naklinin Rusya'nın inisiyatifinde olması gerektiğine inanan Putin, bu doğrultuda diplomatik atağa geçmiş ve bölgedeki yeni cumhuriyetlere karşı stratejik üstünlüğünü kullanarak ağırlığını hissettirmiş, kısa sürede de istediği konumu elde etmiştir.

Petrol ve doğalgaz fiyatlarının aniden yükselmesi ise Putin'in işini kolaylaştırmıştır. Enerji ihracatı sayesinde uzun yıllar sonra bütçe fazlası veren Rusya, artık enerjiyi bir dış politika aracı haline dönüştürerek yeni bir strateji benimsemiştir. Bu nedenle Putin dönemi, Avrasya coğrafyasında bir Avrasyalı olarak ayağa kalkmayı başaran bir Rusya'yı temsil etmektedir.

Çalışmanın son bölümünde ise Rus Avrasyacılığında Türkler ve Türkiye'nin yeri konusunda özellikle Dugin'in düşüncelerinden çıkarımlar yapılmaya çalışılmıştır.

Böylece Rusya-Türkiye ilişkilerinin hangi jeopolitik hedefler doğrultusunda yürütüldüğü ve Rus tarafındaki Türkiye algısının nasıl olduğu hakkında fikir verilmek istenmiştir.

BÖLÜM 1: RUS DIŞ POLİTİKASINDA TEMEL YAKLAŞIMLAR

1.1. BATICILIK

Rus tarihinde Batıcılık, ilk kez 17. Yüzyılın sonlarında I. Petro'nun¹ tahta geçmesiyle öne çıkmıştır. I. Petro o dönemde Avrupa'da meydana gelen değişimlere paralel olarak Rus İmparatorluğu'nun da Doğu ile Batı felsefesi arasında bir seçim yapmak zorunda olduğunu düşünerek Avrupa değerlerini ve devlet yapısını tercih etmiş ve hızlı bir reform sürecini başlatmıştır. Ülkede sanayi, ticaret, ilim, kültür ve diğer alanlarda radikal değişikliklere gidilmiştir (Hekimoğlu, 2007:27). I. Petro'nun Rus yapılan reformlara paralel olarak dış politikada da meydana getirdiği değişimin asıl amacı, Batı'da ortaya çıkan teknolojik gelişmelere ayak uydurarak Rus Çarlığını Avrupa ile rekabet edebilir seviyeye getirmek ve böylece “büyük güç” hedefini yakalamaktı. Rus tarihinde İmparatorluk döneminin I. Petro ile başladığı kabul edilir. “İmparator” ünvanını ilk kez kullanan I. Petro hem halkı, hem de kiliseyi karşısına almak pahasına reformları gerçekleştirmiştir. İmtiyazlı soylu sınıfından başlayarak ordu ve bürokrasiyle ilgili zorla kabul ettirdiği reformlarıyla (Kaya, 2010:41) Avrupa'da olduğu gibi kilisenin siyasetin üzerindeki tahakkümünü kırarak seküler anlayışın yolunu açmış (Sönmez, 2010:74), yapılan bu modernleşme hamleleriyle hedeflediği gibi imparatorluğu Avrupa'nın lider ülkelerinden biri haline getirmiştir.

¹ Rus tarihinde “Pyeter Velikiy, İngilizce kaynaklarda “Peter the Great”, yani “Büyük Petro” adıyla geçen I.Petro, Osmanlı tarihi kaynaklarında ise “Deli Petro olarak geçmektedir. 1682-1725 tarihinde imparatorluğu idare etmiştir. Büyük Petro'nun Rus tarihindeki yeri ve özellikle reformcu kişiliğiyle ilgili geniş bilgi için bkz. James Cracraft; The Revolution of Peter The Great, Cambridge University Press, London, 2006.

I. Petro'dan sonra II. Katherina¹ (1762-1796) da başlatılan batıcı reformların sıkı takipçisi ve uygulayıcısı olmuştur.² II. Katerina Rus tarihinde ilk defa anayasaya dayalı bir sistemi hedeflemiş, entelijensiya denen bir sosyal sınıfı ortaya çıkarmış, özel mülkiyet ve liberalizm gibi Batılı kavramların Rus elitlerinde gündem oluşturmalarını sağlamıştır (Kaya, 2010:45). I. Petro'dan başlayarak II. Katherina ve sonrasında I. Aleksandr tarafından takip edilen saldırgan ve emperyal politikalar sonucunda Rus İmparatorluğu'nun yeni sınırları doğuda Bering Boğazı'ndan, batıda Baltık Denizi'ne kadar uzanmaktaydı. 1703 yılında İsveçlilerden ele geçirilen ve I. Petro'nun emriyle adeta Avrupa'ya bir Avrupa şehrinin nasıl olacağını göstermek amacıyla S. Petersburg Şehri kurulmağa başlanmıştır. Rus İmparatorluğunun Batılı kimliğine vurgu yapan, “Avrupa'ya açılan pencere” olarak adlandırılan ve bataklıklar ve nehirler üzerinde bütün ihtişamıyla yükselen S. Petersburg şehri 1712'de İmparatorluğun yeni başkenti olmuştur (Özbay, 2006:20).

19. Yüzyılda bir siyaset felsefesi uzmanı olan Petr Chaadaev'in görüşleri de Batılı söylemlerin oluşmasında etkili olmuştur. Chaadaev Rusya'nın coğrafi olarak “Avrupa'nın doğusundaki bir parçası” olduğu iddiasıyla Rusya'nın Doğuyu değil

¹ Dönemin yazarlarından Mikhail Kheraskov “Petro, Ruslara vücut, Katerina ise ruh vermiştir” diyerek iki liderin Rus kimliğine etkisini ifade etmiştir. Bu dönemdeki Batılılaşma çabaları ile ilgili bkz. Şahin, Zulfıya; “XVIII. Yüzyılın İlk Yarisında Rusya'nın Kültürel Gelişimi ve Batıya Uyum Çabaları” Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 2014, Cilt:5, Sayı:2.

² Tarihçiler, Rus tarihinde Batıdaki anlamıyla aydınlanmanın II.Katerina döneminde yaşandığını savunurlar. İçinde dönemin Rus- Türk ilişkilerinin bir başlık olarak anlatıldığı II.Katerina Dönemi ayrıntılı bilgi için bkz. Alexander, John T., “Catherine The Great-Life and Legend”, Oxford University Press, New York, 1989.

Batı medeniyetini tercih etmesi gerektiğini¹ vurgulamıştır (Sönmez, 2010:47). Chaadaev'e göre Rusya'nın geleceği Avrupa ile kurulacak yakın işbirliğine ve onun mirasını paylaşabilmeye bağlıdır. Chaadaev'i takip eden Rus düşünürler olan Herzen ve Belinski ise muhafazakar Avrupa'yı değil, 1848'lerin çalkantılı Avrupa'sı ve onun devrimci eğilimlerini örnek almışlardır. Özellikle Herzen, ılımlı liberal görüşlerini zamanla terk ederek sosyalizme ve politik radikalizme kaymıştır (Kaya, 2010:58).

Rus tarihinde Batıcı politikaların benimsendiği bu ilk dönem, 19. yüzyılın başlarında tüm Avrupa'yı işgal eden Napolyon'un Moskova'ya kadar ilerlemesiyle son bulmuştur (Özbay, 2006:20). Rus siyasi hafızasında derin izler bırakan bu gelişmeden sonra batıcılık, zihinlerde yer eden Batı karşıtlığına paralel olarak SSCB'nin son dönemine kadar radikal bir politik tercih olarak kalmıştır. Aslında Rusların tarih boyunca devam eden Doğu-Batı ikileminin sonucunda bir tercih olarak karşımıza çıkan batıcılık, Rus kimliğinin ve kültürünün aidiyet sorunuyla da ilgili bir yönelimdir. Batıcılara göre Rusya, Batı kültürünün önemli bir parçasıdır ve Rus edebiyatı ve müziği olmaksızın Batı medeniyeti ve kültürü eksik kalacaktır. Onlara göre benzer tespiti Doğu toplumları bağlamında yapmak imkânsızdır (Dağı, 2002:147).

Rus siyasi tarihinde ilk kez ağırlığını hissettiren bu dönemdeki batıcılığın Napolyon saldırganlığıyla son bulduğu tarihi bir vakıa ise de, aslında Batıcılığın imparatorluktaki en büyük sorunu Rus modernleşme süreciyle ilgilidir. Yönetici

¹ Batıcı Rus aydınların kendi yaklaşımlarını dayandırdıkları en önemli gerekçeleri tüm ulusların varlık mücadelelerini kazanabilmeleri için yegâne alternatif yolun Batı Medeniyetini benimsemek olduğu varsayımdır. Onlara göre insanlık tarihi bunu yaşayarak tecrübe etmiştir. Çünkü Batı tarih boyunca modernleşmenin öznesi olarak bu konuda dinamizmi temsil ederken Doğu ise adeta durağanlığın ve geriliğin simgesi haline gelmiştir (İsmayilov, 2011:26-27).

elit tarafından kabul edilen ve yukarıdan dayatmayla uygulanan Batılı reformlar, halka izah edilemediği için kabul görmemiş ve saf dışı bırakılmaya çalışılan kiliseye ilave olarak halkın da muhalefetiyle karşılaşmıştır. Rus modernleşmesinde yönetim-halk paradoksunun yakın geçmişe kadar siyasi, toplumsal bir fenomen olarak yer aldığı söylenebilir (Kaya, 2010:46-47).¹ Bu durum, Rus siyasi tarihinde sonraki batıcılık politikalarını da ilgilendiren önemli bir konudur.

1.2. AVRASYACILIK

Avrasyacılık, Rusya'nın coğrafi parametreleri kullanarak “milli”² politikasını belirlemeye çalıştığı jeopolitik içerikli bir yaklaşımdır. Jeopolitik, “siyasal coğrafya” kavramından sonra ortaya çıkan ve ilk defa İsveçli araştırmacı-siyasetçi Rudolf Kjellen tarafından kullanılan bir terim olarak uluslararası ilişkiler literatüründeki yerini almıştır. Siyasal coğrafya, yeryüzündeki farklı coğrafyaları hükümet biçimlerine göre ilişkilendiren bir analiz düzeyi sunarken, jeopolitik ise küresel bir bakış açısıyla küresel rekabetler üzerinde durarak küresel güç merkezlerine vurgu yapan açıklamalar getirmiştir. Kavramı ilk kullanan Kjellen olsa da jeopolitiğin temellerini atan kişinin “Yaşam Alanı” kavramını türeten Alman Coğrafyacı Friedrich Ratzel olduğu söylenebilir. Ratzel her devletin coğrafi olarak bir yaşam alanı belirlemesi gerektiğini söylemiştir (Erşen, 2010:37-38).

¹ Ayrıca bkz. Gazigil, Orhan; Tarihsel Rusya’da Avrasyacılık Düşüncesi ve Yeni Alternatif Arayışları, içinde Rusya Stratejik Araştırmaları I, Ed. Çakmak, İhsan; TASAM, İstanbul, 2006, s. 103-104.

² Milli kavramı özellikler kullanılmıştır. Rus Avrasyacılığının vurgu yaptığı en önemli kavram özgünlük anlamındaki bu kavramdır. Avrasyacılığı diri tutan Batı karşıtlığının temel dayanak noktası da Batıcılığın “gayri milli” olarak değerlendirilmesidir.

Ratzel'den sonra dünya siyasetine jeopolitik açıklamalar getiren teorilerle gündeme gelen isimlerden Alfred Mahan, Amerikan jeopolitiği açısından deniz gücünün üstünlüğünü savunurken, İngiliz araştırmacı-siyasetçi Halford Mackinder ise “heartland (kalpgah)” kavramıyla Avrasya (daha çok İç Asya) kara hâkimiyetinin üstünlüğüne vurgu yapmıştır. Mackinder teorisini akademik bir yaklaşımdan ziyade “heartland”ı elinde bulunduran Rusya’nın Almanya ile yapacağı ittifak riskine karşı kendi hükümetini uyarma gayesiyle geliştirmiştir. Ona göre ancak böylesi bir ittifak İngiliz deniz gücünü çökertebilecektir. Rudyard Kipling ise jeopolitik anlam kazanan bu bölgenin aslında İngiltere ve Rusya arasında bir “büyük oyun”a sahne olduğu tezini öne sürmüştür. Kipling’in bu yaklaşımı 19. yüzyıldan itibaren bu bölgede var olan güç mücadelesine tutarlı bir açıklama getirmek açısından ilgi uyandırmıştır. Almanların¹ “Doğu”ya açılma politikasında, Lenin liderliğindeki Bolşeviklerin bu bölgeye öncelik vermelerinde hep aynı yaklaşımın tezahürünü görmekteyiz: Rekabet, kontrol, hegemonya, nüfuz alanı yaratma...Öyle ki 20. yüzyılın başlarından itibaren hüküm sürmeye başlayan hegemon güçler bu jeopolitik teorilerden beslenmişlerdir” (Erşen, 2010:37-40).

İhtilalden sonra (1917) Rus İmparatorluğu’ndan göç etmek zorunda kalan entelektüeller tarafından ortaya çıkarılan ve kökleri Rus tarihindeki Doğu-Batı iç gerilimine dayanan Avrasyacılık, ülkelerini terk etmek zorunda bırakılmış ve yaşananları dışarıdan izlemek zorunda kalan bu entelektüellerin vatanları için bir anlamda nostaljik bir çıkış yolu arayışlarının ürünüydü. Bu grubun başını çeken dört bilim adamı “Doğuya Doğru Çıkış-Önceden Hissedilenler ve Hadiseler: Avrasyacıların Bir Tasdiki” adlı meşhur kitabı yayınlamışlardır. Bu düşünürler etnografya, ekonomi, coğrafya, dil bilimi ve tarih gibi çeşitli disiplinlerden

¹ Almanlar 1871 yılında siyasi birliğini sağladıktan sonra Alman siyaset bilimcileri imparatorluğun doğal sınırlarını jeopolitik unsurlarla belirlemeye çalışmışlardır (Mammadov, 2014:17).

yararlanarak Avrasyacılığa akademik bir hüviyet kazandırmak istemişlerse de (İşyar, 2010:9-10) ilk Avrasyacıların düşünceleri standart bir teorik çerçeve oluşturmaktan uzak daha bireysel ve dağınık bir görüntü arz etmiştir. (İşyar, 2010:17).

Avrasyacılığın medeniyetsel bir yaklaşım olduğu, farklı ve orijinal bir medeniyet vurgusu yaptığı göz ardı edilemez. Özellikle Trubetskoy'un "Avrupa ve Beşeriyet" adlı eseri Klasik Avrasyacılığın en temel eseri olmakla birlikte aynı zamanda medeniyet tasavvuru ve tanımlaması ile de önemlidir. Trubetskoy adı geçen eserinde üstün medeniyet olarak empoze edilen¹ Batı medeniyetini sorgular. Ona göre sağlıklı bir gelişim geleneğe dayalı olmalı, bir toplum ancak kültürel deposundaki unsurları kullanarak medeniyet üretebilir. Bu yüzden Avrupalılaştırmanın bir toplumu kimliksizleştirdiğini ve kendi benliğini unutturduğunu bunun ise kaçınılması gereken bir şer olduğu sonucuna ulaşır. Eserinde yaptığı "kendi düşünceleri doğrultusunda bir sistem oluşturulması için kolektif çalışma" çağrısına ekonomist Savitski², müzisyen Suvchinski ve filozof

¹ Trubetskoy, Avrupalı olmayan halkların bir şekilde gerilik hissine kapılarak Avrupa hayranlığı yolunun açıldığı ve Doğu halklarının mutlaka bu batağa saplanarak sonu olmayan bir maceraya sürüklenmek zorunda bırakıldığını savunur ve bu kısır döngüye şiddetle karşı çıkar (İsmayilov, 2011:30).

² Klasik Avrasyacılığın diğer savunucuları gibi yurt dışında bulunan Savitski, SSCB'nin kurulmasından hemen sonra Avrasyacılık fikri ile ilgili politik çalışmalar yapmak üzere gizlice ülkesine giriş yapmış, ancak yapılan çalışmaların Sovyet istihbaratı tarafından tespit edilmesiyle Avrasyacılık idolojisi yasaklanmış, Savitski ise yeniden yurt dışına kaçmak zorunda kalmıştır. Sonraki dönemde ise Avrasyacılık yurt dışındaki ve yurt içindeki Avrasyacı düşünürler arasında Bolşevizme yaklaşımları nedeniyle çıkan ihtilaf nedeniyle 2. Dünya Savaşı'ndan sonra marjinal seviyede kalmıştır. Bkz. Erşen, Emre; (2001), Sovyet Sonrası Dönemde Rus Avrasyacılığı Rusya-Türkiye İlişkileri Üzerindeki Etkileri, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü,

Florovski karşılık vermiş, Avrasyacılık kavramının içi farklı kesimlerce doldurulmaya, teorik olarak sınırları çizilmeye çalışılmıştır. Örneğin Savitski, “Rusya’nın Coğrafi Özellikleri” adlı kitabında Avrasya’nın coğrafi tanımını yapmıştır. Ona göre Ural Dağları Avrasya’nın batı sınırındır ve doğuda kalan Avrasya bölgesi, bitki örtüsü ve coğrafi özellikleri ile bütünlük arz eder. Daha sonra coğrafya ile insan ve kültürünün özdeşleştiğini, kendine özgü bir kültürün¹ meydana geldiğini savunur (İmanov, 2010: 13-18). Avrasyacılara göre Rus İmparatorluğu’nun kültürel, dinsel ve dilsel olarak farklı orijinlerden oluşması, yıllar süren beraberlikten sonra ortak duyarlılıkları, kültürleri olan yeni bir halkın ortaya çıkmasını sağlamıştır² (İşyar, 2010:27).

Avrasyacı anlayışa göre bölgenin coğrafi ve jeopolitik benzersizliği, etnik kompozisyonu da benzersiz kılmış, bu ise “Rus kalkınma yolunun” da benzersiz olmasını zorunlu hale getirmiştir. Dolayısıyla bölgedeki tüm etnik grupları otoritesi altında yönlendirerek belirlediği “üçüncü yol”u takip etmek Rusya’nın jeopolitik kaderidir (İşyar, 2010:13). Avrasya coğrafyasında Turan halkları gibi yerleşik kültürlerle olan yapıcı ve olumlu diyalogu sayesinde kıtasal anlamda siyasi ve kültürel bütünlüğün Rusya önderliğinde sağlanabileceğini savunan

2009, s.79. Sovyet ideolojisinin Avrasyacılığı desteklememesinin nedeni Avrasyacılıkta çizilen coğrafi sınırların tüm dünyayı potansiyel alan olarak gören Sovyet Sosyalizmi idealleriyle örtüşmemesiydi (Kaya, 2010:66).

¹ Avrasyacıları Rus ve Slav milliyetçilerinden ayıran en önemli husus kültürdür. Avrasyacılar, Rus toplumunun kimliğinin dil ve etnik parametrelerle açıklanamayacağını dile getirmişler, bulunulan coğrafya ile bütünleşen ortak yaşam alanının bir kader birliği oluşturduğu gerçeğinden yola çıkarak kimlik oluşumunda kültür-coğrafya ilişkisine vurgu yapmışlardır (İsmayilov, 2011:38).

² Sovyet ideologları tarafından da savunulan bu kimlik tanımlaması çok uluslu yapıdaki bir devletin kimlik sorununu aşmak için ortaya çıkardığı bir proje olarak değerlendirilebilir.

Avrasyacılar, Ekim Devrimi'ne karşı olsalar da devrimin Avrupalılaşıma sürecini sona erdirmesi ve daha “Doğulu” bir politikaya yönlendirmesi açısından faydalı sonuçlarının da olduğu görüşündedirler (Sönmez, 2010:50).

Trubetskoy'a göre kültür ve medeniyet alanında bir rekabetten söz edilemez. Bu kavramlar rekabetin somut tanımlamalarıyla kıyas kabul etmeyecek kadar soyut değerlerdir. Bu nedenle kültürün gerisi veya ilerisi diye bir açıklama yersiz olduğu gibi, böylesi zorlama bir kıyas ise toplumların kimliklerinin param parça edilmesine ve milli bütünlüğün bozulmasına neden olmaktadır (İsmayilov, 2011:30). Savitski de “kültürel bir değer, belli bir sosyal grubun ihtiyacını karşılayan ve o sosyal grup tarafından kabul edilen bir şey olduğundan, ayrıca herkesçe bir kabullenişe gerek duyulmadığından ‘objektif’ değil, ‘sübjektif’ tir. Bu yüzden onun mükemmelliği veya geri kalmışlığını ‘objektif olarak ispat etme’ meselesi de kendiliğinden ortadan kalkmaktadır” diyerek Trubetskoy'un paralelinde bir düşünciyi dile getirmiştir (Erdem, 2011:99).

Avrasyacıların tarih anlayışı da geleneksel Rus tarih anlayışından oldukça farklıdır. Georgi Vernodski gibi bazı profesyonel tarihçiler Rus tarihini Slavlarla başlatmayıp İskitlerle ilişkilendirirler. Moğol esaretinin Ruslarda imparatorluk ve kimlik bilincinin oluşmasında çok önemli bir katkısının olduğunu savunurlar. Avrasyacılar Avrasya Bölgesine coğrafi bir bütünlük atfederken, bölgede yaşayan halkların da bir kader birliği içerisinde yaşaya geldiği ve böylece tarihin de bu kapsamda kapsayıcı bir role sahip olduğu tezini dillendirirler. Onlara göre Cengiz Han da Rus tarihinin bir parçasıdır. Trubetskoy “Rus Kültüründe Turani Unsurlar” adlı makalesinde çok ayrıntılı bir şekilde Türk Dili ve Kültürünün Ruslar üzerindeki etkisinden bahsetmiştir (İmanov, 2010:18).

Avrasyacılar bölgenin yönetim şekliyle ise devletin özellikle kültür alanında daha mücadeleci olması gerektiğini, ülkenin bölge halkının kültürel değerlerini temsil eden bir yönetim tabaka tarafından idare edilmesi gerektiğini savunurlar. Böyle bir idarenin ise bölgesel veya etnik cumhuriyetler yönetiminde olabileceği sonucuna ulaşırlar. Avrasyacılar ekonomik olarak ise coğrafyanın zor şartlarının

ancak devletin liderliğinde iyi bir organizasyon ve yönlendirmeye sorun olmaktan çıkacağını varsayarak kamu-özel karma sistemini savunmuşlardır (İmanov, 2010:19).

Avrasyacıların var olan Rus kimlik sorunsalıyla ilgili görüşleri de Rus emperyalizmini meşru kılar niteliktedir. Avrasya milliyeti fikrini öne çıkarmışlardır. Böylece hem genel bir Avrasyalı kimliği ile etnik milliyetçilik kontrol edilecek, hem de halklar kendi öz kimliklerini koruyabilecekler, kimlik sorunu yaşamayacaklardır. Trubetskoy’a göre Avrasya halkı senfonik bir kişiliktir, kültür ve değerleriyle harmanlanarak aralarında bir hukuk ve sentez oluşmuş, tarihi kader birliği meydana gelmiştir. Bu durumu kitabında “biz Ruslar olarak saf Slav kanı taşımıyoruz, Turani kanı taşıyoruz ve bununla gurur duyuyoruz” diyerek ifade etmiştir (İmanov, 2010: 20). Savitski ise

“Tatar hakimiyeti olmasaydı, Rusya da olmazdı. Rusya Büyük Hunlar’ın takipçisidir. Cengiz Han ve Timur’un davasını devam ettiren ve Asya’nın birleştiricisidir. Rusya kendi içinde ‘yerleşiklik’ ve ‘bozkır’ unsurlarını birbirlerine bağlamıştır. Bu haliyle ise Rusya, çok derinlere kadar birleştirici geleneğin taşıyıcısıdır”

diyerek Rusya’ya yüklenen emperyal vizyona işaret etmekteydi (İşyar, 2010:24). Lev Gumilev’e göre de medeniyetlerin bir coğrafyada yerleşmesi ve hayat bulması yeni süperetnosların doğmasına bağlıdır. Yaşlanan Slav süperetnosuna karşın Ural-Altay unsurları ve Türkleri içine alan büyük Rus süperetnosu daha canlı ve gelecek vadeden bir kimliktir (İşyar, 2010:27).

Avrasyacılar göre Avrasya coğrafyasında Batı’nın bireyci, materyalist ve sömürgeci medeniyet anlayışına karşı sosyal bütünlük, tinsellik ve hoşgörü kültürüne dayalı ve tarihi derinliği ile ancak Rusya’nın medeniyet anlayışı hakim kılınabilirdi. (Bassin, 2008:289). Bu anlamda Avrasyacılık Batıcılık karşısında geliştirilmeye çalışılan alternatif bir fikriyat olarak nüksetmiş, Avrasyacı fikriyatı harekete geçiren dürtü ise koca bir imparatorluğu ayakta tutma ve kaybetmeme çabası olarak hayat bulmuştur. Fransız araştırmacısı Marlene

Laurelle gibi yabancı düşünürler ise Rus emperyalizmine hizmet etmesi nedeniyle Avrasyacılığı bir tür Rus milliyetçiliği olarak değerlendirmişlerdir (İmanov, 2010: 26-29).

Avrasyacılığı¹ Osmanlıcılığa benzetenler olmuştur. Avrasyacılık da Osmanlıcılık da aslında dağılma tehlikesiyle karşı karşıya kalmış iki imparatorluğun bu kâbusu engelleyecek kimliksel bütünleştirme projeleridir. Merkez iki ülke de dağılmayla ilgili nüfuz sorunsalına benzer çözümler üretmişlerdir. İmparatorluğu bir arada tutmak veya nüfuz alanlarını korumak için Rus ve Türk olmayan unsurları da kuşatan görüşler ortaya koymuşlardır (İmanov, 2010: 30).

Diğer yandan 19. ve 20. Yüzyıllarda geliştirilen teoriler, aslında coğrafi ve jeolojik olarak Asya ve Avrupa'nın farklı iki kıta olmadıklarını, aynı anakaraya ait olduklarını ve Avrasya olarak adlandırılabilirliğini ortaya koymuşlardır. Bu durum coğrafi keşiflerle ortaya konsa da Avrupa'nın (şu anki Avrupa) üstünlük ve özgüven duygusuyla Asya'yı (Doğu'yu ve Doğuluları) "öteki" olarak kabul etme tercihlerini değiştirmemiş, Avrupa'yı merkez, Asya'yı da "çevre" olarak görmelerini gelenekselleştirmiştir. Böyle bir ayrımı yapmak için de bir sınır çizgisi gerektiğinden coğrafi olarak Ural Dağlarını – bilimsel bir gerçeği olmasa da - fiziki sınır olarak kabul etmişlerdir (Erşen, 2010:34-37). Dolayısıyla Avrasya ana karasının iki kıta olarak adlandırılmasını siyasi, kültürel ve sosyal içerikli bir tercih olarak değerlendirmek mümkündür (Gül, 2007:43).

¹ Buradaki Osmanlıcılık kavramıyla Osmanlı'nın son döneminde özellikle Tanzimat'tan sonra Batılılaşma hareketine bir tepki olarak ortaya çıkan siyasi akım kastedilmiş, Avrasyacılık kavramı ise Klasik Avrasyacılık yerine kullanılmıştır. İki politikanın da Batılılaşma hareketine alternatif bir yaklaşım olma hedefiyle ortaya çıkması en önemli ve manidar benzerlikleridir.

Diğer yandan, Avrasya'nın siyasal, kültürel ve jeopolitik anlamda hangi coğrafyayı kapsadığı ile ilgili belirsizlikler mevcut olsa da genel kullanımı itibariyle Avrasya kavramının özellikle eski SSCB'nin siyasi sınırları arasında kalan bir bölge ve bu bölgeyle siyasal, ekonomik ve kültürel ilişkileri olan ülkelerin içinde bulunduğu bir coğrafyayı tanımladığı anlaşılmaktadır. Bu anlamda Avrasya ile bağlantısı olan ülkelerin Rusya, Orta Asya ve Güney Kafkasya cumhuriyetleri, Afganistan, Moğolistan, İran, Türkiye, Çin, Hindistan ve Pakistan olduğu söylenebilir (Erşen, 2010:42-43).

BÖLÜM 2: YENİ AVRASYACILIK VE ALEKSANDER DUGİN

“Avrasya çok büyüktür ve enginlikleri herkese yeter. Ancak 21. yüzyılın “Amerikan yüzyılı” olacağına ilişkin meşum kanaat gerçekleşirse, o zaman biz ortak Vatanımızı kaybedebiliriz” (Dugin, *Türkiye için önsözünde*, 2010:18).¹

2000’li yıllara doğru Rus iç ve dış politikasında ağırlığını hissettiren ve jeopolitik, Ortodoksluk, özgün, dayanışmacı ve toplumcu bir kültür ve medeniyet anlayışı, Mesihçi ve devletçi içeriğiyle çizgileri daha da belirginleşen Yeni Avrasyacılık (Dağı, 2002:159), Sovyet sonrası dönemde oluşan ideolojik boşluğu doldurabilme potansiyeliyle süper güç pozisyonunu kaybettikten sonra Batı Bloğuna karşı oluşan özgüven sorunu yaşayan Rus halkı ve elitleri için bir teselli olduğu kadar, Doğu-Batı ekseninde yapılan kimlik tartışmalarına getirdiği açıklamalar açısından da yeni bir dış politika vizyonu olarak değerlendirilmelidir (Cafersoy, 2002:73). Batı karşıtlığı, milliyetçilik ve Ortodoksluk, Avrasyacılığın temel dinamikleridir. Bu farklı kimlik önceliklerini bünyesinde harmanlamayı başaran Yeni Avrasyacılık, bu nedenledir ki komünistler, milliyetçiler, imparatorlukçular ve merkeziyetçileri de kapsayan bir şekilde melez ve renkli bir görünüm kazanmıştır (Kaya, 2010:145,146). Bu doğrultuda çalışma, Klasik

¹ Dugin’in Rus Jeopolitiği-Avrasyacı Yaklaşım adlı kitabında Türkiye için yazdığı önsöz, bu tespitle bitmektedir. Önsözün Türkiye için yazılması biz ifadesinden Rusya ile birlikte Türkiye’nin kastedildiğini aşıkâr kılmaktadır. Dugin, burada son dönem Rus dış politikasının temel söylemlerinden birini devreye sokarken jeopolitik dehasını da kullanarak özellikle Amerikan karşıtlığı bağlamında “ortak vatana” değinmiş, “ortak düşman” a vurgu yapmıştır.

Avrasyacılığı Rus jeopolitik ihtiyaçlarına göre yeni kavramlarla güncelleyen ve teorik açıdan zengin birikimi, orijinal tanımlamaları ve özellikle politik arenada sahiplenilmesi nedeniyle Aleksander Dugin'in Avrasyacılık anlayışı¹ üzerine yoğunlaşacaktır.

2.1. JEOPOLİTİK İÇERİK

Yeni Avrasyacılar Klasik Avrasyacılık zemininde hareket etmiş olsalar da daha farklı söylemlerin de dillendirildiği söylenebilir. Sovyet sonrası dönemde oluşan yeni uluslararası sistemin Rus dış politikası açısından önceliklerini belirleyen ve bu önceliklerle ilgili stratejiler geliştiren Avrasyacılık², 2000'li yıllardan itibaren özellikle dış politikada kendisini hissettirmeye başlamıştır (İmanov, 2010: 24).

Dugin'e göre "jeopolitik, her bir medeniyetin değer yapısının manasını anlamaya, idrak etmeye ve onun mantığını tasvir etmeye çalışır." Jeopolitik, milli ve özgün olanın, jeopolitiğin temel varsayımları olan kara-deniz düalizmine göre kodlanması, adlandırılması ve açıklanmasıdır. İsveç'li Rudolf Kjellen'in "jeopolitik, devletin teritoriyle ilişkisini inceleyen bir disiplindir" tanımının yetersiz kaldığını vurgulayan Dugin, daha geniş bir perspektifle jeopolitiği, "insanlığı mekân faktörüyle karşılıklı ilişkisi içerisinde inceleyen bir disiplin" olarak tanımlar. Bir tarihçi için olayların "ne zaman" yaşandığı önemliyse,

¹ Yeni Avrasyacılığın açıklanmasında Bassin de özellikle Dugin'in fikirlerinin belirleyici olduğu görüşündedir (Bassin, 2008:282).

² Diğer yandan Avrasyacılığı Slav milliyetçiliğinin mitolojik varsayımlarından arındıran ve teorik anlamda daha belirgin bir çerçeve çizen Dugin'in Avrasyacı yaklaşımının temel felsefesinin bilinmesi günümüz Rus dış politikasının bölgesel ve küresel anlamda anlaşılmasını kolaylaştıracaktır (Amirbek, 2014, 82). Avrasyacılık, özellikle 1998 Ekonomik Krizi'nden sonra başarısız görülen Batıcı politikanın kapsamlı bir eleştirisi olarak popülerite kazanmıştır (Pryce, 2013:31).

jeopolitikçi içinse “nerede” olduğu önemli olup olayların anlamlandırılmasında “mekân unsuru” başat rol oynar (Dugin, 2010:10-12).

Dugin, Rus milletine medeniyet ve cihanşümül vizyonu yükleyen saikin tam olarak Avrasya coğrafyası olduğu fikrindedir. Mekânın bu dürtüsünü ise Rus halkı tarihi medeniyetsel birikimiyle cihanşümül bir Avrasya İmparatorluğu pratiğine dönüştürebilir. Bu imparatorluğun jeopolitik yapısının temeline ise “ortak düşman” prensibi yerleştirilmelidir. Gerçekten hepsi birer karasal/kıtasal özelliklere sahip millet/devletlerin ortak düşmanları Atlantikçi değerler ile ABD’nin stratejik ve ekonomik kontrolü dayatan ticaret düzenidir. Kendi milli tarihleriyle çelişen bu dayatma anlayışa yapılacak topyekûn direniş ve muhalefet, Avrasya İmparatorluğu’nun ittifak hamurunu oluşturan mihver yapısı olacaktır. Dolayısıyla “ortak düşman, yani Atlantikçilik, yeni jeopolitik yapıda bağlayıcı unsur olmalıdır¹”(Dugin, 2010:52-53).

Dugin’in Avrasyacı jeopolitiğinin projesi olan Atlantik karşıtı Büyük Avrasya İmparatorluğu’nun öngörülen stratejik bütünlüğü ve etkinliği sağlaması için üç temel eksen üzerine yerleştirilmesi gerektiği düşünülmüştür. Bunlar batı yönünde Moskova-Berlin Batı Eksen, doğu yönünde Moskova-Tokyo Doğu Eksen (Pan-Asya Projesi), güney yönünde Moskova-Tahran Güney Eksen (Pan-Fars/Arap Projesi)’dir. Moskova-Berlin Eksen, Avrasya İmparatorluğu’nun Avrupa karasındaki jeopolitik merkezi olarak belirlenmiştir. Çünkü Dugin’e göre “sadece Almanya ve Alman halkı bu jeopolitik bölgenin etkin entegrasyonu için gereken tüm niteliklere – tarihi irade, mükemmel gelişmiş ekonomi, ayrıcalıklı coğrafi durum, etnik türdeşlik, kendi medeniyet misyonunu idrak etme- sahiptir. “Aynı

¹ Çalışmanın farklı bölümünde de değinildiği üzere Dugin’in Avrasya projesinin en önemli özelliklerinden biri de “ortak düşman” ve Batı (ABD) karşıtlığı üzerine kurulmuş olmasıdır. Türkiye’nin bu projede yer almayışı, Batı karşıtlığı konusunda Türkiye’nin dış politika geleneği ile Avrasyacı söylemin farklılığından kaynaklanmaktadır.

zamanda Almanya'nın Avrupa içindeki tarihi İngiltere rekabet ve muhalefeti, Avrasya İmparatorluğu'nun stratejik hedefleriyle uyuşmaktadır. Ayrıca Rusya ve Almanya ittifakı, iki ülkenin ekonomi-politik açıdan boşluklarını dolduracak bir bütünleşme imkânına da sahiptir. Nitekim "Almanya bugün ekonomik olarak dev ama politik olarak cücedir. Rusya ise tam aksine politik olarak dev ancak ekonomik olarak kötürümdür. Moskova-Berlin eksenini, her iki partnerin dertlerine deva olacak Büyük Rusya ve Büyük Almanya'nın gelişmesinin temelini atacaktır" (Dugin, 2010:56-63). Diğer yandan Dugin Avrasyacılığında Avrupa vazgeçilemez bir müttefiktir. Bu anlamda Rusya'nın Avrupa'yı ABD hegemonyasından kurtarma misyonu olmalıdır. "Moskova'nın görevi, Avrupa'yı ABD (NATO) boyunduruğundan çıkarmak, onun birleşmesine öne ayak olmak, Moskova-Berlin gibi başat dış politika eksenini vasıtasıyla Merkezi Avrupa ile entegrasyon ilişkilerini kuvvetlendirmektir. Avrasya'ya müttefik dost bir Avrupa lazımdır" ¹ (Dugin, 2010:196).

Dugin Doğu eksenini konusunda Çin, Hindistan ve Japonya seçeneklerini değerlendirdikten sonra Japonya'nın tarihi görüntüsü, kültürel ve sosyal yapısı itibariyle aslında Atlantikçilik karşıtı (veya alternatifi) veriler taşıdığını öngörmüş ve Pan-Asya projesinin ancak Moskova-Tokyo Ekseniniyle hayat bulabileceği sonucuna ulaşmıştır. Japonya ile Avrasya İmparatorluğu bağlamında yapılacak böylesi bir stratejik ittifak, ABD menşeli iki taraflı Rus kuşatılması projesinin doğu kalesinin yıkılması demektir (Dugin, 2010: 64-72).

¹ Görüldüğü üzere Dugin'in Yeni Avrasyacı yaklaşımında Batı ile işbirliği, ABD karşıtlığına hizmet etmesi, ABD-Avrupa İttifakının bu sayede zayıflatılıp ABD'nin yalnızlaştırılması maksadına hizmet edecektir. Dugin, Rusya'nın jeopolitik geleceğinde Avrupa ilişkilerine ayrıca önem vermektedir. Rusya'nın ne Asya'dan ne de Avrupa'dan vazgeçmemesi pragmatik jeopolitik hedefleri açısından bir gerekliliktir. Bu durumu Kosacev'in "Rusya'nın doğal zenginlikleri Asya'da, siyasi merkezi ise Avrupa'da bulunmaktadır" tespiti özetlemiştir (Aktaran: Memmedov, 2014:32).

Moskova-Tahran Eksenini ise Orta Asya İmparatorluğu'nun kurulmasını temin edecek Güney Eksenini projesidir. Dugin yeni Avrasyacı jeopolitiğin İslam ülkeleri ile olan ittifakının Atlantikçilik karşıtı ve Avrasya eğilimli kadim devlet İran ile yapılabileceğine inanmaktadır (Dugin, 2010:73). Görüldüğü üzere ittifak arayışlarında ülke tercihlerinin temel dayanak noktası Batı karşıtlığıdır. Batı karşıtlığı Klasik Avrasyacılık gibi Yeni Avrasyacılığın da beslendiği en önemli kaynaktır.

Batıda Almanya ve Orta Avrupa merkezli Avrupa, Doğu'da Japonya merkezli Pasifik, güneyde İran merkezli Orta Asya ve bütün bu büyük alanları birbirine bağlayan merkezde Rus imparatorluklarının konfederasyonu olacak bu yeni projeye bu haliyle imparatorlukların imparatorluğu tanımlaması yapan Dugin'e göre, elbette ki bu devasa jeopolitik oluşum, temel hedefleri doğrultusunda alt emperyal oluşumlara siyasi sınırlamalar koyacaktır. Atlantikçiliğe karşı ancak böylesi bir bütüncül blok anlayışıyla mücadele edilebilir. Temel kaynaştırıcı dürtüsüyle bu proje, kıtanın iç dinamiklerini de harekete geçirecek ve "Avrasya halkları ve devletleri, Avrasya'da barışı, uyumu, gelişmeyi, bağımsızlığı, onuru ve "geleneğin" yükselişini engelleyen Atlantikçi güçlerin baskısı olmadan dâhili problemlerini özgür bir şekilde çözebileceklerdir" (Dugin, 2010:81-83).

Dugin, mevcut askeri doktrini, ABD ve NATO Blokunu "potansiyel düşmanlar" olarak zikretmeyip "jeopolitik müttefikler" olarak belirlemesini eleştirmiş, bu durumun ancak SSCB'nin dağılması sonrası temkinli ve geçici bir söylem olarak anlaşılabilirliğini dile getirmiştir. Diğer taraftan Dugin'e göre böylesi bir yanılsama uzun dönemde Rusya'nın Avrasya coğrafyasından tasfiye edilmesi ve parçalanması sonucunu doğurma potansiyeli taşımaktadır (Dugin, 2010:129).

Dugin'in formüle ettiği Yeni Avrasyacı Rus jeopolitiğinin temel çıkış noktası, Amerika yanlısı "Atlantikçi, tek dünyacı" yeni dünya düzenine alternatif olabilecek ve bu dayatmacı düzenin kültürel ve siyasi değerleriyle mücadele edebilecek, halkların tam egemen olamasa da daha özgür olabilecekleri bir Avrasyacı Büyük Alan projesiyle karşılık vermektir. Böylesi bir projeyi hayata

sokabilecek tarihi birikime, siyasi deneyime ve jeopolitik donamıma sahip tek ülke ise SSCB'nin dağılmasından sonra nüfuz kaybına uğramış olsa bile “tarihin eksenini” rolünü sürdüren Rusya’dır (Dugin, 2010: 247-250).

Soğuk Savaş sonrası Avrasya ile ilgili öne çıkan tanımlama ve teorilere bakıldığında Dugin’in realist ve rekabete dayanan düşüncelerini haklı çıkaran çalışmaların gündem oluşturduğu görülmektedir. Örneğin 1990’larda Brzezinski’nin “Büyük Satranç Tahtası” adlı çalışması da esasen “Yeni Büyük Oyun” ve “heartland” tanımlamalarından yola çıkan bir çalışma olmuştur. Brzezinski çalışmasında Mackinder’in “heartland” ve Huntington’un “Medeniyetler Çatışması” tezinden çok daha katı realist açıklamalar getirmiştir. Bölgenin jeoekonomik öneminin fark edilmesinden sonra Batı’nın jeopolitik kaygılarını dile getiren ve buna çözümler bulmaya çalışan Brzezinski de bölgenin kadim kavramı haline gelen “rekabet”i ön planda tutmuştur (Erşen, 2010:47).

Dugin’e göre SSCB’nin yıkılışı Kara’nın, “Kara güçlerinin” mağlubiyeti anlamına geliyordu. Ancak burada önemli ve araştırılması mutlak gerekli olan stratejik ve jeopolitik olarak dünyanın yarısını elinde tutan bir Avrasya Devleti’nde iktidarın nasıl Atlantikçi bir yönelişe evirildiğidir. Bu Rus jeopolitiği açısından bir siyasi intihar olarak gerçekleşmiştir. Dugin’e göre en önemli ve kabul edilemez yanlığı Deniz Medeniyeti’nin Kara’nın en büyük temsilcisi SSCB için alternatif görülme gafletidir. Dugin için Avrasya coğrafyası “...bir anlamda kendine özgü olan jeopolitik ve medeniyet yoluna mahkûmdur. Kara denizi seçmediği gibi Avrasya da Atlantikçiliği tercih edemez. Yoksa olduğu gibi var olmaya son verecek, ‘su altında kalacaktır’ ” (Dugin, 2010:294).

SSCB’nin yıkılışından sonra NATO’nun Doğu’ya genişlemesi, Batı’nın siyasi, kültürel ve ekonomik sisteminin sersemlemiş, bunalmış ve çaresizliğe sürüklenmiş Rusya’ya zorla empoze ettirilmesi, Avrasya’nın tek taraflı silahsızlandırılmasına karşın ABD’nin stratejik gücünün muhafaza edilmesi hatta yayılması gibi Avrasya coğrafyasında yaşananlar “jeopolitik yaklaşımın” haklılığını ve tutarlılığını ispat eden en önemli göstergelerdir (Dugin, 2010:306).

2.2. DOĞU-BATI TARTIŞMASI: YENİ AVRASYACILIĞIN KİMLİK AÇIKLAMASI

Bir ülkenin kendini tanımlaması ve bu tanımlamaya göre uluslararası alanda kendisini konumlandırması olarak tarif edilebilecek olan kimlik olgusu (Dağı, 2002:56), Soğuk Savaş sonrası RF’de yaşanan kimlik tartışmaları doğrultusunda dış politikada da farklı yönelimlerin ve söylemlerin ortaya çıkmasına neden olmuştur. Bu açıdan “Rusya’nın Doğuya mı yoksa Batıya mı ait olduğu sorusu¹, ulusal kimlik kadar dış politikada da belirleyici bir parametre olduğundan bu iki konu birbirinden bağımsız düşünülemez” (Taştan, 2012:114) .

Rus devlet geleneğinde kimlik inşası sorunu Rusların hiçbir zaman ulus-devlet deneyimi yaşamaması² ile doğrudan ilgilidir. Rus yayılcılığı İngiliz ve Fransız yayılcılığının aksine sürekli yakın çevresinin işgaliyle devam eden bir süreç nedeniyle çok uluslu yapısını daha da yoğunlaştırarak sürdürmüş, sürekli değişken sınırlar ve etnik yapısıyla Çarlık döneminden başlayarak farklı kimlik tanımlamaları yapmak zorunda kalmıştır. SSCB’nin dağılmasından sonra RF mikro milliyetçiliklerin kuluçkada olduğu ve harekete geçtiği yeni bir coğrafyayla

¹ Yaşar Onay, Rus kimliğinin aslında bu soruya verilmeye çalışılan mantıklı bir cevap niteliğinde ve “Avrupa-Asya, Doğu-Batı, eski-yeni gibi dualist ve tezat oluşturan bir sentezden ibaret” olduğunu savunmuştur (Onay, 2007:345).

² Batı emperyalizmini temsil eden ülkeler 19. ve 20. Yüzyıllarda siyasi ve ekonomik anlamda hızla ulus devlete dönüşürken Rusya ancak SSCB’nin dağılmasından sonra % 80’e ulaşabilen Rus nüfusu ve halen çok uluslu yapısıyla ulus-devlet olmaktan uzaktır. Diğer yandan içeride yeni bölünmeleri önlemek, dışarıda ise diğer ülkelerde kalan 25 milyon Rus nüfusun korunması ve yeni bağımsız olan çevre ülkelerinde artan milliyetçilik akımlarının önünü kesmek için tüm coğrafyayı kapsayan bir Avrasya kimliğinin oluşturulması amacıyla Rusya adına ulus-devlet, rasyonel bir strateji olmayacaktır (Taştan, 2012:73).

karşı karşıya kalmıştır. Bu nedenlerden dolayıdır ki Rus ulusçuluğu hegemonik, merkezîyetçi ve devletçi bir anlayışa sahiptir. Böylece tüm etnik unsurların devlet ulusçuluğu marifetiyle birleştirilmesi imkânı vardır. Bir imparatorluk mirası olan ve kökleri Çarlık geçmişine uzanan bu ulusçuluk türüyle Rusya, Rus terimini devletle özdeşleştirmek suretiyle etnik ayrışmayı önlemeye çalışmaktadır (Taştan, 2012:72). Bu çaba ise kendiliğinden coğrafyaya vurgu yapan ve jeopolitik açıklamalar getiren Avrasyacı kimliğin inşası yolunu açmıştır.

Tarihsel süreç içerisinde benimsemiş olduğu yayılmacı anlayışı meşrulaştırmak için “sıcak denizlere inme”, “Üçüncü Roma kutsal ideali”, “Orta Asya’ya uygarlık götürme”, “sosyalist devrim” ihracı gibi gerekçeler üreten Rusya’da, daha önceki ara dönemlerde yaşandığı gibi son yıllarda da Doğu-Batı ikileminde ülkenin konumu, kimliği ve misyonu ile ilgili tartışmalar ve arayışlar ağırlık kazanmıştır (Cafersoy, 2002:100). Özellikle 19. Yüzyılın tartışma konusu olan kimlik üzerine farklı tanımlamalar Sovyet sonrasında da yoğun olarak tartışılmaya başlanmış ve Rusya’nın aidiyet sorununu bir kez daha gündeme getirmiştir (Özcan, 2010: 7). Jeopolitiğin kavramsal olarak mekân ve kimlik olgularıyla doğrudan ilişkisi nedeniyle Dugin de “jeopolitik misyonun, kültürel düzeyde idrak edildiğine, aynı zamanda jeopolitik duyarlılığı harekete geçirdiğine ve mekân ve kültürün Rus kimliğini oluşturan iki önemli bileşen olduğuna” vurgu yapar. Ona göre “Rus halkını meydana çıkaran kan, ırk, idari denetim ve hatta din gibi faktörlerin hiçbirisi değildi. Onu meydana getiren Avrasya’nın uçsuz bucaksız enginlikleri ve azami kültürel, manevi enginliği idi.” Bu nedenle Rus halkı için imparatorluk kurucu fonksiyonunun reddi, milletin intiharı anlamına gelecektir (Dugin, 2010:34-35).

Dugin, Rusya için Doğulu ve Batılı tanımlamalarını reddederken, Rusya’nın yerinin ne Doğu, ne de Batı olarak tanımlanabileceği ancak bağımsız, özgün ve “özel bir üçüncü yön”le tasvir edilebileceğini belirtir. Rusya’nın Doğu ve Batı’dan soyutlanmış bu özgün medeniyet kimliği, onun toprakları, nüfusu ve endüstriyel-teknolojik gelişimi, kıtasal bağımsızlık üssü olma potansiyeli ile birlikte topyekûn düşünüldüğünde Mackinder’in Heartland’ının temsilinin

jeopolitik olarak ancak ve ancak Rusya ile olabileceği sonucunu ortaya çıkarır (Dugin, 2010:3-4).

Kimlik konusunda Avrasyacı fikirleri benimseyen Putin de “Bin Yılın Dönüşümünde Rusya” adlı makalesinde ulusal kimliğin “vatanperverlik, Büyük Rusya ideali, devletçilik ve toplumsal dayanışma” üzerine inşa edilmesi gerektiğini vurgulamıştır. Vurgulanan unsurlara bakıldığında Putin’in dağılmadan sonra meydana gelen kimlik kriziyle ilgili olarak devlet eliyle yeni bir kimlik inşa projesi gayretinde olduğu, bunu da Çarlık Rusyasını ve SSCB dönemini inkar etmeden tarihsel bir uzlaşa sağlayarak yapmaya çalıştığı görülmektedir (Taştan, 2012:95-96). Nitekim Avrasyacılığın çıkışından bugünkü durumuna evrimi tarihsel evreler/dönemler itibarıyla analiz edildiğinde, Rus tarihinde batıda alınan başarısızlıktan veya hayal kırıklığından sonra kendi coğrafyasına ve devasa sınırlarına vurgu yaparak milli kimlik ve onurunu yeniden kurgulayan bir Rus siyasiyle karşılaşmaktayız. Dolayısıyla Avrasyacılık bir kriz ideolojisi olarak da değerlendirilmiştir (İşyar, 2010:14).

2.3. BATI KARŞITLIĞI

Klasik Avrasyacılıkla Yeni Avrasyacılık arasında sürekliliği temsil eden en önemli ortak düşüncenin Batı karşıtlığı olduğu söylenebilir. Ancak Yeni Avrasyacılıkta Batı’nın karşılığı Klasik Avrasyacılıktaki gibi Avrupa eksenli Roma-Germen Medeniyeti’nden ziyade ABD olarak karşımıza çıkmaktadır (Karabağ, 2009).

80’li yıllar SSCB’nin ekonomik güçsüzlüğünün belirginleşmesiyle uluslar arası sistemde oluşturulan “üstünlüğü kanıtlanan Batı modeline karşı Sovyet modeli yenik düştü” paradigması, SSCB’nin kendi içinde de reformcular tarafından yüksek sesle dillendirilmeye başlandı. Enerjik, umut vaat eden, idealist, yaratıcı ve yenilenmeci ruhlarıyla Batıcılar, var olan kötü durumu savunan olarak görülen muhafazakârlara karşı halk nazarında kabul gördüler ve siyasi yönlendirmeyi başardılar. Dugin’e göre kurtarıcı olarak uygulanan reformlar neticesinde SSCB dağılmıştır. Ona göre reformlar devletin yapısının kuvvetlendirilmesi için değil,

eskiden ne kaldıysa onun da yıkılması için kullanılmıştı. Dolayısıyla Sovyet Devleti'nin yok edilmesi aslında reformların rastlantısal ve trajedik bir sonucu değil, bilinçli, stratejik bir çalışmanın sonucuydu. Bu süreçten rahatsızlık duyan ve süreci eleştiren “tamamı eski Sovyet yanlısı” RF Komünist Partisi (KPRF)¹, Rusya Komünist İşçi Partisi (RKRP), Çalışan Rusya Hareketi, aşırı milliyetçi Rusya Liberal Demokratik Partisi (LDPR) gibi çevreler “Yeni Avrasyacılık” hareketi etrafında birleşmişlerdir. Bu grupların tamamının ortak noktası Batı karşıtlığı, SSCB'nin yıkılışına/yıkılma sürecine duydukları tepki (Dugin, 2007:28), Rusya'nın emperyal vizyonu ve kimliği, jeopolitik ‘merkeziliği’ ile benzer tehdit algılamalarıdır (Dağı, 2002:158).

Avrasyacılık sonuç olarak çağdaşlaşma modeli olarak Avrupa ve genel olarak Batıyı reddetmekle birlikte, temelinde Batı'nın özellikle kültürel, dayatmacı tutumuna ve bireyci yaklaşımına ve bu yaklaşımı tüm dünyaya hakim kılma diktesine itiraz eden bir düşünce akımıdır (Karabağ, 2009). Dolayısıyla Avrasyacılığın Batı'ya değil de Batıcılığa karşı olduğu, çıkış noktasının ise “kimlik bunalımı/arayışı” olduğu söylenebilir. Avrasyacılar başta ABD olmak

¹ Örneğin, G. Zyuganov Komünist Parti'yi yeniden toparlamak ve politize etmek için Avrasyacı fikirleri kullanmıştır. O da daha geniş bir kitleye ulaşabilmek adına ulusçuluk, Ortodoksluk ve Marksizme vurgu yapmıştır. Sovyet dönemini Rus Devleti'ni daha güçlü hale getirdiği için överken, Rus kimliğine yeteri kadar önem vermemesini eleştirmiştir. Zyuganov'a göre Rus toplumunun geleneksel olması ile sosyalist yapısı arasında doğrudan bir ilişki vardır. “Halklar arasındaki dostluk” komünist misyonunu gelenekselcilikle ilişkilendirerek farklı kesimlerin desteğini alabilmiştir. Örneğin Zyuganov'a göre İslam ve komünizm kolektif değerlerin bireysel olanlardan daha önemli kabul edilmesi, iktidarın güçlü bir politik figür tarafından kişiselleştirilmesi gibi aynı eşitlikçi kavram ve özelliklere sahip olması nedeniyle benzer önceliklere sahiptirler (İşyar, 2010:107-111).

üzere Batı'nın dayattığı serbest piyasa ekonomisi, demokrasi ve insan hakları gibi olguların, emperyal amaçlarına ulaşmak amacıyla ve aslında kendilerinde de var olmayan kavramlar olarak “kullanıldığı” kanaatindedirler. Avrasyacılığın dış politikadaki iz düşümü ise ABD merkezli tek kutuplu bir uluslararası sistem yerine çok kutuplu bir dünya önermesidir (Tellal, 2010:101-103).

Dugin'in Avrasyacı yaklaşımında Rusya özgün medeniyeti vurgusu ön plandadır. Ona göre Doğu kültürü de Batı kültürü gibi tehdittir. Bu düzlemde Üçüncü yönün temsilcisi olan “Rusya'nın yüksek menfaatleri, her ne pahasına olursa olsun kendi yegâneliğini korumayı ve Doğu ve Batı kültürlerinin meydan okumaları karşısında kendi özgünlüğünü savunmayı gerektirir”. Dugin burada değinilen “kendininkine” sahip çıkmanın aynı zamanda “ötekini” reddetme anlamına geldiğine işaret eder ve hem Doğu, hem de Batı kültürlerinin topyekûn reddinin, Rusya'nın bağımsızlığı için bir zaruret olduğun altını çizer (Dugin, 2010:5). Dugin'in formüle ettiği bu jeopolitik denklem, Rusya'nın siyasi hayatında ağırlığı hissedilen “Batı karşıtlığının” teorik çerçevesini ortaya koymakta, aynı zamanda meşruiyet kazandırmaktadır.

Rus dış politikasına yön veren günümüzde de etkisini hissettiren ve bu anlamda Rus tarihinde bir sürekliliği de temsil etme noktasındaki Batı karşıtlığı, aynı zamanda Rus kimlik bilincinin oluşturan “tehdit algılaması” ile de doğrudan ilişkilidir. SSCB'nin dağılmasından sonra bile dünyanın en geniş topraklarına sahip olan Rusya'nın farklı kültür, etnik kimlik, din ve dillerden oluşan sosyal yapısıyla sürekli bir toprak kaybetme ve dağılma korkusu yaşaması bu tehdit algılamasının köklü bir şekilde yerleşmesine sebep olmuştur (Amirbek, 2014:77).

Diğer yandan Rusya'da önemli bir ideolojik refleks haline gelen Batı karşıtlığının, Rus tarihindeki sorunlu modernleşme süreci ile doğrudan ilişkisinin olduğu bir gerçektir. Batı-dışı ülkelerde yaşanan ve toplumu Batılı değer yargılarına göre kodlandırma anlamına gelen modernleşme uygulamasının Rusya'da da yukarıdan aşağıya, dayatma niteliğinde gerçekleşmesi, bu süreci içselleştiremeyen ve kültürel yozlaşma olarak algılayan Rus halkının önce yöneticilere sonra ise Batılı

değerlere tepki duymasına yol açmıştır. Modernleşme süreçlerine tepki genelde milliyetçilik akımlarının güçlenmesine yol açmaktadır. Diğer bir deyişle milliyetçilik, modernleşme karşıtı kitleleri besleyen en önemli ideolojidir ve Rusya’da da Batı karşıtlığından beslenen milliyetçi gruplar Avrasyacı yaklaşımla tepkilerini ortaya koymaktadırlar (Sezgin, 2010:44-49).

Klasik Avrasyacılıkla yeni Avrasyacılığın en temel dayanak noktalarının Batı karşıtlığı olmasından yola çıkarak bu anlamda önemli bir süreklilikten söz edilebilse de Klasik Avrasyacılıkta Roma-Germen karşıtlığının Yeni Avrasyacılıkta ABD karşıtlığına dönüştüğü görülmektedir (Karabağ, 2009). Bu anlamda Yeni Avrasyacılar ABD karşıtlığının daha sağlam bir kulvarda yürütülebilmesi için Avrupa ülkeleri ve AB ile işbirliği içinde olunması gerektiği düşüncesindedirler.

Rus tarih bilincinde tehlike sürekli Batı yönünden gelmiş¹, Batı, Rus Devleti’ni önce güçsüz bırakıp sonra da kadim Avrasya coğrafyasında yok etmek için fırsat kollamıştır. Napolyon ve Hitler’in saldırıları bu amaca ulaşmak için yapılmış, yaşanmış örneklerdir.

2.4. SEÇİLMİŞ HALK: KÜLTÜR VE MEDENİYET VURGUSU

Dugin’e göre Rus milli menfaatlerinin organik, doğal, tarihen köklü olan yegâne gerçekliği ancak ve ancak “özel bir medeniyet taşıyıcısı” diye nitelendirdiği “Rus halkı” olabilir. Ona göre “Rus halkı” orijinal bir medeniyet ülküsüne (idea) sahip, evrensel nitelikli kurtarıcı (mesiyanik) halklar safında bulunan, “ancak hatları

¹ Daha geniş anlamda Ruslar Toynbee’nin de dediği gibi 1610, 1709, 1812, 1915, 1941 yıllarında gerçekleşen Batı işgallerini unutmamışlar, bu tehdit algılaması 13. yüzyıldan başlamak üzere 1945’e kadar canlı kalmıştır. Avrasyacı ideoloji Batı tehdidinin günümüzde de farklı boyutlarda ve daha tehlikeli bir şekilde bu coğrafyayı hedef aldığını gündemde tutmaya çalışmaktadır (Sezgin, 2010:44).

açıkça çizilmiş bir devlet yapısını, ideolojisini, teritoryal sınırlarını, sosyo-ekonomik yapısını henüz belirlememiş gerçek ve somut bir jeopolitik potansiyeldir.” Zira bu potansiyel Rusya, yapay RF ve BDT’den çok daha belirgin olan bir medeniyet misyonuna sahiptir:

- Mackinder’in tabiriyle Rusya (Rusya halkı), tarihin coğrafi eksenini olarak Avrasya’nın kuzey-doğu bölgelerinin kontrolünden sorumludur ve bu sorumluluk Rus halkıyla bütünleşmiştir¹.
- Rus halkı (Rusya) Batı din anlayışı ve kültürüne muhalif ve alternatif bir karşı kutup olma özgünlüğüne sahiptir. Hatta bu durum, Rus halkının stratejik menfaatleri ve kimliğinin muhafazası için bir gerekliliktir.
- Rus halkının hiçbir zaman ulus-devlet hayali ve hedefi olmamıştır. İmparatorluk kültürünü Rus halkı özümsemiştir. “Bu yayılcılık, Rus halkının tarihi var oluşunun ayrılmaz bir parçasıdır ve onun medeniyet misyonu niteliği ile sıkı sıkıya irtibatlıdır. Söz konusu misyon, Ruslara çeşitli kültürel gerçeklikleri kendi imparatorlukları içinde entegre etmeye imkan veren bir tür “ortak payda” içerir.”
- Rus halkı küresel bir vizyona sahip, tüm insanlığın kurtuluşuna adanmış ülküsüyle dünya tarihinde “son sözü” söylemeye talip olmasıyla da ilahi bir misyon taşımaktadır (Dugin, 2010:26-29).

Batı’nın liberalizm silahıyla kuşattığı ideolojik Haçlı Seferleri kısıracındaki Rusya, bu kurtarıcı rolü üstlenerek Avrasya halkları için, bir ölüm-kalım

¹ “Avrasya’nın siyasal bütünlüğü, Rus tarihi açısından tamamen bağımsız bir anlam ifade etmektedir. Denebilir ki, Ruslar bu alan ve alanın durumu, bütünlüğü ve bağımsızlığı konusunda sorumluluk hissederler. Mackinder, haklı olarak Rusya’yı Roma, Büyük İskender, Cengiz Han vs. imparatorluklarının jeopolitik misyonunu devam ettiren çağdaş dönemin başlıca kara devleti saymıştır (Dugin, 2010:34) .

mücadelesinin yaşandığı bu süreçte başat rol oynamak zorundadır. Çünkü Dugin’in öngörüsüyle “Onlar hepimizi, çocukları, yaşlıları ve kadınları cahiliye dönemi gaddarlığıyla ve liberal hayasızlıkla nihai olarak imha edene değin durmayacaklar... Bizim sükûnetimiz, aval aval bakmamız, duygusuzluğumuz ve üşengeçliğimiz bu şartlar altında bir suç olarak görünmektedir” (Dugin, 2010:247-250).

Tynbee’nin de ifade ettiği gibi Rus kültürünün özgünlüğünü muhafaza etmek için bu kültürün Batı tarafından bilinçli bir şekilde empoze edilen her türlü liberal-demokratik değerlerden arındırılması ve otoriter-kolektif anlayışın yerleştirilmesi gerekmektedir (Amirbek, 2014: 77).

2.5. DİN OLGUSU

Rus kimliğinin oluşmasında Ortodoksluğun çok önemli bir yeri bulunmaktadır. Nitekim Rus emperyalizmini harekete geçiren ve Rus kimliğine küresel ve ilahi bir misyon aşıl原因 temel dürtünün Ortodoks öğretiler olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Rus tarihine bakıldığında yayılmacı anlayışın Kiev Rusyası’nın Bizans’la iletişim kurarak 988 yılında Ortodoks dinini kabul etmesi ile başladığı ve Bizans’ın ortadan kalkmasıyla da bir kimlik haline geldiği görülmektedir. Moskova Ortodoks Kilisesi’nin İstanbul’dan Kiev’e getirilmesiyle Ruslar “Üçüncü Roma” kimliğiyle ilahi bir misyon üstlenmiş Rus emperyalizmi için yeni bir meşruiyet zemini oluşmuştur. Rus Avrasyacı jeopolitiğin ana unsurlarından birisi, Ortodoks devleti Bizans’ın Osmanlılarca yıkılmasıyla bu misyonun “Moskova-Üçüncü Roma” vasfıyla Ruslar tarafından üstlenilmesidir. Bu misyonun üstlenilmesiyle Rus siyasetinde yeni bir vizyon ve ufuk oluşturulmuş, devlet ve kilise, Rus halkının “ilahi bir halk” olduğu¹ varsayımını kimlik bilincine

¹ “Onu “kutsal”, “ilahi”, “Tanrı tarafından seçilmiş” yapan, Bizans’ın mirasını takdir-i ilahi ile kabul edişi, Ortodoks geleneğin mutlaklığına (sosyo-politik ve hatta ekonomik boyutlar da dahil) bağlı olması idi (Dugin, 2010:219).

işlemişler, dini bu kapsamda ideolojik bir hüviyete sokmuşlardır. Dugin gibi jeopolitikçilerce Bizans sonrası Osmanlı idaresinde de devam eden Fener Rus Ortodoks Kilisesi, siyasi içeriğini kaybettiği yönünde eleştirilirken, Moskova Ortodoks oluşumunun Ortodoks jeopolitiğini temsil eden yegane irade konumunda olduğu vurgulanmıştır. Öyle ki “Rus jeopolitiği” terimi, “Ortodoks jeopolitiği” terimi ile hemen hemen özdeşleşmiştir (Dugin, 2010:219-220).

Batı’da Katolik âlemiyle, Ortodoks âleminin ayrışmasından sonra Batı kendi medeniyetini Katolik anlayışla özdeşleştirmiş ve Hristiyan olup olmamasına bakmaksızın dış dünyayı horlayan, küçümseyen, dışlayan bir tutum sergilemeye başlamıştır. Katolik anlayışın daha uç öğretisini ve kırılmasını temsil eden Protestanlık ise bir deniz medeniyeti olan İngiltere tarafından benimsenmiş, son dönemin “Batılı” tek lideri ABD ise Protestan İngiliz taraftarları tarafından kurulmuştur. Rus Ortodoksluğu ise tahrif edilmemiş ve cihanşümul Hristiyanlık geleneğini yaşatan ve Batı Medeniyeti’nin küçümseyici öğretilerine karşı koyan yegâne öğretilerdir (Dugin, 2010:282-283).

Rus Ortodoks Kilisesi de dinin Rus halkına yüklediği siyasi ve kültürel sorumluluğun farkında olarak, Doğu Hristiyanlığı’nın temsilcisi sıfatıyla Rus halkının bu farklılığının da pekiştirdiği özgün medeniyeti noktasında devlet ve toplum arasında aktif bir rol üstlenmelidir. Dugin, Rusya’nın merkez güç olabilmesinin ancak Üçüncü Roma anlayışını hâkim kılarak mümkün olabileceğini belirtmiştir (Karabağ, 2009).

Dugin’in Avrasyacılıktan beslenen Ortodoks Hristiyanlık hassasiyeti özellikle Putin döneminde Rus siyasetine de yansımıştır. Putin Yeltsin’in aksine Ortodoksluğun Rus kimliği ve siyaseti için belirleyici unsurlardan biri olduğunu belirtmiştir. Batı’nın dini önemsizleştirmeye çalışan modernizm projesine muhalefetin beslediği bu tutum da Batı karşıtlığının bir yansıması olarak değerlendirilebilir. Çiçeği burnunda bir başkan olarak 2001 yılında Kremlin’deki bir törende din görevlilerine devlet madalyası verdikten sonra yaptığı konuşmada Putin, “Hristiyanlık tarihinde 2000. Yıldönümünün eşiğinde durmaktayız. Ruhsal

nihilizmin, ahlakî sefaletin öldüğüne ve bireyin inanma hakkı için acımasızca mücadele ettiği çağın ilk ve son olarak geride kaldığına inanıyorum. Yeni bin yıla umutla giriyoruz ve inanıyoruz ki milenyum, vatanımız Rusyamızın tarihsel ve manevî dönüşümünün milâdı olacaktır” diyerek dinin önemine dikkat çekmiştir (Taştan, 2012:112).

Rus Avrasyacı jeopolitiğinde İslam da önemli bir yer tutar. ABD liderliğindeki Batı’nın İslam karşıtlığını eleştiren Dugin, Orta Asya ve Kafkasya’daki İslami halkları aynı coğrafyanın farklı dini, kültürel unsurları olarak değerlendirerek jeopolitik sınırları genişletmiştir (Dugin, 2010:377). Yeni Avrasyacılığın Avrasya kimliğinin oluşmasında İslam’ı da önemsemesinin temel nedenlerinden birinin Batı medeniyetinin kurguladığı ateizme karşı oluşan dinsel tepkiden kaynaklandığı söylenebilir. Zira uzun bir dönemdir aynı coğrafyada Rus kültürüyle etkileşim halindeki İslam’ı dışlamak, sürekli dile getirilen Avrasya medeniyeti kurgusunun kültürel, siyasi ve jeopolitik anlamda daima eksik kalmasına yol açacaktır (Erdem, 2011:102).

2.6. BİR ARAÇ OLARAK EKONOMİ

Klasik Avrasyacılara göre Yeni Avrasyacıların ekonomi üzerinde özellikle durdukları görülür. Doğal olarak bu durum küreselleşmenin sonucu olarak uluslararası ilişkilerde ekopolitiğin artan önemi ile ilgili olduğu gibi aynı zamanda Asya’nın bu anlamdaki yükselişiyle de ilgilidir. Yeni Avrasyacılar bu gerçekten yola çıkarak ekonominin Batı’nın aksine bir araç olarak jeopolitik hedeflere ulaşılması istikametinde değerlendirilmesi ve böylece daha da işlevselleştirilmesi gerektiğine inanmaktadırlar (Erdem, 2011:101).

Dugin ekonomik anlamda Avrasya projesinin gerçekleşmesi için şu adımların zaruri olduğunu savunur:

- Orta Asya, Doğu Avrupa ve Ortadoğu’daki müttefik ülkelerle “Avrasya Gümrük Birliği”nin kurulması,

- Stratejik sektörlerin tekelleştirilmesi gibi ekonominin katı jeopolitik hedefler doğrultusunda yönetilmesi,
- Gelişmiş ülkelerle kurulan ekonomik ilişkilerde tercihlerin jeopolitik zafiyete yol açmayacak şekilde kullanılması, (ABD ve sıkı müttefikleri yerine Çin ve Pasifik gibi...)
- ABD dolarından farklı bir uluslararası para birimine örneğin Avrupa Euro'su, nihai hedef olarak Avrasya Birliği'nin kendi para birimine geçişin sağlanması,
- Avrasya projesini kabullenemeyen ve muhalefet eden kesimlerin toplumsal, sosyo-politik ve basın hayatından dışlanmasını sağlayacak “siyasal hassasiyet” içerisinde hareket edilmesi,
- Ekonomide ürün çeşitliliğini ve verimliliğini arttıracak bir seferberliğe gidilmesi,
- Halen depresyon ve duyarsızlık içerisindeki halk kitlelerini harekete geçirmek için seferber olunması (Dugin, 2010:357-358).

Dugin'in yukarıda sıralamış olduğu ekonomik hedeflere rağmen, ekonomisinin büyük ölçüde enerji ihracatına bağımlı olduğu, eskimiş üretim teknolojisi ile Rusya'nın dinamik ve küreselleşmeye entegre olmuş bir ekonomiye sahip olması amacı doğrultusunda, geleneksel ve jeopolitik esaslarıyla yeni Avrasyacılık, tatminkar çözüm yolları üretmediği noktasında eleştirilmiştir (Taştan, 2012:115).

2.7. BÜYÜK RUS İMPARATORLUĞU İDEALİ

Rusyanın yayılmacılığı, coğrafya ve tarihi koşulların büyük duklerden, Çarlara, imparatorlara ve Komünist terminolojiye kadar uzanan Rus liderlerinin yerleşik bir zihniyetinin tezahürüdür. Onlara göre dünyada dostu olmayan bir ülke olarak Rusya'nın güvenebileceği tek ülke yine kendisiydi, başarılı olabilmek için de güçlü olmalı ve ülkesi, düşmanlarını, ülkenin hayati önemdeki şehirlerinden

mmkn olduğunca uzakta karşılayabilecek enginlikte olmalıydı (Trenin, 2001:81).

İki kutuplu dünyanın sonu Dugin’e göre “stratejik anlamda Avrasya’ya, kıtasallığa ve tüm Avrasya devletlerinin mmkn olacak egemenliğine vurulan bir darbe” anlamı taşıymaktaydı. Dugin, yeni Avrasyacılığın eski SSCB coğrafyasına hitap eden “yakın evre”nin yeniden kazanılmasından te “Batı (ncelikle Amerika güdümlü NATO’nun Atlantik himayeciliğinden kurtulmaya meyleden Fransız-Alman Bloku) ve kıtasal Doğu (İran, Hindistan ve Japonya)¹ devletlerinin Avrasya stratejik bloğuna dahil edilmesi” gerektiğine değinerek kıtasal bir meydan okuma ve vizyon oluşturmaktadır. Bu vizyon Dugin’in tabiriyle “imparatorluğun toparlanması”nın yolunu amak anlamına gelecektir. Bu durum ise jeopolitik anlamda “bağımsız devlet gibi var olmanın ve daha önemlisi, bağımsız kıtada bağımsız devlet olarak var olmanın teminatı ve vazgeçilmez şartıdır.” Rusya bu misyonunu, jeopolitik pasifliği veya tereddüdü nedeniyle gereği gibi yrtemezse, ABD ve tek dünyacı mttefiklerinin Rus topraklarına yayılmasına neden olacaktır. Rusya’nın stratejik olarak kıtasal üstünlüğünü ve bütünlüğünü tam anlamıyla elde edebilmesi için Batı Adası’nın donanmaları ile denizlerde rekabet edebilecek düzeyde denizciliğinin gelişmesi ancak ve ancak bu imkânı kısıtlayan Doğu ve Kuzey soğuk denizlerinin yanında Güney ve Batı sıcak denizlerine ulaşması ile mmkn olabilecektir. Rusya’nın güneyde yaşadığı Rus-Türk rekabeti ve savaşları bu stratejik hedefine matuf yaşanan ve yaşanması gereken bir çatışma idi. Afganistan’a bu amaçla girip başarısız olsa da görünürde

¹ Burada da görüldüğü üzere Dugin, ngrdğ Avrasya projesinde Türkiye’ye yer vermemiştir. Dugin’in çalışmasında Türkiye ile ilgili genel düşüncelerine bakıldığında, Türkiye’nin de dâhil olacağı bir Avrasya projesinde Orta Asya’da etnik ve dini avantajını kullanarak kurgulanan Rus liderliğini aşındırabileceği endişesinin var olduğu görülmektedir.

daha farklı bir alternatif çıkış yolu olmadığı için belki anti-Atlantikçi bir ittifak anlayışı içerisinde Afganistan seçeneği değerlendirilecektir (Dugin, 2010:13-14).

Dugin, Rusya'nın bugünkü konjonktürde ne anlama geldiğini sorgulamıştır. Ona göre RF'nin Rusya için tam anlamıyla bir siyasal özne olması söz konusu değildir. Dolayısıyla Rusya jeopolitik misyonunu RF'nin üstlenebildiğini/ üstlenebileceğini söylemek mümkün gözükmemektedir. Uluslararası politika literatüründe RF tanımlamalarının çelişkili ve çeşitli olması da bunu doğrulamaktadır. RF için çok farklı tanımlamalar yapılmaktadır: SSCB'nin mirasçısı ve halefi, bölgesel/küresel güç, tek uluslu devlet, etnikler arası federasyon, Avrasya'nın jandarması, Amerikan projelerinin piyonu, parçalanması beklenen bir imparatorluk... Bu tanımlamalardaki zıtlık ve çelişkiler, RF'nin ne olduğu konusundaki subjektif değerlendirmeleri yansıtırken aynı zamanda Rus tarihi misyonunu tatmin edecek yeni ve milli bir jeopolitik tanımlamanın yapılması zarureti ortaya çıkarmıştır. Nitekim;

“RF'nin devlet tarihi yoktur, sınırları tesadüfi, kültürel eğilim noktaları bulanık, siyasal sistemi sallantılı ve müphem, etnik haritası çeşitli, ekonomik yapısı bölük pörçük ve kısmen çürümüştür. Şu anki manzara, daha büyük bir küresel oluşumun çöküşünden sonra ortaya çıkmış tablonun bir parçasıdır. İmparatorluğu bu iskeleti üzerinde istikrarlı bir şey tesis etmek için, Osmanlı İmparatorluğu'nun bir parçasından günümüzün laik Türkiye'sini vücuda getiren Genç Türkler Devrimi'ne benzer gerçek bir devrim yapmak gerekecektir (Burada buna değip değmeyeceği şüphelidir) (Dugin, 2010:22).

Bu durum aslında sadece RF'nin değil aynı siyasi süreci yaşayan tüm BDT (Bağımsız Devletler Topluluğu) ülkeleri için geçerlidir. Böylesi ortak bir sorun ancak Rus tarihi birikimiyle tüm bölge ülkelerini kapsayan yeni bir vizyon ve bu vizyon doğrultusunda geliştirilecek yeni bir entegrasyon anlayışıyla

çözülebilecektir. Dugin, bu öngörüsünü Belçikalı jeopolitikçi Jean Thiriart'ın¹ benzetmesiyle de delillendirmektedir: “SSCB, sınırları cumhuriyet dilimleriyle belirtilmiş bir tablet çikolataya benzemektedir. Dilimleri kırıp kopardıktan sonra, tüm tableti yeniden düzeltmek için onları bir yere toplamak yetmez. O andan itibaren bunu başarmak, ancak tüm tableti yeniden eritmek ve yeniden bir kalıpla preslemek yoluyla mümkündür” (Dugin, 2010:22-23).

Dugin'e göre Çarlık Rusyası, SSCB devletçiliği, doğrusu ve yanlışıyla tecrübe edilmiş, ancak yanlışları sonucu kendi kendisini yok etmiş Rus emperyal uygulamalarıdır. Çarlık Rusya'sının benimsediği halkçılık, Ortodoksluk, geleneksel kutsal siyasi yapı (mutlakiyet), sonrasında “Slav Milliyetçiliği”ne dönüş, o zamanki Rusya İmparatorluğu gibi dev bir emperyal yapının iç dinamiklerinin kenetlenmesine yol açacak jeopolitik bir içerikten yoksun kalmasına neden olmuş ve bir devrimle sistemin çöküşünü zorlamıştır. SSCB pratiğinde ise “totaliter devlet sosyalizmi, ekonomiyi esneklikten, insanları yapıcılık sürecine aşk ve şevk ile katılmaktan mahrum etmekte, topluma asalak bir yaklaşımı aşılama yardımı olmaktaydı.” Dugin SSCB'nin yıkılıştan sonra RF'ye biçilen “bölgesel devlet” tanımlamasının ise kadim Rusya'nın

¹ Jean Thiriart, Avrupa'nın ABD güdümünde ve esaretinde olduğunu ve bu esaretin de ortak ve güçlü bir Avrupa kimliği/milleti oluşturmakla son bulacağını savunan Belçikalı politikacıdır. Onun bu yaklaşımı diğer Avrupa ülkelerinde de ilgi uyandırmış, bir Avrupa milliyetçiliğinin oluşmasına katkı sağlamıştır. Thiriart, ABD ile Sovyetler Birliği arasında kalan Avrupa kıtasının ancak güçlü bir Avrupa ülkesi oluşturarak ABD esaretinden kurtulacağı ve Sovyet tehdidi ile baş edebileceğini öne sürmüştür. Sonraları özellikle ABD karşıtlığının Avrupa ülkelerinde karşılık bulmaması nedeniyle Avrupa'nın ‘özgürlüğünün’ bu yöndeki potansiyel ve hassasiyeti nedeniyle SSCB ile sağlanabileceği yönünde bir düşünce benimseyerek SSCB yanlısı bir politikaya kaymıştır. Rusya'daki en önemli takipçilerinden birisi Aleksander Dugin'dir. Bkz. <http://www.eurasia-rivista.org/the-struggle-of-jean-thiriart/13850/>.

imparatorluk ölçeğinin kaybedilmesi, manevi ve kültürel değerler sisteminin hezimete uğraması, evrensel ve Mesihyanik/kurtarıcı arzularının söndürülerek tüm milli ideolojinin değer ve itibarının aşındırılmasına hizmet eden ve Batı tarafından empoze edilen bir tuzak olduğuna işaret etmektedir. Dugin geçmiş-gelecek analizini yaptıktan sonra yeni Rusya için kendi öngördüğü oluşumun niteliklerini şu şekilde sıralamıştır:

1. Bu (müstakbel) devlet mutlaka bir imparatorluk olmalıdır. Ancak bir imparatorluk Rusya'yı "bölgesel devlet" ve "ulus devlet" kâbusundan kurtarabilir.
2. Yeni imparatorluk, daha uygun koşulların beklenmesi bahanesiyle ertelenmeden hemen kurulmalı, emperyal prensipleri belirlenmelidir. Burada asıl amaç "ne Rus devleti, ne Rus İmparatorluğu, ne sosyo-politik evrim değil, jeopolitik devrimdir".
3. Yeni imparatorluk önceki deneyimlerden ders almış olarak zamanın gereklerine ve şartlarına uygun olmalıdır. Çarlık Modelindeki gibi laik-monarşik yapıdan ziyade Ortodoks muhafazakarlığı benimsenmeli, halkçılığı sosyo-politik yapının merkezine yerleştiren "halklar hukuku" teorisini sahiplenmeli, Slav-Rus milliyetçiliğinin belirlediği jeopolitik yerine Avrasyacı projelere yönelmeli, spekülâtif kapitalizm yerine halkı önceleyen devletçi bir ekonomiye öncelik vermeli, siyasi, stratejik, jeopolitik ve ideolojik egemenliklerini kısıtlarken etnik-dini grupların kültürel, dilsel, ekonomik ve hukuki özerkliklerini belirginleştirmeli, materyalist, ateist ve ekonomik merkezli olunmamalı, deniz sınırlarında müttefik bloklara sahip olunmalı, ekonomik paylaşım halkın doğrudan katılımı sağlanmalıdır. Resmi çizilen "bu imparatorluk, jeopolitik mantık gereğince, bu defa stratejik ve mekânsal bağlamda öncekinden (SSCB) üstün olmalıdır. Dolayısıyla Yeni İmparatorluk, Avrasyacı, büyük kıtasal, ileride ise cihanşümül olmalıdır." Dugin'in tabiriyle "Rusların dünya hakimiyeti için mücadelesi bitmemiştir" (Dugin, 2010:47-49).

Avrupa Birliği gibi, kısmen Amerika kıtası gibi teritoryal, askeri ve ekonomik entegrasyonu 20. yüzyıl siyasi tarihin en önemli gelişmesi olarak kabul eden

Dugin, Avrasya kıtasının entegrasyonunu bu deneyimlere göre daha gerçekçi, tutarlı ve doğal bir gelişme olarak öngörmektedir. Şehir devletlerden teritoryal devletler vasıtasıyla kıta devletlerine dönüşümü amaçlayan Avrasya oluşumu Batı Bloku'nun karşısındaki boşluğu dolduracaktır (Dugin, 2010:324).

SSCB'nin dağılmasından sonra ortaya çıkan en önemli entegrasyon ve işbirliği platformları BDT ve ŞİÖ olmuştur. BDT, 8 Aralık 1991 tarihinde Rusya Federasyonu, Belarus ve Ukrayna tarafından SSCB'nin resmen son bulunduğunu ilan etmelerinin ardından bu üç ülkenin imzasıyla ortak tarihi, siyasi ve kültürel geçmişe vurgu yapılarak kurulmuş, 13 Aralık'ta 5 Orta Asya ülkesi ise yeni oluşumu Slav merkezli ve dışlayıcı bularak eleştirmişlerdir. 21 Aralık'ta ise Alma-Ata'da imzalanan ek protokolle Kazakistan, Özbekistan, Kırgızistan, Türkmenistan, Tacikistan, Azerbaycan, Ermenistan ve Moldova'nın katılımıyla Birliğin üye sayısı 11'e yükselmiştir. Kuruluş bildirgesinde ülkeler arasında işbirliği, bağımsızlıkları tanıma ve mevcut sınırlara saygılı olmak gibi hedefler sıralanırken, BDT'nin asla SSCB gibi ayrı bir devlet veya ulus-üstü bir yapı olmadığı, eşit-egemen ülkeler arasında işbirliğini koordine edecek bir kurum olduğu özellikle vurgulanmıştır. Ayrıca Topluluk ülkeleri birbirleri üzerinde ekonomik ve diğer her türlü baskı yöntemlerinden kaçınmaya ve olası uyuşmazlıkların barışçıl yöntemlerle çözümlenmesi konusunu karara bağlamışlardır¹. (Hüseynov, 2003:388-395).

Avrasya bölgesinde kurulan ve kurumsal seviyesiyle öne çıkan diğer bir örgüt ise Şanghay İşbirliği Örgütü (ŞİÖ)'dür. Örgüt, 26 Nisan 1996'da Rusya, Çin, Tacikistan, Kırgızistan ve Kazakistan tarafından Çin'in Şanghay şehrinde kurulmuş, Şanghay Beşlisi olarak adlandırılan yapıya 15 Temmuz 2001'de

¹ Burada Rusya dışındaki yeni bağımsız olmuş Topluluk üye ülkelerinin Rusya'nın kontrolünde yeni bir SSCB'nin oluşmasına meydan vermeyecek şekilde hassasiyet gösterdikleri anlaşılmaktadır.

Özbekistan'ın da katılımıyla Şanghay İşbirliği Örgütü'ne dönüşmüştür. Başat ülkeler Çin ve Rusya'nın Örgüt için beklentileri farklılık arz etmekle birlikte özellikle Rusya, dış politikada “yakın çevre” önceliğinin belirlenmesiyle doğusundaki devasa ülke Çin ile sınır güvenliğini pekiştirirken, Çin'in Orta Asya ülkeleri üzerindeki artan nüfuzunu kontrol altına almayı ve bölgedeki kendi etkinliğini arttırmayı amaçlamıştır (Özdaşlı, 2012:110).

Dugin'e göre RF ve BDT, yapay oluşumlar olarak hiçbir zaman öngörülen imparatorluğun yerine geçemeyecektir. Ona göre *Rusya*, ancak bir Avrasya İmparatorluğu olarak gerçek anlamda potansiyel gücünü devreye sokabilir, jeopolitik hedeflerine ulaşabilir (Dugin, 2010:28).

Dugin'in Avrasya bölgesinde öngördüğü işbirliği kuşakları incelendiğinde SSCB'nin yıkılmasından sonra oluşan entegrasyon ve işbirliği çabalarının neo-liberal teoriyi çağrıştırdığı düşünülse de bölgede halen realist yaklaşıma bağlı olarak rekabet ve hegemonyanın hakim olduğu bir ilişkiler ağının hakim olduğu gözlenmektedir. Bölgedeki entegrasyon çabalarının bir kısmı eski SSCB ülkelerini kapsarken¹, kayda değer bir kısmı ise çevre ülkelerini de içine alan bir entegrasyon ve işbirliği formüllerini kapsamaktadır. Ortak Gençlik Teşkilatı Anlaşması, Avrasya Ekonomik Topluluğu gibi BDT kaynaklı modellerin yanında daha geniş katılımlı Karadeniz Ekonomik İşbirliği Örgütü, Şanghay İşbirliği Örgütü gibi örgütler de bölgesel işbirliğini hedefleyen, ancak asla AB gibi ulusüstü bir vizyonu olmayan modellerdir (Erşen, 2010:48).

Avrasyacılık, Rusya'nın iç ve dış politikadaki ihtiyaçlarına cevap veren bir yaklaşım olabildiği için kabul görülmesi kolay olmuştur. Zira dağılmadan sonra

¹ Aslında BDT oluşumu için, eşit ortakların söz konusu olmaması nedeniyle neo-liberalizmin temel ilkeleriyle çeliştiği, Rusya'nın hegemon hedefleri doğrultusunda oluşturulmuş SSCB'yi anımsatan bir yapı olduğu eleştirileri yapılmıştır (Erşen, 2004:164-165).

etnik milliyetçiliğin politika olarak belirlenmesi, Orta Asya'nın kaybedilmesine yol açmasından öte Rusya'nın federal yapısını da tehdit ediyordu. Dolayısıyla Avrasyacılık, Rusya'nın gerek iç politikadaki kimlik, gerekse dış politikadaki aidiyet sorunsalına rasyonel açıklamalar getirmiş ve toplumun tükenmişlik hissine, parçalanma kaygısına hitap edebilmesiyle beslenmiş ve desteklenmiştir.

2.8. DIŞ POLİTİKA: YAKIN ÇEVRE ÖNCELİĞİ

Rus siyasi tarihinde “büyük devlet olma” ülküsü iç ve dış politikayı belirleyen önemli bir idealdir.¹ Devleti güçlü kılmak, güçlü görünmek adına bireysel hak ve özgürlükler dahil bir çok haktan fedakarlık edilmelidir. Dolayısıyla güçlü bir devlet olma ülküsü doğrultusunda tüm güç unsurları elbirliği yapmalı ve *devletin çıkarları* doğrultusunda mobilize edilmelidir. Bu, Rus jeopolitiğinin Rus kimliğine yüklediği milli bir sorumluluktur. Bu sorumluluk ise Üçüncü Roma kimliğiyle Rus siyasi kültürüne miras kalmıştır. Rusya siyasi, ekonomik, kültürel ve dini anlayışı ile Batı Medeniyetine alternatif olacak küresel misyonu üstlenmeli, Rus halkı da devletin çıkarlarını kendi bireysel hak ve özgürlüklerinin üzerinde tutarak bu vizyona ortak olmalıdır. Bu bilinç ise Rus siyasi kültüründe emperyal kimliğin kök salmasını sağlamıştır. (Amirbek, 2014:78-80).

Bu anlamda Zeynep Dağı, Rusya'nın yakın çevre politikasını tarihsel Rus (emperyal) kimliğiyle açıklamıştır. Yakın çevre, Rusya'nın gücünü teyit ettiği, bölgedeki hâkimiyetiyle Batı'ya karşı ulusal gurur ve kimliğini ürettiği ve küresel başarısızlıklarına karşı teselli kaynağı hükmünde olmuştur. Bu açıdan Rus emperyalizmi açısından bir başarı öyküsü olan yakın çevreyi kaybetmek kabul edilebilir bir durum olmayacak (Dağı, 2002:163), çünkü bu, yeniden ‘büyük/süper güç’, olma idealini imkansız kılacaktır (Kamalov, 2011:22). Zira

¹ Avrasyacılıkta Rus geleneksel değerlerinin hususi bir önemi vardır. Buna göre Rusya'nın güçlü bir ülke olabilmesi için “vatanperverlik”, “güçlü devlet” ve bireyciliğin üstünde bulunan “toplumsal dayanışma” olmazsa olmaz değerlerdir (İşyar, 2010:127).

küreselleşmenin hız kazandığı yeni dünyada bir ülkenin yakın çevresini etki altına almadan küresel stratejiler belirlemesi mümkün gözükmemektedir. Bu gerçek, yakın çevresini tam anlamıyla etkisi altına alarak bölgesel güçten küresel güce dönüşmesi anlamında Rusya için de geçerlidir (Erol ve Amirbek, 2014:158). Bu bağlamda Rusya'nın yakın çevre politikası kısaca coğrafi yakınlık, askeri güvenlik, ekonomik bağlantılar ve ortak Sovyet geçmişi temelinde hayat bulacaktır (İşyar, 2010:181).

Mevcut uluslararası konjonktüre de bakıldığında Rusya için yakın çevrenin zorunlu bir tercih olduğu değerlendirilebilir. Bu bağlamda İşyar'a göre Rusya'yı "yakın çevre" politikasına adeta zorlayan en önemli olay, Orta ve Doğu Avrupa ülkelerinin hızla Rusya'dan kopması ve ABD-NATO-AB etkisine girmesinden sonra aynı senaryonun ABD'nin Orta Asya ülkelerindeki etkinliğinin artmasıyla bu coğrafyada da gerçekleşme ihtimalinin kuvvetlenmesidir. Bu durum Rusya'da yeni bir Batı karşıtlığının oluşmasına ve aynı kopuşun Avrasya bölgesinde de yaşanmaması için Rusya'yı daha sert bir politika benimsemeye itmiştir (İşyar, 2010:175).

2.9. YENİ AVRASYACILIĞIN HANDİKAPLARI:

1. Yeni Avrasyacılığın varsaydığı ve merkezi olarak eski SSCB topraklarında oluşturulması amaçlanan Avrasya Birliği (İmparator-luğu)'nin Baltık ve bazı Kafkasya ülkeleriyle Ukrayna'nın net olarak Batı yanlısı politika izlemeleri nedeniyle gerçekleşmesinin günümüz şartlarında imkansız olduğu gözükmemektedir.
2. 1990'lardaki ekonomik buhran, Rusya içindeki Rus halkının Orta Asya ve Kafkasya halklarını "ekonomik kambur" olarak değerlendirmelerine yol açmış ve Avrasya Birliği fikri, Rus halkının refah seviyesini düşürecek bir fantezi olarak değerlendirilerek eleştirilmeye başlanmıştır.
3. Rus ve Slav milliyetçilerinin de içinde bulundukları Avrasyacılıkta net bir "Rus Ülkesi" tanımı yoktur. Daha doğrusu farklı ülke tanımlamaları mevcuttur. Bu durum ise homojen bir Avrasya ülkesi idealini zorlaştırmaktadır.

4. Avrasyacılığın Ortodoks Hristiyanlığı temsil eden Mesihçi yaklaşımının bölgedeki İslam kültürüyle nasıl bir uzlaşa sağlayacağı sorusunun cevabı halen verilememiştir.
5. Avrasyacılığın öngördüğü kapalı ve izolasyonist ekonomik modelin, SSCB tecrübesinde de görüldüğü gibi, zaten teknolojik ve ekonomik olarak Batı dünyasının gerisinde kalmış Rusya'yı yeniden "Büyük Güç" konumuna yükseltmesinin teorik olarak mümkün olamayacağı değerlendirilmektedir.
6. Avrasyacılığın belki de en zayıf noktası, ekonomik ve siyasi olarak Batı ile işbirliğine mecbur olan Rusya'nın Avrasya Birliği'ni kuracak iradeyi ortaya koyabilecek siyasi, ekonomik imkânlardan yoksun olmasıdır. Avrasya coğrafyasındaki bağımsız ülkelerin ekonomik ve siyasi bağımsızlıklarını her geçen gün geliştirmeleri *Rusya'ya rağmen* takip edebilecekleri farklı politikalara imkân verecek ve devam edecek olan bu süreç ise Rusya'nın Avrasyacı idealleri bağlamında aleyhine işleyecektir (İşyar, 2010:135-141).

BÖLÜM 3: SSCB SONRASI RUS KARAR ALICILARI VE YENİ AVRASYACILIK

3.1. YELTSİN DÖNEMİ: YENİ BATICILIKTAN YENİ AVRASYACILIĞA

Rusya'nın SSCB'nin dağılmasıyla yaşadığı dönüşüm üç boyutlu bir değişimle açıklanabilir. Rusya totaliter bir yapıdan demokrasiye geçmeye çalışırken öncelikle bir rejim değişikliği söz konusudur. Diğer yandan totaliter rejimden beslenen merkezi planlamaya dayalı ekonomik sistem pazar ekonomisine dönüştürülmeye çalışılmaktadır. Bu da değişimin ekonomik boyutunu temsil etmektedir. Üçüncü boyut ise bu çalışmanın ilgi alanına giren uluslararası ilişkiler ve dış politika boyutudur ki Rusya'nın yüzyıllardır farklı boyutlarda da olsa devamlılık gösteren imparatorluk yapısından bir anlamda ulus devlete geçiş sürecini temsil eder (Gökırmak, 1996:160). Bu boyut Rusya'nın kimlik, aidiyet ve güvenlik sorunlarını tetiklerken yeni jeopolitik öngörülerini de bir çıkış yolu olarak gündeme getirmiştir. Genel anlamda ise RF'nin SSCB sonrası dış politikasını Avrasya coğrafyasını önceleyen SSCB düzlemindeki “bölgesel” seviyesiyle, Rusya'nın uluslararası sistemdeki yerini belirlemek üzere özellikle küresel çaptaki politikaların yürütüldüğü “uluslararası sistem” seviyesi olmak üzere iki seviyeli olarak şekillendiği görülmektedir. Bu iki seviyeli dış politika ise Avrasya coğrafyasındaki küresel çıkar çatışmaları ve rekabetin yoğunlaşmasıyla çakışmakta, bu da zaman zaman Rusya'yı zora sokmaktadır (İşyar, 2010:178).

Rus tarihinde Batı yanlısı politikaların öne çıktığı ikinci dönem olan ve “yeni batıcılık” olarak adlandırılan RF'nin ilk yıllarını anlamak için bu döneme zemin hazırlayan ve SSCB'nin son periyodu olan Gorbaçov dönemi önem arz etmektedir. Zira Yeltsin döneminin ilk yılları, özellikle dış politikada Gorbaçov'un başlattığı anlayışın büyük ölçüde devamı niteliğindedir.¹

¹ Faruk Sönmezoğlu, Sovyetler Birliği'nin dağılmasını, sistemin tümüyle hazırlıksız yakalandığı etkileyici ve sansasyonel bir gelişme olarak değerlendirirken, bu dağılmanın

Gorbaçov'un iç politikada uygulamaya koyduğu perestroyka (yeniden yapılanma), glasnost (açıklık) ve demokratizatsiya (demokratikleşme) politikalarının dış politika ayağını ise “yeni düşünce” (Novoye Mişleniye) olarak adlandırdığı yaklaşım oluşturmuştur (Tellal, 2010:161). Geliştirilen bu yeni anlayış Lenin'in, sosyalist ve kapitalist ülkelerin birbirleriyle uzlaşma şansının olmadığı, karşılıklı olarak tehdit algılamasının hakim olması gerektiği doktrinini reddediyor, buna karşılık insani değerlere vurgu yaparak karşılıklı bağımlılık, devletlerin siyasi rejimlerini seçme özgürlüğü ve silahsızlanma prensipleri gibi liberal değerlere öncelik veriyordu. SSCB dış politika geleneği düşünüldüğünde tamamen yeni sayılabilecek bu yaklaşım, nihayet ülkenin o dönemdeki dış politikasına da somut uygulamalarla yansımıştır. Bu bağlamda SSCB, 1989 yılında Orta ve Doğu Avrupa ülkelerinde başlayan siyasi dönüşümlere müdahil olmamış, 1990 yılında birleşik Almanya'nın NATO üyeliğine ses çıkarmamış, silahsızlanmayla ilgili Orta Menzilli Nükleer Silahlar Anlaşması ve Avrupa Konvansiyonel Kuvvetler Anlaşmasını (AKKA) imzalamıştır. Ona göre güvenlik askeri güçten ziyade uzlaşılıyla sağlanmalı, nükleer caydırıcılık yerini nükleer silahsızlanmaya bırakmalıydı (Yapıcı, 2010:275-276). Gorbaçov bu kapsamda kendi nüfuz bölgesindeki askeri varlığını da sorgulamış ve Afganistan işgaline son verirken Doğu Almanya'dan da askerini geri çekmiştir. Bu gelişmelerden sonra anlamını yitiren Varşova Pakı ise sessizce yıkılmıştır (Özbay, 2006:22).

en önemli sonuçlarından birinin Sovyet toplumsal örgütlenme modelinin model olma özelliğini yitirmesi olduğuna vurgu yapmıştır. Bkz. Sönmezoğlu, Faruk; “2. Dünya Savaşı'ndan Günümüze Türk Dış Politikası, Der Yayınları, İstanbul, 2006, s.463. Sovyet ekonomik modelinin çöküşü tüm dünyada tek alternatif modelinin Batı modeli olduğuyula ilgili baskın görüşü teyit ettiği gibi Rusya da bu algının etkisinde kalmıştır. Dağılmadan sonra Rusya'nın Batıcı bir politika tercihinde de bu algının psikolojik etkisi söz konusudur.

Gorbaçov tarafından tespit edilen sorunlar için uygulamaya konulan tüm tedbirlere rağmen 1991 yılında SSCB, Gorbaçov'a karşı yapılan başarısız bir darbe girişiminden sonra şaşırtıcı bir süreçte dağılırken birliğin tüm hukuki pozisyonunu üstlenen RF uluslararası sistemde yerini almıştır. SSCB'nin yıkılışıyla Rusya için aşağıda sıralanan jeopolitik kayıplar meydana gelmiştir:

- Beş milyon metre kare toprağın kaybedilmesi,
- Baltık ülkelerinin tamamen Batı blokuna terk edilmesi, Baltıklar ve Karadeniz'de stratejik üstünlüğün azalması,
- Karadeniz, Baltık ve Hazar'daki doğal kaynaklara erişimin rekabete mahkûm olması,
- Kuzey ve Doğu bölgelere doğru teritoryal anlamda sıkışma,
- Orta ve Doğu Avrupa istikametindeki dolaysız kara geçiş imkânının kaybedilmesi,
- Özellikle güney ve batı yönünde küçük ve zayıf komşuların ortaya çıkması nedeniyle¹ Rusya'nın kendi güvenliği için bu ülkelerin güvenlik sorunlarına da doğrudan müdahil olma mecburiyetinin ortaya çıkması,
- SSCB'nin parçalanmasının ardından Rusya'nın da parçalanma tehlikesiyle karşı karşıya kalması (Mammadov, 2014:28).

Doğal olarak RF'nin bundan sonraki dış politikası yukarıda sıralanan yeni sorunlarla mücadele etmek ve çözüm yolu bulmak zemininde oluşmak zorunda

¹ Kendisini çevreleyen ülkelerin düşmanca tavır takınabilecek konumda olmamaları ve bu anlamda Rusya'ya bağımlılıklarının devam etmesi, Rusya'nın bölgedeki güvenliği için kaçınılmaz bir zorunluluk olarak değerlendirilmektedir (Kibaroglu, 2001:98). Ancak Rusya'nın 'yakın çevresi'ne olan ilgisini sadece 'bölgesel' olarak değerlendirmek tatmin edici bir açıklama olmayacaktır. Detaylı bir çalışma için MAKARCHEV, Andrew; (2013), "Soft Power, Regionalism and Common Neighborhoods", *Bilge Strateji Dergisi*, Cilt:5, Sayı:4, Bahar, s. 42-44.

kalmış ve öncelikleri belirlenmiştir. Bu doğrultuda RF'nin ilk yıllarında cumhurbaşkanı Boris Yeltsin, Gorbaçov döneminde başlayan “yeni düşünce” adlı Batı yanlısı politikayı gerek iç gerekse dış politikada daha radikal reformların ve söylemlerin hâkim olduğu “Atlantikçi” bir yaklaşıma dönüştürmüştür. Bu yüzden Yeltsin döneminin ilk yılları, kendinden önceki dönemle birlikte batıya dönük olmasıyla dış politikaya süreklilik kazandırmışken, aynı zamanda SSCB döneminde yapılan reformların yetersiz olmakla eleştirildiği bir dönem olmuştur. Yeltsin ve ekibinin iç politikada özellikle ekonomik anlamda çok büyük sorunlar yaşaması, direkt olarak ülkenin dış politika önceliklerine yansımış ve iç politikayı da rahatlatmak amacıyla kısa vadede sonuç alacak politikalar geliştirilmeye çalışılmıştır. Yeltsin, başbakan Igor Gaidar ve Dışişleri Bakanı Andrei Kozirev’in başını çektiği bu yeni siyaset anlayışı, Batı ve uluslararası sistem ile özellikle ekonomik anlamda entegrasyon ve siyasi yakınlaşma üzerine kurgulanmıştı (Sönmez, 2010:73). Temel varsayım ise aslında ülkenin herhangi bir dış tehditle karşı karşıya olmadığı, bir tehdit varsa bunun ülke içindeki ekonomik çöküşten kaynaklandığı idi. Bu dönemde Rus karar alıcılarına göre bu tehdidin bertaraf edilmesi için temel çözüm yolu, Batı yanlısı bir politika izlemek, yani demokrasi, insan hakları ve serbest piyasa ekonomisi gibi tedbirler olarak tespit edilmişti (Yapıcı, 2010:278). Bu tespit doğrultusunda Kozirev’e göre Rusya’nın yeni dış politikası SSCB döneminde olduğu gibi uluslararası sınıfların/blokların çıkarları doğrultusunda değil¹, Rus ulusal çıkarları doğrultusunda şekillendirilecekti. Kozirev bu anlamda benimsenen liberal ve Batı yanlısı politikanın üç hedefini şu şekilde dile getirmiştir:

¹ Bu anlamda Gorbaçov döneminden itibaren ülkenin karakterini ideolojiden uzaklaştırmak için bilinçli bir çaba sarfedildiği görülmektedir (Büyükkakıncı, 2004:140). Böylelikle Rusya’nın hem uluslararası arenadaki imajı yumuşayacak, hem de ideolojinin maliyetinden ülke kurtulmuş olacaktır.

“Bize göre 1992, 1917’den çok farklıdır, savaş yoluyla birbirini yok etmek isteyen devletler yerine insan hakları ve karşılıklı işbirliği anlayışında olan uygar bir uluslararası toplum var. Bizim hedefimiz de demokratik barışçıl bir şekilde bu uluslararası topluma üye olmak... Bağımsız Devletler Topluluğu (BDT) de bu anlayışa göre şekillenmeli, totaliter, baskıcı anlayış yerine doğal bağlarla daha uzun vadeli bir şekilde bir arada durmalıyız. Bağımsız devletler ve eşit ortaklar olarak bir araya gelmeyi öğrenmeliyiz. İkinci olarak nükleer silahların kontrolü üzerinde Rusya’nın özel bir sorumluluğu vardır. Ukrayna, Belarus ve Kazakistan BDT ülkelerinde nükleer silahlar buna dahildir. Nükleer silahların azaltılması için ABD ile işbirliğine gitmek gerekmektedir... Üçüncü olarak Rusya’nın küresel ekonominin bir üyesi olabilmesi için Batı’nın finansal ve ekonomik yardımlarına ihtiyaç duymaktadır. Bu bağlamda Rusya İMF gibi etkin uluslararası örgütlere girmek istemekte, alınacak yardımlarla da toplumun yaşam standardını artıracaktır.” (Sönmez, 2010:76).

Batı yanlısı dış politikanın en önemli iç etkenlerinden biri ise mevcut ekonomik sorunların kısa vadede Batı kaynaklı dış yardım ve kredilerle çözülebileceği beklentisidir. Japonya ile yakınlaşma gayretleri de bu amaçla gündeme gelmiştir. Yeltsin ve ekibi, benimsedikleri yeni dış politika yöntemi, söylemleri ve iç politikadaki reformist duruşlarının Batı ve özellikle ABD’nin Rusya ile ilgili algılamalarını değiştirerek finansal yardımların yolunu açacağını varsaymışlardır. Şüphesiz ekonomik sorunların çözülmesinde mali yardımların bu kadar önemszenmesi, iç politikada uygulanan “şok terapi” ile temelden değiştirilmeye çalışılan ekonomik sistemin bu radikal ve liberal tedavi yöntemine hiç de olumlu tepkiler vermemesinden kaynaklanmaktadır. Ekonomik sorunların çözümleri için reformların gerekliliği aşikârdı. Ancak çözüm alternatiflerinin Sovyet sosyalizmi-kapitalist liberalizm olarak belirlenmesi, sorunun daha başından yanlış bir çözüm zeminine kaymasına neden olmuştur (Dugin, 2010:114).

Ekonomi, devletlerin dış politika çıktılarında en önemli girdileri oluşturan, karar alıcıları yönlendiren etken olma özelliğine sahiptir. Bu anlamda bir devletin ekonomik gelişmişlik düzeyi ile dış politikası arasında doğrudan bir ilişki vardır. Bu ilişkinin bir gereği olarak da ekonomisi zayıf hatta can çekişen bir devletin jeopolitik, stratejik hatta askeri gücü ne olursa olsun bağımsız bir dış politika izleyebilmesi mümkün değildir. Bu denklem RF için de geçerlidir. Ülkenin SSCB'den devraldığı kriz ekonomisi, dış politika tercihlerini sınırlamış, Birliğin Batı'ya muhalif dış politika geleneğinin aksine Batılı devlet ve örgütlerle işbirliği, ekonomik istikrarın ayrılmaz bir gereği olarak görülmüş, böylelikle Rusya'nın Batı karşıtı politik, askeri veya ekonomik ittifaklara girme ihtimali de zayıflamıştır¹ (Yapıcı, 2010:15).

Bu dönemde Rus dış politikasında Batıcılık tercihinin iç politikayla doğrudan ilişkisi olduğu bir gerçektir. SSCB'nin Batı'yla özellikle ABD ile rekabete dayanan dış politika konsepti, ülkenin demokratik haklar ve refah düzeyi bakımından Batı'dan bir hayli geride kaldığının anlaşılması üzerine reformist ve liberal batıcıların etkin olduğu bir zemine kaymıştır. Bu bağlamda Soğuk Savaş boyunca Rusya'nın kendi çıkarlarına aykırı bir şekilde hareket ettiğini düşünen yeni Batıcılar (Kaya, 2010:59), Rusya'nın üstlendiği emperyalist kimliğini ve ABD ile dünya hegemonyası için giriştiği rekabeti terk ederek dış politika anlayışında normalleşmesi gerektiğini ileri sürmüşlerdir. Yeni dönemde eski politikanın sürdürülmesi durumunda Rusya'nın Batı finansal ve teknolojik kaynaklarından tamamen uzaklaşacağı kaygısını dile getirmişlerdir (Sönmez, 2010:76). Dış politikada Batı'yı tehdit olarak değil de ortak olarak kabul etmişler, yeni dönemde tehdidin ise Doğu'dan ve fundamentalizm kaynaklı olacağını savunmuşlardır. Çin, İran, Afganistan, Orta Asya ve Kafkasya uzun dönemdeki

¹ Rusya SSCB'nin dağılmasıyla % 44'lük bir üretim kaybı yaşamıştır. 1998 yılından itibaren ortalama % 6'nın üzerinde gerçekleşen büyümeye rağmen ülke ancak 2007 yılında dağılmadan önceki üretim seviyelerini yakalayabilmiştir (Kar, 2010:17).

tehdit merkezleri olarak adlandırılmıştır. Bu bağlamda RF içerisinde bulunan Çeçenistan, Dağıstan, Tataristan, Başkurdistan ve yakın çevresindeki Orta Asya bu tehlikeyle karşı karşıyadır. Buna karşılık NATO'nun doğuya doğru genişlemesinin Orta ve Doğu Avrupa'da istikrara ve Rusya'nın doğusunda bir güvenlik kuşağı oluşturmaya katkı sağlayacağına inanılmıştır. Batıcılar RF'nin tehdit tanımlamasını yeniden yaptıktan sonra uluslararası sistemdeki yerini de yeniden tanımlamışlar ve Rusya'yı küresel çıkarları olan bir süper güç olarak değil de büyük bir bölgesel güç olarak konumlandırmışlardır (Sönmez, 2010:47).

Böylelikle eski nüfuz alanlarına da ilgisiz kalan Rusya, bu anlamda özellikle Orta Asya'yı Rusya'nın sırtında taşımak zorunda kaldığı bir yük olarak değerlendirirken, bu ülkelerdeki Rus azınlıkların da haklarının uluslararası hukuk ve örgütler aracılığıyla korunması gerektiğini ileri sürerek bu konuyu dış politika gündemine sokmaktan kaçınmıştır (Yapıcı, 2010:279-280).

Yeltsin Yönetimi bu doğrultuda SSCB'nin emperyalist yapısının ortadan kaldırılmasını, ABD ile nükleer alandaki rekabetin sona erdirilmesini ve stratejik işbirliğine gidilmesini, NATO ile ilişkilerin geliştirilmesini, BM Güvenlik Konseyi'ndeki diğer daimi üyeler ve Avrupalı müttefikler ile işbirliğinin sağlanmasını, DTÖ ve G-7 gibi uluslararası kurumlara üyeliği temel dış politika öncelikleri olarak belirlemiştir. Yeltsin, belirlenen bu hedefleri dış politikada pratiğe dönüştürerek 1992'nin ilk yarısında Almanya, İtalya, Fransa, İngiltere, ABD, Kanada ve BM Güvenlik Konseyi'ne ziyaretlerde bulunmuş, Temmuz 1994'te Münih'teki G-7 zirvesine katılmış, BM'de yaptığı konuşmada Rusya'nın batılı ülkeleri "müttefik" olarak gördüğünü açıklamıştır. NATO ile ilişkilerin geliştirilmesi çerçevesinde 10 Mart 1992'de bu örgüte bağlı Kuzey Atlantik İşbirliği Konseyi'ne üye olmuştur¹. 1992'de Camp David'de Washington

¹ 1997'de NATO'nun doğuya doğru genişlemesiyle Rusya'da oluşan muhalefete bir sus payı olarak Rusya'ya veto hakkı tanınmadan NATO-Rusya Kurucu Senedi imzalanmış,

Yönetimi ile Soğuk Savaş'ın bittiğine dair bir deklarasyon imzalanmıştır. Yeltsin 1993 yılında Gorbaçov'un 1991'de stratejik silahların indirimine yönelik ABD ile imzaladığı START I Antlaşmasının daha kapsamlısı olan START II Antlaşmasına imza atmıştır (Yapıcı, 2010:278-279). Dış politikada yaşanan bu gelişmeler Yeltsin döneminin Batı'ya öncelik veren karakteri ile ilgili olduğu kadar SSCB sonrası Rus dış politikasının normalleşmesi ve dış dünya ile entegre edilmesi politikasının sonuçlarıdır.

Yeltsin İktidarı ittifak söylemlerinin gereği olarak uluslararası alanda meydana gelen ve Batı'nın aktif rol alıp müdahale ettiği olaylara da muhalefet etmemiştir. Bu dönemde Irak, Libya ve Yugoslavya'ya uygulanan BM yaptırımlarına ses çıkarılmamış, ABD'nin Hindistan ve İran'a getirdiği ambargolar kabullenilmiştir (Sönmez, 2010:47). Eylül 1992'de, 1993 Ağustosuna kadar Litvanya'dan tüm Rus askerlerinin çekilmesiyle ilgili anlaşma imzalanmıştır. Batı ile ittifak halinde olan doğudaki komşular Japonya, Tayvan ve Güney Kore gibi ülkelerle de ilişkiler geliştirilmeye çalışılmıştır. İki ülke arasında sorun olan Kuril adalarının büyük bir ekonomik yardım beklentisiyle Japonya'ya geri verilmesi gündeme gelmiş, ancak vatan toprağını satmakla eleştirilen Yeltsin, yoğun bir muhalefetle karşılaştığından bu politikasından geri adım atmak zorunda kalmıştır. Bu durum, muhalefetin dış politikada ağırlığının hissedildiği ilk olay olmuştur (Yapıcı, 2010:280-282).

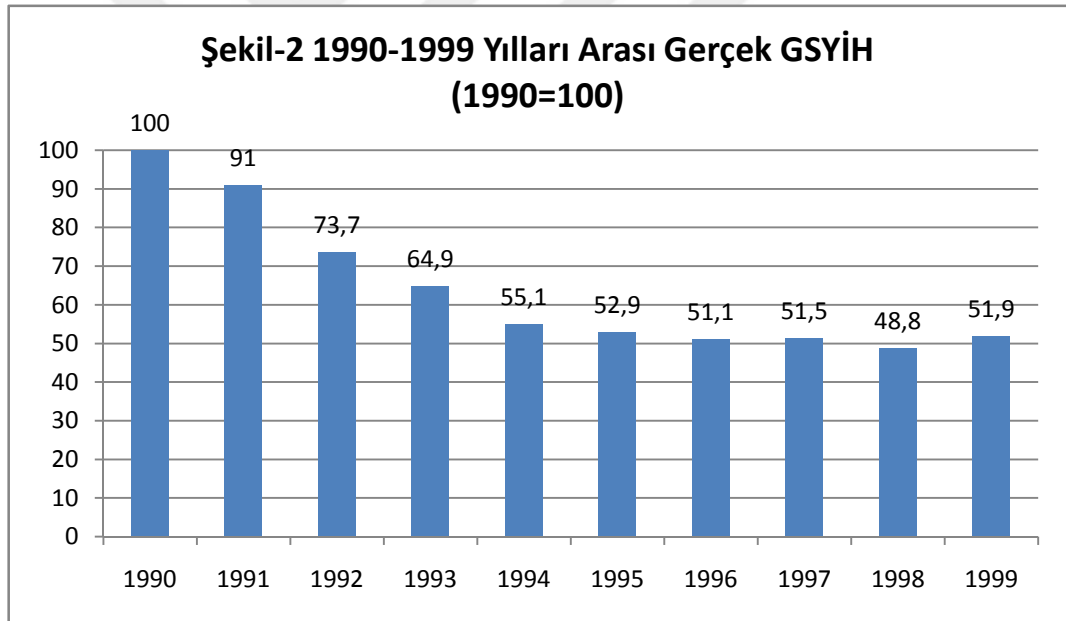
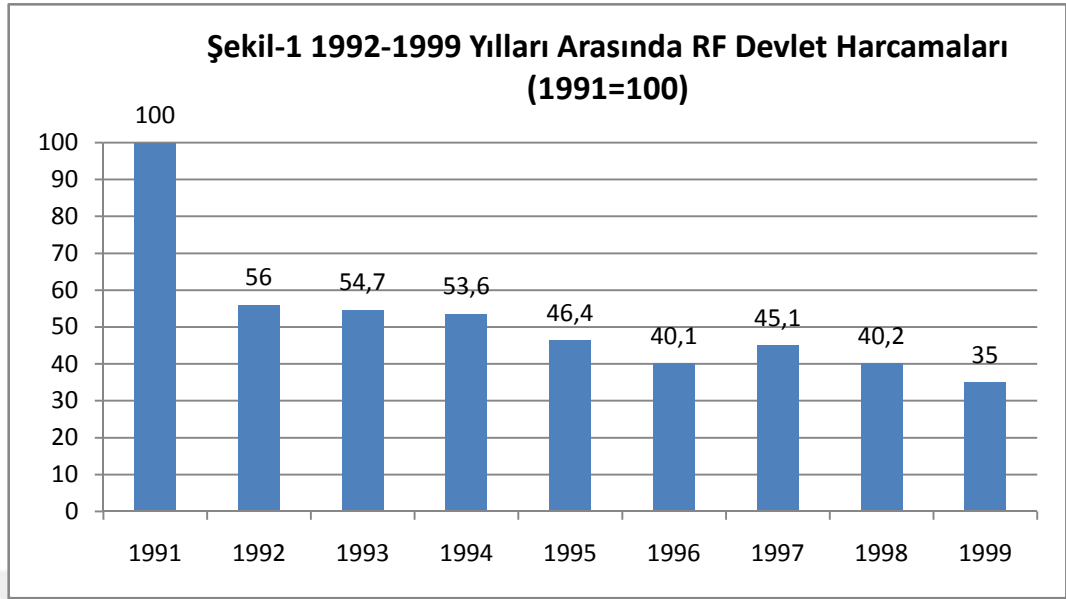
Diğer yandan RF'nin SSCB'den devraldığı ekonomik, sosyal ve etnik sorunlar için çözüme yönelik alınan tedbirler sorunları daha da kronik hale getirmiş ve toplumsal tepki ve tedirginliğin de artmasına neden olmuştur. Ekonomi için

Daimi Ortaklık Konseyi kurulmuştur. Rusya, NATO'nun kararlarında söz sahibi olarak uluslararası etkinliğini arttırmak ve böylelikle NATO'nun Rus yakın çevresine nüfuzunu en aza indirmek için yeni işbirliği stratejileri geliştirmek istemiştir (Yalçınar, 2007:342-344;Onay, 2007:273-274).

uygulanan “şok terapi”¹ enflasyonun fırlamasına yol açmış, halkın alım gücü düşmüş, hızlı ve kontrolsüz özelleştirmeye ilk defa işsizlik sorunu gündeme gelmiş, devletin karşıladığı temel ihtiyaçları için yine ilk defa ücret ödemek zorunda kalan halkın hoşnutsuzluğu artmıştır².

¹ Şok terapinin uygulamaya geçmesiyle fiyatların serbest bırakılması ve hızlı özelleştirme nedeniyle şiddetli bir devalüasyon ve ardından görülmemiş bir enflasyon dönemi başlamıştır. Bazı ürünlerin fiyatları 26 kat artmıştır. Nakit sıkıntısı çeken işletmeler üretimi düşürmek zorunda kaldıkları için 1992 senesinde GSYİH % 18 oranında azalmıştır. Bu gelişmeler örgütlü bir muhalefetin oluşmasına ön ayak olmuştur. Federal Bölgelerin ekonomik sorunları çözmek için sınırlarında gümrük kontrollerine benzer kısıtlamalar koyması, arz sorununu kontrol altına almak için bazı mallara ticaret kısıtlaması konulması ve merkezden bağımsız olarak diğer ülkelerle ticaret anlaşmaları yapılması Rus ekonomik alanının parçalanmasına yol açmıştır (Özbay, 2006:23, Yapıcı, 2010:23).

² SSCB’nin dağılmasından sonraki Yeltsin Döneminde devlet harcamaları ve GSYİH’de meydana gelen düşüşlerin yüzde oranları Şekil-1 ve Şekil-2’de ayrıntılı olarak verilmiştir. Buna göre devlet harcamalarındaki düşüş 1991’e göre 1999 yılında % 35, 1990 yılına göre 1998 yılında GSYİH’deki düşüş ise % 48.8 oranında olmuştur.

Kaynak: Kotz ve Weir, 2007, s. 366

Rusya’da Yeltsin ve hükümetinin gerek iç gerekse dış politikada uyguladığı politikalar, eskiye özlemin artmasına, iş ve siyasi çevrelerin bir muhalefet bloğu oluşturmasıyla 1993 sonbaharında yeni bir siyasi krizin ortaya çıkmasına neden oldu. Örgütlenen muhalefetin bir gece yarısı toplanarak güven oylaması yapmaları

ve Yeltsin'in devlet başkanlığını düşürmeleri, Yeltsin'in de buna karşılık olarak parlamentoyu feshetmesiyle sonuçlandı. Siyasi kadrolardaki bölünme halkta da Yeltsin yanlısı ve Yeltsin karşıtı grupların oluşmasına yol açtı ve bu gruplar geniş katılımlarla gösteriler düzenlemeye başladı. Oluşan siyasi kriz havası ülkeyi yeni bir dağılmanın eşiğine getirmişti. Yeltsin'in bu kararını tanımayan milletvekilleri parlamento binasında eylem yapma kararı aldılarsa da 4 Ekim 1993'te binanın bombalanmasıyla muhalifler geri adım atmak zorunda kaldılar. Yeltsin karşıtları ve milletvekilleri teslim olduktan sonra tutuklanarak hapse atıldılar. Yapılan Devlet Alt Duması ve Federasyon Yüksek Kurulu seçimlerinde İgor Gaydar'ın başındaki Rusya Tercih Bloğu ve şaşırtıcı bir şekilde Vladimir Jirinovski başkanlığındaki Liberal Demokrat Parti Duma'da çoğunluğu sağladılar¹. Bu durum 1993'ten itibaren iç politikada yer yer merkezciğe kayılmasına, dış politikada da artık Atlantikçiliğin sorgulanmasına, Avrasyacı bir yaklaşımın oluşmasına zemin hazırlamıştır.² Ancak yürürlüğe giren yeni anayasayla da bir daha böyle bir krizle karşılaşmak istemeyen Yeltsin, kabul edilen “güçlü-

¹ Seçimler sonucunda Reform karşıtı bloğun 197 milletvekiline karşılık Yeltsin'in desteklediği partiler ancak 132 milletvekili çıkarabilmişlerdir. Yeltsin “biz dersimizi aldık” yorumu yapmak ve uygulanan politikaların halkta karşılık bulmadığı gerçeğiyle yüzleşmek zorunda kalmıştır. Dış politikada da ağır eleştirilere muhatap olan Yeltsin ve ekibi Chernomirdin'in savunduğu “orta yolcu” siyaseti benimseyeceği sinyallerini vermiştir (Onay, 2007:255).

² Siyasi muhalefetin başında Cumhurbaşkanı Yardımcısı A.Rutskoy ve Rusya Yüksek Kurul Başkanı R. Hasbulatov bulunmaktaydı. Bu isimler özellikle Yeltsin'in Yüksek Kurulun faaliyetlerini durduran ve kendisine çok geniş yetkiler tanıyan 1400 nolu anayasa değişikliğinden rahatsız olmuşlar, Yeltsin ve kabinesi hakkında rüşvet iddialarını gündeme getirerek devlet başkanının görevine son verilmesine zemin oluşturmaya çalışmışlardır. Ancak Yeltsin'in anayasa değişikliği konusundaki taviz vermeyen duruşu ve parlamento baskını, bu süreci başarısızlıkla sonuçlandırmıştır. (Hekimoğlu, 2007:66-67).

başkanlık” sistemiyle devlet başkanına çok geniş yetkiler verilmesini sağlamış ve devlet başkanını parlamento ve yargı üzerinde mutlak hâkim kılarak hakkında kovuşturma açılması ihtimalini neredeyse imkânsızlaştırmıştır.¹

Parlamentonun bombalanmasında Yeltsin’in yanında yer alan ordu, bu tarihten itibaren iç politikada daha aktif rol oynamaya ve Yeltsin’i, ülkenin yönetiminde daha etkin olabilmelerini sağlayacak şekilde etki altına alma yoluna gitmiştir. 1993 yılında ordu, kendi güvenlik odaklı dış politika önceliklerini yansıtan ve Rusya’nın “SSCB topraklarında barış ve istikrarın garantörü olduğunu” (Kastner, 2008:36) ilan eden Askeri Doktrini yayımlamaya muvaffak olmuştur. Doktrinde dış politikada güçlü bir Rusya’nın ancak ekonomik sorunlarını çözmüş güçlü bir Rus ekonomisiyle mümkün olacağı ayrıca vurgulanmış (İşyar, 2010:180), Soğuk Savaş nükleer stratejisini gölgede bırakırcasına sınırlarına en ufak bir müdahalede Rusya’nın nükleer silahları kullanmaktan çekinmeyeceğini ilan ederek (Hekimoğlu, 2007:71) nükleer güce ilk başvuran taraf olmama taahhüdünden vazgeçtiğini duyurmuştur. RF’ye yönelik askeri tehdit ve tehlike kaynaklarının sıralandığı doktrinde, dış politikada Moskova’nın önceliğini BDT ülkelerine vereceği ve bu doğrultuda kolektif savunma mekanizmaları oluşturulmasına çalışılacağına², bu ülkelerdeki Rusların haklarının korunacağına vurgu yapılmıştır.³ Rusya’nın güvenliğini tehdit altında gördüğünde bu ülkelerde asker

¹ Dış politikayı belirleme görevi 1978 Anayasasıyla parlamentoya verilmişken yeni anayasa uluslararası görüşmeler ve anlaşmalar yapmak, diplomatları atamak gibi dış politikayla ilgili görevleri başkana vermiştir (Kastner, 2008: 27).

² Bu konuda bkz. Purtaş, Fırat; Rusya’nın Orta Asya’ya Yeniden Dönüşü, içinde Rusya Stratejik Araştırmaları I, Ed. Çomak, İhsan; TASAM, İstanbul, 2006, s.171-174.

³ Böylece dış Ruslar ilk defa bu doktrinle dış politika konusu yapılmıştır. Ayrıca bkz.Oğan, Sinan; Dış Politika Olarak Rusça: Türk Cumhuriyetleri Örneği, içinde Rusya Stratejik Araştırmaları I, Ed. Çomak, İhsan; TASAM, İstanbul, 2006, s. 209-211; Kamalov, İlyas; Rusya’nın Orta Asya Politikaları, Rapor, Ankara, 2011 , s. 54-60;

konuslandırmanın da söz konusu olabileceği kabul edilmiştir. Askeri doktrinin, Nisan ayında yayımlanan “Dış Politika Konsepti”nin “yakın çevre” politikasına vurgu yapmasıyla içeriğini askeri açıdan destekler nitelikte olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Doktrin, ekonomik koşullar, dış politikanın genel seyri ve oligarkların ağırlığı nedeniyle kısa vadede batıcı politikanın sonunu getirmediyse de Avrasyacıların fikirlerinin pratiğe dönüştüğü ilk zaferi olarak değerlendirilmiştir. Şüphesiz bu politik dönüşümün 1994 yılındaki Birinci Çeçen Savaşı’nda yaşanan başarısızlıkla doğrudan ilişkisi vardır. Bu başarısızlığın Rusya’daki etkileri şu şekilde sıralanabilir:

- Yaşanılan askeri başarısızlık nedeniyle askerlerin siyasetteki ağırlığı azalmıştır.
- Ordunun gücü tartışılmaya başlanmış, buna karşılık İçişleri Bakanlığı’nın Federal Güvenlik Servisi ve Başkanlık Güvenlik Servisi’nin önemi artmıştır.
- Yakın çevre ülkelerinin halkları ve yönetimleri gözünde Rusya sorgulanmaya başlanmış, zayıflayan bu Rusya imajı doğrultusunda bu ülkeler Rusya’dan bağımsız politika arayışları için cesaretlenmişler, yeni manevra alanları açma gayretine girmişlerdir.
- Çeçenistan örneği diğer federasyon cumhuriyetleri için de referans olmuş, ademi merkezîyetçiliğin ivme kazanmasına neden olmuştur.
- Rus dış politikasında enerji, Kafkasya ve Hazar Bölgelerindeki tüm dış siyasetin belirleyici unsuru haline gelmiştir (İşyar, 2010:195-196).

Birinci Çeçen Savaşı (1994-1996)’nda Rus Ordusu’nun olumlu bir sonuç alamayışı ve önce Budenevsk’te sonra 1999 yılında ise Moskova, Buykanske ve Vologodonsk’ta meydana gelen terör saldırıları Rus halkı tarafından Rus Hükümeti’nin ve Ordu’nun acziyeti olarak algılanarak büyük bir tepkiye neden

Nogayeva, Ainur; ABD, Rusya ve Çin’in Nüfuz Mücadelesinde Orta Asya: Araçlar ve Süreçler, Bilig Dergisi, Yaz 2012, Sayı 62, s. 185-187.

olmuştur. Yeltsin ise durumun vahametini anlasa da sorunu bu dönemde sürekli başbakan değiştirerek¹ çözmeye çalışmış ancak bu tedbir de sonuçsuz kalmıştır. Devletin zafiyetini ve güçsüzlüğünü aşikâr eden bu gelişmeler diğer cumhuriyetleri de daha bağımsız hareket etmeye teşvik etmiş, ikinci bir dağılma riskiyle karşı karşıya kalınmıştır. İkinci Çeçen Krizi siyasi, ekonomik, askeri ve sosyal açıdan böylesi kırılgan bir ortamda başlamıştır (Mammadov, 2014:34-35).

Diğer yandan Balkanlardaki etnik sorunlar bu dönemde Rus dış politikası tarafından da yakından takip edilmekte ve iç politikada da gündem oluşturmaktaydı. Yeltsin yönetimi sorunun başlangıcından itibaren sürece “eşit ortak” olarak katılma yolunda çaba sarf etmiştir. Batı ittifakının bu bölgedeki etnik çatışmanın çözümü konusunda uzun süre etkili olamaması Rus dış politikasına, aktif bir politika olanağı imkânı verse de Nisan 1994’te Sırp’ların son saldırısından sonra NATO’nun hava operasyonuna engel olamamıştır. NATO’nun bu ilk saldırısından sonra Sırp’larla (özellikle Slav olmalarından kaynaklı) stratejik ortaklığı bulunan Rusya’nın eleştirilerinin uzun süreli olmaması, Batı ile ilişkilerinin bu dönemde dış politikanın önceliği olduğunu göstermektedir.

Yeltsin 1996 yılında, sorunların üstesinden gelememiş bir lider olarak seçimlere girmiş, anketlerde açık ara önde giden en önemli rakibi Komünist Parti lideri Zyuganov’un sermaye sahipleri ve oligarkları tehdit etmesi, bir anda Yeltsin yanlısı bir blok oluşmasına zemin hazırlamıştır. Yeltsin ve ailesi açısından da var olma savaşına dönüşen seçimlerde Yeltsin, kendi etrafında birleşen medya çevrelerinin de aktif desteğiyle başkanlık seçimlerini zorla ve şaibeli bir şekilde

¹ Yaklaşık 10 yıl süren iktidarında Yeltsin, İgor Gaidar, Victor Çernomirdin (2 dönem), Sergey Kiriyeiko, Yevgeni Primakov, Sergey Stepaşin ve son olarak Vladimir Putin olmak üzere toplam altı başbakanla çalışmış, siyasi krizin zirve yaptığı 1998-2000 yılları arasındaki iki yıllık sürede beş başbakan atamıştır.

kazanmış¹, ancak yaşı ve sağlık durumu, dış politikada ve ekonomide² 1998 Ağustos ayında yaşanan yeni bir kriz ve yarattığı olumsuz hava ile Çeçen sorununun bir türlü nihai çözüme kavuşturulamaması ve dış politikada ‘Batı’ya ödün verildiği’ yönünde yapılan eleştiriler seçim zaferine rağmen artarak devam etmiştir.

Soğuk Savaş sonrasında NATO ile Rusya arasındaki ilişkiler uluslar- arası ilişkiler açısından çok ilginç bir şekilde seyretmektedir. Rusya bir yandan yıllarca karşı blok olarak mücadele ettiği NATO, diğer bir deyişle Batı’dan yardım talep ederken diğer yandan da bazı bunalım alanlarına NATO’nun karşı kutbu karakteriyle ve eski süper güç refleksiyle doğrudan müdahalede bulunarak çelişkili bir tutum sergilemektedir. “Bu çelişkili durumun arka planında NATO’nun genişleme ve etki alanı kurma hattı ile Rusya’nın Soğuk Savaş süresince hayat alanı tanımlaması içinde gördüğü jeopolitik kuşakların örtüşmesi vardır. Rusya’nın bir taraftan ABD eksenli olarak NATO’nun, diğer taraftan Almanya eksenli olarak AB’nin genişlemesinin karşısında steplerin içlerine doğru itildiğini hissetmesi bu ülkenin süper güç dönemini görmüş lider kadrosu için hazmedilebilir bir durum değildir” (Davutoğlu, 2012:239).

RF’nin dış politikada belirlediği “yakın çevre” önceliği, Rusya’nın Baltık ülkeleri ve Balkanlarda devre dışı bırakıldığı gerçeğini kabullenmesinden sonra ilan

¹ Yeltsin’in seçimleri kazanması, sermaye sahipleri olan oligarklar ve finans çevrelerinin birleşerek açıkça kendilerini tehdit eden Yeltsin’in en önemli rakibi Gennady Zyuganov’a karşı medyayı da kullanarak aktif olarak Yeltsin yanlısı bir seçim kampanyası yürütmeleri sonucunda gerçekleşmiştir (Kotz, Weir,2012:338).

² Dağılmadan sonra ekonomiyi yönetenler tarafından halka verilen vaatlerin geçen zamana rağmen gerçekleşmemesi, neoliberal politikaların başarısızlığı olarak değerlendirilmiş, Rusya’nın ekonomik sistemine uyumlu olmadığı görüşü hâkim olmaya başlamıştır (Kotz ve Weir, 2007:375).

edilmiştir. Yakın çevre politikası küresel anlamda Avrupa ve ABD, bölgesel anlamda da bu bölgede yeni aktörler olmaya çalışan Türkiye, İran ve Hindistan, zaten bölgede her zaman varlığını hissettiren Çin'i direkt ilgilendirmesi ve küresel sonuçları olması bakımından üzerinde durulması gereken bir gelişmedir. Zira Rusya'nın ilk yıllarında Orta Asya için hâkim olan "yük" algısı yerini stratejik kapsamlı bir ilgiye bırakmıştır.

Bu dönemde uluslararası alanda hâkim olan realist yaklaşımın bu bölgede her türlü pratiğini görmek mümkündür. Realizmin teorik varsayımlarının tartışıldığı sonraki yıllarda ve hatta günümüzde bile Avrasya bölgesindeki stratejik rekabete ancak realist ve jeopolitik bakış açılarıyla sağlıklı analizler yapılabilen olması, bölgede taraflar farklı olsa da halen bir "büyük oyun"un sahnelendiğine işaret etmektedir.

"Yeni Büyük Oyun" diye adlandırılan rekabet tanımlamasının 19. yüzyıldaki "Büyük Oyun" senaryosundan iki önemli farkı vardır. Birincisi oyundaki aktör sayısındaki kayda değer artıştır ki öncesinde rekabet yalnızca Rusya ve İngiltere arasında iken farklı etkinlikteki Rusya, Çin, Türkiye, İran, Hindistan, Pakistan, ABD ve AB gibi bölgesel ve küresel güçler oyuna dahil olmuş ve bölge, Avrasya'yı da aşan küresel bir rekabetin merkezi haline dönüşmüştür. İkincisi ise uluslararası ilişkiler açısından içinde bulunduğumuz yüzyılda ekonominin artan ağırlığına paralel olarak yeni dönemde Hazar havzasındaki petrol ve doğalgaz kaynaklarına odaklı ağırlığını hissettiren ekonomik içeriktir (Erşen, 2010:46). Bu nedenlerle Yeltsin Yönetimi'ne yönelik "pasif dış politika" eleştirisi Rusya'nın yakın çevresiyle ilgili olarak sürekli gündemde kalmıştır. Bu bölgeye yönelik eleştirinin kaynağını ise özellikle küresel güçlerin Orta Asya'yı (özellikle Hazar Havzasını) yoğun bir rekabet alanı haline dönüştürmesinin belirginleşmesidir. Rusya, bölgeyle ilgili ABD ve AB ülkelerinin diplomatik taarruzlarını gözlemledikçe jeopolitik hinterlandının sürekli daraldığı ve sınırlarının hemen ötesinin tamamen kontrolünden çıktığının farkına varmış ve güvenlik kaygılarına da vurgu yaparak bu bölgeyi "arka bahçesi" ilan etmiştir. Rusya'nın böyle bir dış politika önceliği belirlenmesinin önemli nedenleri vardır:

- Bölgede her geçen gün varlığını daha fazla hissettirmeye başlayan siyasi, sosyal ve ekonomik istikrarsızlık Rusya'nın güvenliğini tehdit etmeye başlamıştır.
- Rusya, istikrarsızlık ihtimali artan bölge ülkelerindeki askeri üslerini muhafaza etme kararı almıştır¹
- Orta Asya ülkelerinde etnik ve dini radikal yönelişlerin ortaya çıkması bölgede çatışma ve istikrarsızlığı körüklerken, federasyon içine de sıçrama ihtimalini barındırmaktadır.
- Rus elitlerinde Rusya'nın izlemeye çalıştığı tek boyutlu politikanın ülkenin menfaatlerine hizmet etmediği görüşü yerleşmeye başlamıştır.
- Küresel rekabetin kızışmasıyla Rusya'nın bölgedeki ekonomik çıkarları tehdit edilmeye başlanmıştır (Kona, 2007).
- Bölgedeki Rus azınlıklarla ilgili muhalefeti de tatmin edecek bir adım atılması gerekmiştir (Dağı, 2002:189).

Rusya'nın yakın çevresi ile geliştirmeye çalıştığı ilişkiler ekonomik hedefler doğrultusunda şekilleniyor gibi gözükse de ilişkilerdeki belirleyici unsurun Rusya'nın yaşamakta olduğu güvenlik endişesi ile ilgili olduğu söylenebilir. Zira Rusya'nın "yakın çevre" politikasıyla geliştirdiği yeni anlayışlardan birisi de ülkenin güvenliğinin federasyon sınırlarından değil de BDT ülkelerinin dış sınırlarından başladığıdır. Böylece Rusya BDT coğrafyasını, enerji dâhil tüm

¹ Rusya'nın bu politikası, SSCB coğrafyasına göre kurgulanmış Rus güvenlik ve ekonomi stratejisi nedeniyle dağılmadan sonra yeni bağımsız ülkelerle Rusya Federasyonu arasındaki ilişkileri doğrudan etkilemiştir. Ukrayna ile Sivastopol Limanı'nın ve burada bulunan Karadeniz Donanması'nın paylaşımı konusu ikili ilişkilerde önemli bir sorun oluştururken (Onay, 2007:270), Kazakistan ile Baykonur Uzay Üssü ile, Tacikistan ve Kırgızistan ile de askeri üslerle ilgili sorunlar yaşanmıştır (Kamalov, 2011:25-37).

unsurlarıyla nüfuz alanı olarak belirlemekte ve burada başka bir küresel/bölgesel aktörle rekabet fikrini milli güvenliği ile ilgili bir sorun olarak algılamaktadır (Sönmezoğlu, 2006:693).

Kabul edilen bu yeni dış politika doktrini bütün bu ihtiyaçlara cevap verecek şekilde hazırlanarak uygulamaya konulmuştur. Şüphesiz özellikle güvenlik odaklı hazırlanan bu doktrin, askeri bürokrasinin, milliyetçi ve Avrasyacı çevrelerin önceliklerini yansıtmaları bakımından dış politikada bir dönüşümü temsil etmiştir (Sönmez, 2010:278). Böylece BDT'nin, Rusya'nın dış politikasında daha da işlevselleştirilmesi ve stratejik bir içerik kazanması amaçlamıştır.

Rusya'nın bu dönemde Batı ile ilişkilerinde yaşadığı kırılmalar, Yeltsin yönetimini Batı ile daha seviyeli ve ihtiyatlı bir ilişkinin olması gerektiği, Rus dış politikasının önceliklerinin, var olan nüfuz alanlarında yeni kayıplara yol açmayacak şekilde Avrasya kıtasını önceleyen ve daha özgün, pragmatist yaklaşımla sürdürülmesi yönünde yoğun eleştirilere maruz kalmasına neden olmuştur. SSCB'nin ardılı olarak eski sorunlar devam ederken uluslararası sistemde yeni bir ülke olarak RF eski ve yeniye uzlaştırma çabasıyla dış politikada da tutarlı bir duruş sergileyememiş, sürekli gelgitler yaşamıştır. İç politikadaki çok ağır sorunlarla uğraşmak zorunda kalan Yeltsin Rusyası, zaman zaman dış politikayı arka plana iten bir görüntü sergilemiştir.¹ Yeltsin döneminde yaşanan bu Atlantist yanlısı politika deneyimi, Avrupa ve özellikle ABD ile ilişkilerin

¹ Bu anlamda Yeltsin dönemi, süper gücün ardılı olan bir ülkenin vatandaşları olarak Rusya halkında yoğun bir şekilde memnuniyetsizliğin ve hayal kırıklığının oluşmasına yol açmıştır. Örneğin, ABD ve Kanada Araştırma Entitüsü Müdürü Sergei Rogov, Yeltsin döneminin ilk üç yılını “problemler ve hataların üç yılı” diye nitelerken, bazı entelektüeller de Yeltsin'in dış politikada tutarsızlığı, özgüvensiz bir duruşu, sürekliliği olmayan günübirlik anlayışı, dış politikanın önceliklerinin ve ülkenin çıkarlarının belirsizliği noktasındaki vizyonsuzluğu bir politika olarak belirlediği yönünde eleştirilmiştir (Larrabee and Karasik, 1997:1-3).

hangi düzeylerde kurgulanması gerektiği konusunda sonraki karar alıcılara da anlamlı argümanlar sunarak, dış politika söylemlerinin değişmesine zemin hazırlamıştır.

3.2. PUTİN DÖNEMİ

Putin dönemi Rus dış politikası üç dönem olarak okunabilir. Birinci dönem katı bir ABD karşıtlığının hüküm sürdüğü, ancak dış politikada güçlü olabilmek için daha çok Yeltsin'den devralınan iç sorunlarla uğraşıldığı, ekonomik sorunların çözülmeye ve yakın çevre ile ilgili kalıcı bir politika belirleme çabalarına girildiği 11 Eylül 2001'e kadar ki dönemdir. Bu tarihten sonraki ikinci dönem ise ABD ile uluslararası terörizmle mücadele konusunda iddialı bir işbirliğine girildiği, ancak ABD'nin Rusya'nın yakın çevresinde yeni nüfuz alanları oluşturmasıyla son bulan bir dönem olarak göze çarpmaktadır. 2004 yılının başından itibaren ise Rusya'nın daha bağımsız, aktif ve hırçın bir dış politika belirlediği üçüncü dönem başlamıştır¹ (Yapıcı, 2010:370).

3.2.1. BİRİNCİ DÖNEM (1999-2001):

Yeltsin, RF'nin ilk devlet başkanı olması nedeniyle ekonomik, sosyal, kimlik sorunu, devlet otoritesi gibi birçok sorunla ilgilenmek zorunda kalmış, sağlığının bozulması ve yaşlanması nedeniyle veliaht arayışına girmiştir. Yeltsin'in 1998-1999 yıllarını kapsayan iki yıllık süre içerisinde sırasıyla Victor Çernobirdin, Sergey Kriyenko, Yevgenniy Primakov ve Sergey Stepaşin olmak üzere dört başbakan tayin etmesi de aslında bu veliaht arayışının bir sonucudur.

Yeltsin'in kendinden sonraki halefinin belirlenmesine bu kadar önem vermesinin nedeni, elbette ülkenin halen çözüm bulunamamış sorunları idi. Ülkede 1998 yılında geçirilen çok ağır ekonomik krizle birlikte işsizler ordusuna birçokları daha eklenmiş, devletin finans sistemi adeta çökmüş, ortalama maaş 162 dolardan

¹ Putin'in İkinci Başkanlık Dönemi de üçüncü dönemde değerlendirilmiştir.

42 dolara, asgari ücret 82 dolardan 23 dolara gerilemiştir. Oligarklar artan nüfuzlarıyla artık doğrudan yönetime müdahale etme noktasına gelmişlerdi. Federal cumhuriyetler ise yönetim zafiyetinden faydalanarak merkezi yönetimden her alanda bağımsız hareket etmeye başlamışlardı. Halkın böylesi bir krizden sonra başkanlık koltuğunda oturan “kontrolünü kaybetmiş, hasta ve yorgun” görüntüsüyle Yeltsin’e olan güveni iyice sarsılmıştı. Diğer yandan başbakan olarak atanan Primakov tarafından yönetilen yolsuzluk soruşturmalarının Yeltsin’in yakın çevresini de tehdit etmesi¹, seçilecek veliahdın sonrasında kendi çevresini koruyabilecek güvenilir bir kimse olması zorunluluğunu da ortaya çıkarmış oldu. (Hekimoğlu, 2007:72-74).

Böyle bir ortamda Başkanlık İdaresi’nin başında bulunan Yeltsin’in güvenilir isimlerinden olan Sergey Valoşin, Sergey Stepaşin’dan boşalan başbakanlık için FSB Başkanı Vladimir Vladimiroviç Putin’i önerdi. Yeltsin’in atadığı yukarıda isimleri sayılan 4 başbakandan üçü KGB kökenli idi. Şüphesiz bu tercihi, Yeltsin’in son dönemin ekonomik çıkar ilişkilerden oluşan ve kirlenen siyasi çevrelerin dışında bir halef arayışında olduğunun göstergesiydi. Zira ancak böyle bir yönetici, yukarıda sıralanan kronik sorunların çözülmesi yönünde bağımsız ve radikal kararlar alabilecek iradeyi sergileyebilir, muktedir olabilirdi. Putin bu anlamda temiz bir geçmişe sahipti (Çomak, 2006:93-94).

Putin’in 9 Ağustos 1999’da başbakan olması tüm dünyada olduğu kadar ülkede de şaşkınlık yarattı. Çünkü Putin, çok fazla konuşmayan, medyatik olmadığı için de

¹ Yolsuzluklarla ilgili birçok askeri ve sivil bürokratla ilgili bilgi ve belgeler gündeme gelmekte, özelleştirme ile bir anda zenginleşen oligarklarla ilgili rüşvet iddialarına her gün bir yenisi eklenmekteydi (Kotz, Weir, 2012:341-352). Sovyet sonrası RF’de artan yolsuzluk ve rüşvet olayları ile ilgili kapsamlı bir çalışma için Bkz. Efkan CANŞEN; “Sovyetler Birliği’nden Rusya Federasyonu’na Doğru Değişimin Yan Etkileri”, *SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Sayı:24, Aralık 2011, s.79-88.

halkın kendisi ve fikirleri hakkında bilgi sahibi olmadığı bir kişiliktir. Başbakan olarak atandıktan hemen sonra Çeçenistan olaylarının yeniden nüksetmesi üzerine Putin'in "terörizmle savaş" sloganıyla tamamen askeri yöntemlere başvurarak kararlı ve sert bir tutum sergilemesi, otoriter ve kararlı duruşuyla halkın uzun süredir hasretini çektiği lider profilini temsil etmekteydi. Bu durum Putin'in popülaritesini iyice arttırdı. Bu süreçte sık sık veliahdının Putin olduğuyla ilgili demeçler vererek (Özbay, 2006:24) halkı ve siyasi çevreleri bu duruma hazırlayan Yeltsin, 31 Aralık 1999'da yeni yıl mesajı için halka hitabında bazı konularda başarısız olduğu özeleştirisini yaptıktan sonra sürpriz bir şekilde başkanlıktan çekildiğini ve görevi Başbakan Putin'e devrettiğini açıkladı. Başkan vekili sıfatıyla Putin ilk icraat olarak Yeltsin ve ailesinin haklarında yapılacak herhangi bir suçlama karşısında dokunulmazlık sağlayacak başkanlık kararnamesini imzaladı¹ (Hekimoğlu, 2007:74; Yapıcı, 2010:77).

Putin, başbakan olarak 23 Eylül 1999 yılında Grozni'nin bombalanması, 30 Eylül'de Rus Federal Birliklerinin Grozni'ye girmesi ve Şubat 2000'de ise Çeçenistan'da tüm kontrolün ele geçirilmesi ile Yeltsin'den boşalan Başkanlık için Mart ayında yapılacak seçimin hemen öncesinde halkın önüne güçlü bir lider profiliyle çıkma imkanı yakalamıştır (Kastner,2008:16). Böylece hem ilk sınavını başarıyla verip halkın desteğini arkasına aldı, hem de diğer ayrılıkçı cumhuriyetlere merkezi yönetimin gücünü ispat ederek gözdağı vermiş oldu. Tüm şartların Putin lehine döndüğü böylesi bir ortamda 26 Mart 2000 tarihinde başkanlık seçimlerine katılan Putin, politik yelpazenin tüm kanatlarının desteğiyle oyların % 53'ünü alarak ikinci zaferini kazanmıştır (Hekimoğlu, 2007:76).

¹ Putin, yine bu doğrultuda kısa vadede Yeltsin'e yakın siyaset ve işadamlarına dokunmamış, ancak onları pasifize ederek uzun dönemde ise politik güçlerini ve nüfuzlarını kırmayı başarmıştır. Başbakan Mihail Kasiyanov'u Şubat 2004'te görevden almış, Sergey Valoşin ise yine Yeltsin'e yakın oligarklardan Mihail Hadarkovski'nin tutuklanmasından sonra istifa etmiştir (Çomak, 2006:94-95).

Aldığı bu seçim zaferi ile iktidarını sağlamlaştıran Putin için, kendi politikalarını hayata geçirme vakti gelmişti. Bu kapsamda ülkenin sorunlarıyla ilgili öncelikleri belirleyen Putin, seçimden hemen sonra kendi oluşturduğu ekibiyle birlikte politikalarını uygulamaya koymaya başladı. Putin, önceliklerini, merkezi yönetimin güçlendirilerek otoritenin yeniden tesis edilmesini sağlamak, oligarkların yönetim üzerindeki nüfuzlarını ortadan kaldırarak hem iktidarını güçlendirmek, hem de ekonominin yönetimini eline almak, dış politikada daha aktif ve pragmatik bir yol benimseyerek Rusya'nın uluslararası alanda etkinliğini artırmak olarak belirlemişti. 10 Ocak 2000'de Putin'in onayıyla yürürlüğe giren ve 1996 yılında Primakov'un ilan ettiği dış politika önceliklerinin daha kararlı bir teyidi mahiyetindeki Yeni Dış Politika Konsepti şu şekilde formüle edilmişti:

- Rus şirketlerinin çıkarlarının devlet tarafından korunması yoluyla küresel piyasada da etkin bir politika izlenmesi (Mammadov, 2014:34).
- Çok kutuplu bir uluslararası sistemin oluşması için aktif ve tutarlı bir politika yürütülmesi,
- Rusya'nın ekonomik gelişmesinin önünü açacak bir dış politika belirlenmesi,
- BM'nin ve Güvenlik Konseyi'nin rolünün artırılması¹,

Dış politika hedeflerine sağlıklı bir şekilde ulaşmak için öncelikle merkezi yönetimin otoritesinin yeniden tesis edilmesi gerekiyordu. Bu amaçla Putin, ülkeyi yedi ayrı bölgeye ayırıp başlarına kendi ekibinden “özel yetkili valiler” atayarak Rusya'nın tüm bölgelerindeki hâkimiyetini güçlendirdi. Yeltsin döneminde yerel hükümetlere tanınan yetkilerin çoğunu iptal etti. Yerel liderlerin halk tarafından seçilmesi yöntemini de kaldırarak yerel parlamentoların önerdiği adaylardan

¹ Sovyet sonrası, küresel kapasitesini kaybeden Rusya Federasyonu'nun Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'ndeki konumunu etkin bir şekilde kullanarak küresel karar alma süreçlerinde var olmaya çalışması Rusya'nın benimsediği stratejik bir politikadır.

Başkanın onayıyla atama yapılması usulü getirildi. 2003'te yapılan seçimde kendisinin desteklediği Birleşik Rusya Partisi'nin çoğunluğu elde etmesiyle de Parlamentoda etkinliğini artırdı. Böylece merkezde ve yerelde kontrolü eline almış, parçalanmış otorite ile yönetilen, otorite boşluğunun hâkim olduğu bir ülke görüntüsünü ortadan kaldırdı¹ (Özbay, 2006:25; Mammadov, 2014:33).

Putin ikinci olarak siyaseti vesayetleri altına almaya başlayan ekonomik çıkar güçleri, sermaye sahipleri yani oligarkları Kremlin'den uzaklaştırmak için düğmeye bastı. Başbakanlığı ve devlet başkanlığının ilk yıllarında temkinli bir şekilde oligarkları yanına çekmeye çalışan Putin, sonrasında kendisine muhalefet eden ve varlığını devletin çıkarları için tehdit olarak gördüğü kişileri bir şekilde etkisiz kıldı. Bu kapsamda ilk operasyon Rus petrol devi Yukos'un patronu Hadarkovski için yapıldı. Hadarkovski dolandırıcılık, zimmete mal geçirme ve vergi kaçırma gibi çeşitli suçlardan 2003 yılında tutuklanmıştır (Yapıcı, 2010:100). Putin'in mallarına el koyarak Hadarkovski gibi cezalandırdığı medya patronlarından Gusinski İsrail'e, Berezovski de İngiltere'ye kaçmak zorunda kalmıştır (Çomak, 2006:94). Böylelikle Putin, ileride iktidarı için daha büyük krizlere yol açma potansiyeline sahip oligarkları saf dışı bırakarak, sermaye sahiplerinden çok devletin menfaatlerini önceleyen bir politikayı benimsediğini göstermiştir. "Güçlü Devlet" olgusunu demokrasi, insan hakları ve refahtan daha fazla önemseyen Rus halkı için Putin'in temsil ettiği liderlik, Rus halkının o dönemde en fazla ihtiyacı olan şeydi.

¹ 1994 yılından itibaren federe birimler ile federal hükümet arasında anayasadan doğan boşlukların ortadan kaldırılması için iki tarafın yetkilerinin sınırlarını belirleyen ikili anlaşmalar yapılmış, Yeltsin'in desteklenmesi karşılığında federe birimlere gerek siyasi, gerek ekonomik anlamda geniş yetkiler verilmiş, bu ise federal hükümetin otoritesinin sarsılmasına neden olmuştur. Bu durum öyle bir noktaya gelmişti ki 1998 ekonomik krizinde bazı bölgelerin yönetimleri, temel ürünlerin kendi bölgeleri dışına çıkmasını yasaklamışlardır (Yapıcı, 2010:222).

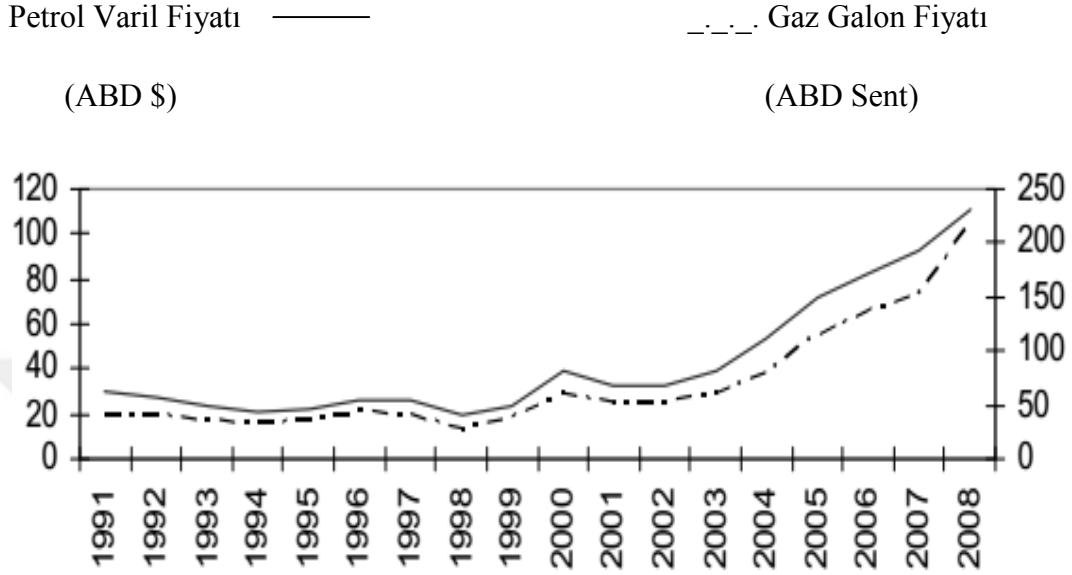
Putin devletin siyasal, ekonomik ve askeri alandaki gücünü bürokratik, ekonomik, askeri çevreler ile halk nezdinde yeniden hakim kılmak üzere merkezi ve devletçi bir anlayışı benimsemiş, Rus siyasi tarihinde yaşanageldiği gibi kendine has bir yönetim anlayışını benimsemiştir¹. 2005 yılında bir konuşmasında Putin bu durumu şöyle ifade etmiştir: “Biz demokratik, özgür ve adil bir toplum ve devlet inşa etmek için kendi yolumuzu bulmak zorundayız.” Putin’e göre ancak “kontrollü demokrasi” olarak adlandırılan tamamen devlet kontrolündeki bu yönetim tarzı ile Rusya’nın içeride ve dışarıda karşı karşıya olduğu sorunlara çözüm getirilebilecektir (Kokoshin, 2006:108).

Putin iktidara gelmeden önce petrol fiyatlarındaki artış ekonomiyi ilgili ileriye dönük olarak olumlu sinyaller vermeye başlamıştı. 1998 yılında 11 dolar olan petrolün varil fiyatının 2000 yılında 35 dolara çıkması yıllardır ticaret açığı veren ülkenin bir anda ticaret fazlası vermesine yol açmıştır. Putin, kısa vadede ancak petrol ve doğalgaz ticaretiyle ekonomiyi düze çıkarabileceği öngörüsünde bulunmuş, bunun ise ancak devletin yönetimindeki bir enerji sektörüyle mümkün olacağını düşünerek bazı özelleştirmeleri iptal etmiş, devletleştirme politikasını devreye sokmuştur (Büyükkakıncı, 2004:161). Putin 2000’de devlet başkanı olduktan sonra en önemli stratejilerinden birisi Hazar Bölgesi’nin enerji kaynaklarının çıkarılması, işletilmesi ve taşınması ile ilgili özellikle Azerbaycan, Türkmenistan ve Kazakistan gibi eski Sovyet Cumhuriyetlerini baskı altına almasıdır. Putin, izlediği politikalarla bu havzadaki enerji kaynaklarının ancak Rusya’nın inisiyatif hatta kontrolünde tasarruf edilebileceği mesajını çok net bir

¹ Putin’in 2000 yılında seçim çalışmalarında dile getirdiği “güçlü devlet, ... hukukun diktatörlüğü, yönetilebilir demokrasi” gibi kavramların ne anlama geldiği 2005 yılına gelindiğinde belirginleşmiştir. Gorbacov dönemiyle başlayan demokratik reformlar, Yeltsin döneminde daraltılmış, 2004 yılına gelindiğinde ise ortadan kalkmıştır (Kotz ve Weir, 2007:428).

şekilde vermiş, Azerbaycan dışında da genel olarak bunda muvaffak olmuştur (İşyar, 2010:200-201).

Şekil-3 Petrol-Gaz Fiyat Değişim Grafiği (1991-2008)

(Kaynak: Kastner, 2008:3)

Diğer yandan Çeçen Savaşı'nda ihtiyaç duyduğu askeri gücünün Rusya'nın olmazsa olmazı olduğuna inanan Putin, bütçe imkanlarının da iyileşmesiyle askeri harcamaları artırmış, silahlı kuvvetlerin modernize edilmesine önem vermiştir. 1997 Doktrinine ek olarak 2000 yılında kabul edilen Yeni Güvenlik Doktrini'nde "ülkenin güvenliği tehlikeye uğradığında gerekirse nükleer silah kullanılabilecektir" hükmü getirilmiştir (Hekimoğlu, 2007:83). Yeni doktrinde Rusya açısından bu dönemdeki en önemli güvenlik tehditlerinin Kuzey Kafkasya'daki ayrılıkçı hareketlerle NATO'nun doğuya doğru genişlemesi olduğu belirtilmiştir (Mammadov, 2014:33). Dış Politika Doktrini'nde ise 'yakın çevre'deki eski Sovyet ülkeleriyle ekonomik, siyasi, askeri ve etnik konularda yaşanan anlaşmazlıklar, Rusya dışında yaşayan Ruslar'ın hukuken güvence altına alınmaları, ABD'nin BM Güvenlik Konseyi onayı olmadan yürüttüğü operasyonlar gündem oluşturmıştır (Erişen, 2004:183).

2001 Yılında ABD’de gerçekleşen terör saldırıları, Rusya ve ABD liderliğinde Batı koalisyonunu terörle mücadele konusunda işbirliğine sevketmiş, Putin teröre karşı oluşturulan koalisyonda yer alarak ABD’nin başını çektiği Batı ülkelerine küresel terör konusunda yanlarında olduğu mesajını vermiş, aynı zamanda Kafkasya’daki ayrılıkçı güçlerle daha rahat mücadele imkânı yakalamıştır.

Dış politikada Çeçen Savaşı’ndaki tutumuyla içeriye olduğu kadar dışarıya da güçlü ve kararlı bir Rusya imajı çizen Putin, tek kutuplu uluslararası sistem kurgusuna şiddetle karşı çıkmış ve adil bir uluslararası ortamın Rusya’nın da bir kutbu temsil edeceği çok kutuplu bir yapıyla mümkün olabileceğine vurgu yapmıştır. Bu kapsamda 11 Eylül saldırılarına kadar ABD karşıtı ancak Avrupa ülkeleri ile ilişkilerine önem veren bir politika belirleyen ve Avrupa’daki Asya temsilcisi rolünü benimseyen Putin, petrol ve doğalgaz fiyatlarının artmasıyla ekonomiyi dış politikanın merkezine alan ve tam anlamıyla pragmatik bir dış politikayı benimsemiştir.

3.2.2. İKİNCİ DÖNEM (2001-2003):

11 Eylül saldırıları, ABD’nin hegemonik politikaları açısından Afganistan ve Irak operasyonları için kamuoyu desteği ve meşruiyet konusunda nasıl bir fırsat olarak değerlendirildi ise (Sönmezoğlu, 2006:467), Rusya da bu dönemde oluşan küresel terör hassasiyetini¹ Çeçenistan konusunda bir fırsat olarak değerlendirilmiş ve dış politikasında bu konuda daha rahat ve pervasız hareket edebilme imkânını yakalamıştır. Ayrıca Putin, bölgede ABD ile işbirliğine giderek Çin’in artan etkinliğini dengelemek istemiş, bunda da kısmen başarılı olmuştur. Terör

¹ 11 Eylül saldırılarından sonra tüm terör örgütlerine adeta savaş açan ABD ile birlikte ayrılıkçı hareketlerden ve terör olaylarından yana sorunu olan, buna paralel olarak da insan hakları ihlalleri ile ilgili uluslararası alanda suçlanan Rusya, Çin, Hindistan ve Pakistan gibi ülkeler bir anti-terör koalisyonu oluşturmuşlardır. Oluşan bu ortamı ABD ve AB baskısından kurtulan Rusya da değerlendirmiştir (Çiftçi, 2010:68).

karşısında Batı koalisyonu ile yapılan bu işbirliği, Batı’da oluşan olumsuz Rusya imajının değiştirilmesine de katkısı sağlamış, Rusya’ya daha ılımlı bir görünüm kazandırmıştır. Moskova-Washington yaklaşması doğal olarak Rusya-NATO ilişkilerine de olumlu olarak yansımış, 2002 yılında kurulan NATO-Rusya Konseyi’nde Rusya’ya daha geniş yetkiler verilmiştir. Ayrıca Dünya Ticaret Örgütü’nün Rus ekonomisini pazar ekonomisi olarak tanıyarak örgüte üyeliğine bir adım daha yaklaştırması da bu dönemin kazanımlarından olmuştur (Sönmez, 2010:49).

Eski SSCB coğrafyasında özellikle Orta Asya’da meydana gelen otorite boşluğu nedeniyle hareket sahası bulmaya başlayan bölgesel terör örgütleriyle mücadele konusunda Rusya açısından bölge ülkeleri ile güvenlik alanında yeni işbirliği fırsatları doğmuş, Putin de bu fırsatı ilişkilerin derinleştirilmesi doğrultusunda kullanmıştır. Dolayısıyla oluşan ortamın Rusya’nın yakın çevresindeki Orta Asya ülkeleriyle ilişkilerine de olumlu katkısı olmuştur¹ (Mammadov, 2014:34). Bu durum Putin’in ileriki dönemlerine de ışık tutan pragmatist yaklaşımının dış politikaya yansımaları olarak değerlendirilmelidir. Putin’in dış politikada uyguladığı fırsatçı ve faydacı yaklaşım, 1999’da başbakan olan ve “çok kutupluluğu” savunan Yevgeny Primakov ‘un başlattığı pragmatist dış politikanın sistemli bir devamı olarak kabul edilmiştir (Kaya,2010:170).

Rusya’nın ABD ve Batı koalisyonu ile terörle mücadele konusunda sürdürdüğü işbirliği ABD’nin Afganistan’a girmesine verilen siyasi ve lojistik destekle doruk

¹ Putin, Rus dış politikasının önceliği haline gelen “yakın çevre” duyarlılığında BDT’nin fonksiyonunu “BDT, bizim, bağımsızlıklarını yeni elde eden bu devletlerle ilişkilerimizde, ciddi bir kayba uğramamızı engellemiş ve Post-Sovyet bölgelerde krizlerin çözümünde olumlu bir rol üstlenmemizi sağlamıştır” sözleriyle açıklamıştır (Aktaran, Onay, 2007:306;). BDT’nin Rus dış politikasında ve jeopolitik hedeflerindeki yeri ile ilgili detaylı bilgi için bkz. (Sevim, 2013:54-55).

noktasına çıkmıştır. Ancak aynı dönemde ABD'nin bölgede yeni üs arayışına girmesi ve bu doğrultuda bölge ülkeleriyle bazı askeri anlaşmalar yapması, Rusya'da ABD tarafından “çevrelenme” politikasıyla karşı karşıya olduğu yönünde bir algının oluşmasına neden olmuş, bu durum Rusya'nın bölgedeki güvenliğini tehdit eden üst düzey bir risk olarak değerlendirilmeye başlamıştır (Sevim, 2013:49).

Rusya tarafında sorgulanmaya başlayan Avrasya Bölgesindeki Rusya-ABD işbirliği ABD'nin BM kararı olmaksızın Irak'ı işgali ile yerini tekrar ilişkilerin doğasında yer alan rekabete ve yer yer ABD düşmanlığına bırakmıştır. Putin'in BM Güvenlik Konseyi'ni önemseyen dış politika yaklaşımına göre de oluşan işbirliği ortamının aksine ABD tek kutupluluğunu yansıtan Irak işgali, Putin'e ABD muhalefeti noktasında Almanya ve Fransa ile ortak hareket etme imkânı vermiş, bu da Putin'in “çok kutupluluk” söylemine hizmet eden bir ortam yaratmıştır. Putin bu ortamı aynı zamanda kendi pragmatik hedefleri doğrultusunda ABD-AB eksenindeki Batı koalisyonunda bir kırılma oluşturmak amacıyla bir fırsat olarak değerlendirmiştir (Cankara ve Cankara: 2007:206-207).

Bu dönem bir anlamda ABD ile ilişkilerin, Rusya'nın bölgedeki güvenliği ve nüfuzu açısından işbirliği ve karşılıklı güven anlayışıyla sürdürülebilir olmaktan uzak olduğu fikrinin Putin ve Rus karar alıcıların zihninde kesinlik kazandığı bir dönemdir. Yaşanan bu tecrübe, Putin'in bir sonraki dönemdeki söylem ve uygulamalarını doğrudan etkilemiş, Avrasyacı politikaya zemin hazırlamış, adeta zorlamıştır. Dolayısıyla bu dönemde Rusya'nın Batı ile ilişkileri bağlamında dış politika tarihinde farklı dönemlerde yaşanmış olan hayal kırıklığına bir yenisinin eklendiği söylenebilir.

3.2.3. Üçüncü Dönem (2004'ten Sonrası)¹

2004 Yılından itibaren Putin'in daha sert, bağımsız ve ABD karşıtlığını ön planda tutan bir politika belirlediği görülmektedir. Putin, iç ve dış politikada meydana gelen değişikliklere paralel olarak dış politikasını da revize etmiştir. Bu durum, aynı zamanda onun pragmatik yaklaşımının bir gereği olarak değerlendirilmelidir. İç politikada özellikle ekonomik açıdan ayağa kalkmış ve özellikle ayrılıkçı unsurlara karşı devletin gücünü teyit etmiş bir Rusya için Putin'e göre yeni stratejiler belirleme vakti gelmişti. Yeni dönemde Rus dış politikasında meydana gelen bu dönüşüm Putin iktidarında ekonomik ve siyasi anlamda meydana gelen olumlu gelişmeler yanında Rusya'nın Batı ve özellikle ABD ile yürüttüğü işbirliği politikasında yaşadığı hayal kırıklığıyla da ilgilidir. Putin, 2004 yılına kadar bazı kazanımlar için verilen tavizlerin bölgedeki Rus nüfuzunun sürekli erozyona uğramasına yol açtığı hakikatini kabul etmek durumunda kalmıştır. Bu dönemde Rusya AB'nin 2004 ve 2007 genişlemesiyle Doğu Avrupa'da, Gürcistan'da yapılan seçimler sonucu Batı yanlısı V. Yuşçenko'nun gelişiyi Kafkasya'da², ABD'nin Özbekistan ve Kırgızistan gibi ülkelerde üsler elde etmesiyle de Orta

¹ 2004'ten sonra bir dönem (2008-2012 Yılları arasında) Medvedev'in Başkanlığında Putin'in başbakan olduğu bir ara dönem yaşansa da Rus dış politikasını analiz eden uzmanlar Medvedev Dönemi'ni Putin'in oluşturduğu dış politika vizyonu doğrultusunda şekillenmesi nedeniyle bir değişim olarak değerlendirmemişler, dış politikada tutarlı bir yaklaşımın olduğu konusunda hemen hemen görüş birliğinde olmuşlardır. Bkz. Habibe ÖZDAL, "Medvedev'in Basın Toplantısı: Bir Putin Gördüm Sanki", USAK, 18 Mayıs 2011, <http://www.usak.org.tr/tr/kose-yazilari/medvedev-in-basin-toplantisi-bir-putin-gordum-sanki>.

² Ayrıca 2002 yılında Gürcistan ve Azerbaycan NATO'ya tam üyelik başvurusunda bulunmuşlardır. Bu ülkelerin Moskova'nın ağırlığını muhalefet eden GUAM'a üye olmaları da Ermenistan dışındaki Kafkas ülkelerinin BDT ve Moskova ekseninden uzaklaşma politikalarının tezahürüdür.

Asya’da nüfuz kaybına uğramıştır. Rusya bölgesel anlamda yaşadığı pasifize edilme durumunu BM kararı almadan yapılan Kosova ve Irak harekâtlarıyla uluslararası düzeyde de tecrübe etmiştir.

Diğer yandan Rusya açısından ABD karşıtlığını körükleyen en önemli gelişmelerden birisinin de NATO’nun 1999, 2004 ve 2009’daki genişlemesi olduğu söylenebilir. Varşova Paketi’nin SSCB’nin dağılmasıyla resmen ortadan kaldırılması sonrası NATO’nun özellikle Balkanlar ile Orta ve Doğu Avrupa’daki Rusya’nın eski müttefiklerini içeren genişlemesi¹ Rusya tarafından “çevreleme” politikasının devamı olarak algılanmıştır² (Aktürk, 2010:75;Kibaroglu, 2001:97).

¹ Soğuk Savaşı 16 üyeyle bitiren NATO, 2009 yılındaki üçüncü genişlemesi sonrası 28 üyeye ulaşmıştır. ABD’de dahi bu politika farklı kesimlerden birçok uzman ve siyasetçi tarafından eleştirilmiştir. Genişlemenin Rusya’yı sistemin içine çekmek yerine dışına iteceği ve ABD düşmanlığını kışkırtacağı uyarıları yapılmıştır. Şener Aktürk, bu konuyu analiz ettiği makalesinde, genişleme nedenlerinden birinin Rusya dış politikasının Yeltsin’in son yıllarından itibaren ortaya çıkan Avrasyacı jeopolitik ekseninde şekillenmeye başlaması olduğunu belirtmiş, konuyu Rusya-ABD ilişkileriyle doğrudan ilişkilendirmiştir (Aktürk, 2012:76-77).

² 2. Dünya Savaşı’ndan sonra jeopolitik anlamda bir deniz gücü olan ve ekonomik olarak da kapitalist güç merkezi konumundaki ABD, Avrasya kalpgahının artık tartışmasız sahibi bir diğer güç merkezi olan SSCB’nin elinde olması nedeniyle yeni bir strateji belirlemek zorunda kaldı. Spykman’ın tanımladığı bu stratejiyle ABD, SSCB’nin tüm kıtada tek ve etkin güç olmasını engellemesini sağlayacak güney hattında bir çevreleme politikası izlemeliydi. Bu çevreleme hattı SSCB’yi güney sınırlarını takip eden Doğu-Batı istikametinde Doğu Avrupa üzerinden Karadeniz-Akdeniz’e, oradan da Türkiye, Irak, İran, Pakistan ve Afganistan’a ulaşacak, hatta SSCB’yi tam anlamıyla doğudan çevrelemek amacıyla Hindistan, Çin ve Doğu Sibirya’yla son bulacaktı (İşyar, 2010:2-3).

2004 Yılından sonraki ikinci döneminde enerji politikalarıyla ekonomiyi tamamen araçsallaştıran Putin¹, yakın çevre ülkelerdeki nüfuzunu devam ettirebilmek için 2006 yılındaki Ukrayna krizinde olduğu gibi enerji kartını bir tehdit unsuru olarak kullanmaktan da çekinmemiştir². Putin, küreselleşmenin dinamikleri gereği ekonomik çıkar odaklı bu yeni politikayla, Rusya'yı dışarıda önemli bir güç konumuna getirmeye çalışırken, enerji kaynaklarının optimum kullanımı ile ekonomik faydayı maksimize edip iç politikada da halkın refah seviyesini yükseltmeyi amaçlamıştır (Tellal, 2010:200).

SSCB'nin dağılmasıyla Rusya'nın yaşadığı geçiş sürecinde, büyük miktarlarda ihtiyaç duyduğu mali desteğin beklendiği gibi zoraki ilişkilerin hüküm sürdüğü Batı'dan sağlanamaması, özel sektörün zayıf olması nedeniyle iç sermayenin yetersizliği (Gökırmak, 1996:163), global talep artışı göz önüne alındığında, aslında Rusya'ya petrol ve doğalgaz sektörü dışında bir seçenek bırakmamıştı.

¹ Putin'in dış politikada enerji kartına öncelik vermesi, özellikle Avrupa ülkeleri itibariyle petrol ve doğalgazda oluşan Rusya bağımlılığının hangi noktalara geldiğinin resmedilmesiyle daha iyi anlaşılacaktır. Örneğin "Moldova, Sırbistan, Karadağ, Estonya, Bulgaristan, Finlandiya kullandığı gazın tamamını, Letonya, Litvanya yüzde 95'ini, Yunanistan, Slovakya, Macaristan yüzde 80'ini, Çek Cumhuriyeti, Avusturya, Polonya, Romanya yüzde 70'ini, Türkiye yüzde 65'ini, Belarus, Ukrayna yüzde 50'sini, Almanya yüzde 40'ını, Fransa yüzde 35'ini, İtalya ise yüzde 30'unu Rusya'dan tedarik etmektedir." Rusya'nın enerji politikası için bkz. TEMUR, Ferit;"Rusya'nın Enerji Politikaları", içinde Siyaseti, Ekonomisi, Dış Politikaları ve Stratejik İlişkileriyle Yeni Rusya, Stratejik Düşünce Enstitüsü, 2010, s.21-24.

² Putin, 2006 ve 2009'da farklı gerekçeler ileri sürerek Ukrayna, dolayısıyla Avrupa'ya giden doğal gaz hattını kesmiştir. Bu durum tüm dünyada, Rusya'nın daha çok Avrupa'ya yaklaşmaya başladığı için Ukrayna'ya karşı aldığı siyasi bir tedbir olarak değerlendirilmiştir (Yapıcı, 2010:424-426). Rusya, Gürcistan ile yaşadığı siyasi gerginlik sonrası da sattığı doğalgaza % 100'e varan zam yapmıştır (Sönmez, 2010:65).

Bölgede küresel sermayenin iştahını kabartan ve küresel rekabeti tetikleyen doğalgaz ve petrol rezervlerinin bulunması, bunların işlenerek toplanması ve taşınması Rusya'nın en öncelikli stratejik politikası haline gelmiştir.

Petrol ve doğalgaz fiyatlarında meydana gelen artış Rusya'nın iflasın eşiğine gelmiş durumdaki ekonomisi için can suyu olmuş, böylelikle yeni bir krizin eşiğinden dönülmesi Putin'in iç politikada elini rahatlattığı gibi dış politikada da daha kararlı bir vizyon oluşturmaya olanak vermiştir. ABD'nin Orta Asya enerji kaynakları ile ilgili bölgede yeni bir rekabet alanı oluşturmaya, Rusya'yı ekonomiyi düze çıkaran enerjini kartını kaybetme tehlikesiyle karşı karşıya bırakmış, Putin'i de bu doğrultuda telaşlandırmıştır. Bu anlamda Putin döneminde dış politikanın öncelikli gündemlerinden belki en önemlisi, enerjinin çıkarılması ve taşınması noktasında Rusya'nın tekeli sağlama ve sağlamlaştıracak tedbirleri almak, tehdit edecek projeleri de engellemek olarak belirginleşmiştir.

Putin, 2005 yılında yaptığı ulusa sesleniş programında Dugin'in Avrasyacı söylemlerini dillendiren bir konuşma yapmıştır. SSCB'nin çöküşünü, “yüzyılın en büyük jeopolitik felaketi” olarak değerlendiren¹ ve Rusya'nın Avrasya kıtasında “özel bir misyona sahip olduğu”nu ileri süren Putin'in Avrasyacı bir söylem benimsemiş gibi gözükse de uluslararası ekonomi-politik ve ekonomik entegrasyon gibi jeopolitiği aşarak reel politikayı da içine alan daha karmaşık bir dış politika anlayışı benimsediği anlaşılmaktadır. Putin'in Rusyası bölgesel bir güç olmakla yetinmemeli, mutlaka büyük güç olarak uluslararası sistemdeki boşluğu doldurmalıdır. Ancak Putin “bunun alternatif bir ideolojik ya da jeopolitik bir bloğun merkezi olma iddiasıyla değil, normal yollarla yapılması

¹ Putin, Sovyetler Birliği'nin neden yıkıldığıyla ilgili sorulan soruya “gevşeklik... Ve eğer biz de bu şekilde devam edersek, Rusya da parçalanacak ve bu parçalanma öyle hızlı olacak ki, hiçbiriniz hayal bile edemeyeceksiniz” cevabını vererek, devlet yönetimindeki önceliği konusunda da fikir vermiştir (Onay, 2007:312).

gerektiğine inanmaktadır” (Kaya, 2010:167-168). Yine 2005 yılında Tataristan’ın başkenti Kazan’ın 1000. kuruluş yılında yapmış olduğu konuşmada Kırım’ın Rusya medeniyetinin oluştuğu önemli merkezlerden biri olduğuna, Rus kimliğinin oluşmasında Tatar kültürünün etkisine ve Altın Orda Devlet yapısının Rus Devlet yapılanmasına kazandırdığı siyasi, ekonomik ve askeri unsurlara değinen Putin, Rusya’nın bu çok uluslu kimliğinin sağlamış olduğu kültürel birikimle Doğu ile Batı arasında kültürel köprü vazifesi gördüğünü söylemiştir (Taştan, 2012:125).

Bu dönemde Avrasyacı bir söylemlere sıkça başvuran Putin, bu düşünceleri ülkenin dış politikasındaki katı uygulamalarla da açıkça göstermiştir. Putin, Rusya için stratejik anlamda olağanüstü öneme sahip olan Ukrayna ve Gürcistan’ın ABD yanlısı politikaları nedeniyle bu ülkeleri önce ekonomik sonrasında ise askeri yöntemlerle baskı altına almaktan çekinmemiştir¹. Bu durum, Soğuk Savaş dönemini hatırlatan uygulamalarıyla Rusya’nın “süper güç” refleksiyle hareket etmeye başladığı şeklinde yorumlanmış, Avrasyacı jeopolitik hedefler doğrultusunda Rus dış politikasının “şahinleştiği” analizleri yapılmıştır.

Putin 2007’de 43. Münih Güvenlik Konferansı’nda² tek kutupluluğu eleştirmiş, bunun demokrasi ve uluslararası hukuktan taviz vermek anlamına geldiğini

¹ Rusya ile Gürcistan arasındaki 2000’li yılların başından itibaren artarak devam eden gerginlik, 2004’te yapılan renkli devrimle ABD’de eğitim almış Moskova karşıtı Mihail Saakaşvili’ğin göreve getirilmesi sonrası iyice tırmanmıştır. Saakaşvili’nin de sorunu askeri yöntemlerle çözmekte ısrar etmesi sonucu gerginlik 2008 yılında Rusya’nın Gürcistan’ın kuzeyindeki Abhazya ve Kuzey Osetya’yı işgal edip bağımsızlıklarını tanımasıyla uluslararası bir krize dönüşmüştür. Moskova Yönetimi o dönemde bağımsızlığını ilan eden Kosova’nın Batı ülkeleri tarafından tanınması durumunda kendisinin de Abhazya ve Kuzey Osetya’yı tanıyacağını duyurmuş, Kosova sorunuyla Gürcistan’ı ilişkilendirmiştir (Sönmez, 2010:65-66).

² Putin’in Münih Deklarasyonu ABD ve NATO içerikli suçlamalarıyla büyük yankı uyandırmıştır. Konuşmasının, tek kutupluluk, NATO’nun genişlemesi ve Doğu

belirtmiştir. ABD tarafından uygulanan tek taraflı ve çoğu kez gayri meşru eylemlerin sorunları çözmek yerine derinleştirdiğini, bu tutumun yeni insanlık trajedileri ve gerilim noktaları yarattığını ifade etmiştir. Bu dönemde Putin'in dış politikasında “ABD karşıtlığı” açıkça hissedilirken Avrasyacılar farklı olarak Avrupa “medeni ortak” olarak tanımlanmaya devam etmiştir. Bu durum Putin'in çok kutupluluk hedefine hizmet eden pragmatik bir strateji olarak değerlendirilmelidir (İşyar, 2010:126).

Avrasyacı eğilimlerin Rusya'nın dış politikadaki vizyonuna nasıl yansıdığını anlamak bağlamında Vladimir Putin'in, ikinci başkanlık süresinin sonunda Nisan 2007'de yaptığı başkanlığının son ulusa sesleniş konuşmasında “Rusya'nın Avrasya coğrafyasındaki ekonomik bütünleşmenin öncüsü olması gerektiği, Batılı güçlerin Rusya'yı karıştırmak istediği, bu bağlamda demokrasiyle sömürgeciliğin birbirine paralel olduğu” şeklindeki vurguları manidardır (Minarlı, 2010:10).

Putin, Medvedev ara döneminden sonra yeniden başkan adayı olduğu ve seçilmesine kesin gözüyle bakıldığı 2012 yılı başkanlık seçimlerinden önce Rus kamuoyu ve halkının da önceliklerini dikkate alarak Izvestiya Gazetesinde yayınlanan “Yeni Avrasya Entegrasyon Projesi:Gelecek Bugünden Başlar” adlı makalesinde Avrasyacılığın en önemli amaçlarından olan Avrasya Birliği Projesi ile ilgili hedeflere değinmiştir. Ona göre 1 Ocak 2012 yılında hayata geçirilen Ortak Ekonomi Alanı, bu konuda atılan en önemli kurumsal adım olarak ileriki dönemlerde daha yoğun bir entegrasyon düzeyini işaret eden çok önemli bir

Avrupa'da füze sistemlerini kurması, askeri gücün, uluslararası hukukun hiçe sayılarak pervasızca kullanılması konularında açık bir eleştiri olduğu anlaşılmaktadır. Putin'in konuşması “Yeni Soğuk Savaş'ın ilanı” olarak da değerlendirilmiştir. Bkz. Monaghan, Andrew, “A New Cold War?: Abusing History, Misunderstanding Russia”, Chatam House, The Royal Institute Of International Affairs, May, 2015, s.4. Konuşmanın İngilizce metni için http://archive.kremlin.ru/eng/speeches/2007/02/10/0138_type82912typ_e82914type82917type84779_118123.

gelişmedir. Yapılan seçimde Putin, oyların % 63.6'sını alarak 'resmi olarak' yeniden başkanlık koltuğuna oturmuştur (Pryce, 2013:25).

Putin son döneminde Rus dış politikasında Avrasyacı söylem ve politikaları uygulamaya koysa da Sovyet sonrası Rus dış politikasında bir devlet politikası olarak belirlenen Rusya'nın küresel dünya ile bütünleşmesine yönelik çabalar da devam etmiştir. Yeltsin döneminde 1994 yılında Rusya'nın G-7 Grubuna katılımıyla başlayan bu süreç Putin dönemine gelindiğinde uzun uğraşlar sonunda 11 Aralık 2011 yılında DTÖ'ye üyelikle devam etmiştir (Taştan, 2012:127).

Kazan Hanlığı'nın 1552'de işgal edilmesinden sonra Rus tarihinin ana karakterinin yayılmacılık olduğu, I. Petro döneminden 1914 yılına kadar geçen 437 yıllık süre içerisinde günlük 83 km², yıllık 80 bin km², bu genişlemenin SSCB döneminde de hızla devam etmesinden anlaşılabacaktır. 20. Yüzyılın son çeyreğinde ise yüzyıllardır yerleşmiş olan bu yayılma karakterinin aksine hiç tecrübe etmediği şekilde hızlı bir jeopolitik geri çekilme yaşayan Rusya'nın (Cafersoy,2002:99) SSCB'nin dağılmasından sonra imparatorluk geçmişinden ve emperyal söylemlerinden kısa sürede sıyrılması politik hafızası nedeniyle zor bir ihtimal olarak değerlendirilmektedir. Bunun en önemli nedeni dağılan Britanya İmparatorluğu'nun aksine Rusya, sınırlarının hemen ötesinde eski birlik üyesi ülkelerle öncesinde oluşturduğu ekonomik bağımlılık ve ülkelerde bulunan 25 milyonu bulan Rus nüfusla nüfuz potansiyelini kullanma imkânıdır. (Gökırmak, 1996:184).

Özellikle 2000 yılından sonra Rusya'nın dış politikasını yönlendiren ve radikal anlamda bir değişimi temsil eden Putin'in Avrasyacı bir yaklaşımı benimsediği değerlendirmeleri yapılmıştır. Onun yakın çevre politikasını aktif bir şekilde uygulaması, güçlü bir merkezi yönetim anlayışıyla daha sert ve tavizsiz tutumu, ekonomiyi iç ve dış politikada araçsallaştırması, bölgedeki diğer dini ve etnik kimliklerle işbirliği çabalarının ancak Avrasyacı yaklaşımla tutarlı olarak anlamlandırılabilceği değerlendirilmiştir (Karabağ, 2009).

Putin ve ekibi çok uluslu ve kıtasal bir oluşum için ancak bir üst kimlik tanımlamasıyla yola çıkmak gerektiği gerçeğini kabul etmişler, bu nedenle etnik ve kültürel hassasiyetlere dokunup ayrıştırma zaafiyetine düşmeden, Avrasyacılık kimliğinin bu strateji için en uygun tanımlama olduğunu düşünmüşlerdir. Rus Hinterland'ı ancak böyle bir projeyle hayat bulabilir. 2015 yılında hayata geçirilen Avrasya Ekonomik Birliği çok kutuplu bir dünyada kuvvetli bir merkezi temsil edecektir (Erol ve Amirbek, 2014:158).

Rus dış politikası, Putin'in üçüncü kez başkan seçildiği 2012 yılından sonra Ortadoğu'da yaşanan Arap Baharı ve onun en kronik sorunu haline gelen Suriye politikasıyla küresel kimliğini teyid etme fırsatını kullanmaktadır. Suriye politikası, Rusya'nın jeostratejik avantajlarından artık taviz verme noktasında olmadığı ve Rusya'nın çıkarlarının bulunduğu herhangi bir çatışma alanında, Rusya'nın göz ardı edildiği hiçbir çözüm yolunun uygulanamayacağı mesajını verebildiği bir platform olarak değerlendirilmiştir. Putin, Suriye politikasıyla Batı dünyası ile askeri gücünü de devreye sokarak farklı bir yaklaşımın ve kanadın temsilcisi sıfatıyla proaktif bir politika izlerken aynı zamanda Soğuk Savaş dönemini hatırlatır bir şekilde küresel konularda Rusya'nın daha etkin bir politika izleyeceği mesajını da vermiş olmaktadır. Böylece 90'lı yılların dış politika konseptlerinde dile getirilen ve hedef olarak belirlenen çok kutuplu dünya ve küresel güç vizyonu bu politikayla uluslararası sistemde teyit edilmiş oldu. Rusya uluslararası alanda en önemli araçlardan biri olarak gördüğü BM Güvenlik Konseyi'ndeki veto hakkını, Suriye konusunda kamuoyunda yapılan eleştirilere rağmen kendi çıkarları doğrultusunda kullanmıştır¹ (Ertekin, 2012:149-150). Suriye politikasıyla Putin Rus dış politikasını artık "düzen belirleyici ve inisiyatif

¹ Moskova, Suriye ile ilgili Güvenlik Konseyi'nin gündemine 4 Ekim 2011, 4 Şubat 2012, 19 Temmuz 2012, 29 Mayıs 2013, 28 Ağustos 2013, 22 Mayıs 2014 tarihlerinde olmak üzere toplam altı kez getirilen yaptırım kararlarını veto etmiştir (Telatar, 2015:190).

alan” aşamaya geçirmiş, Kırım’ın ilhakıyla da uluslararası sistemin tepkileri test ederek, dış politikanın hedeflenen düzeye geldiği teyit edilmiştir (Mammadov, 2014:64).

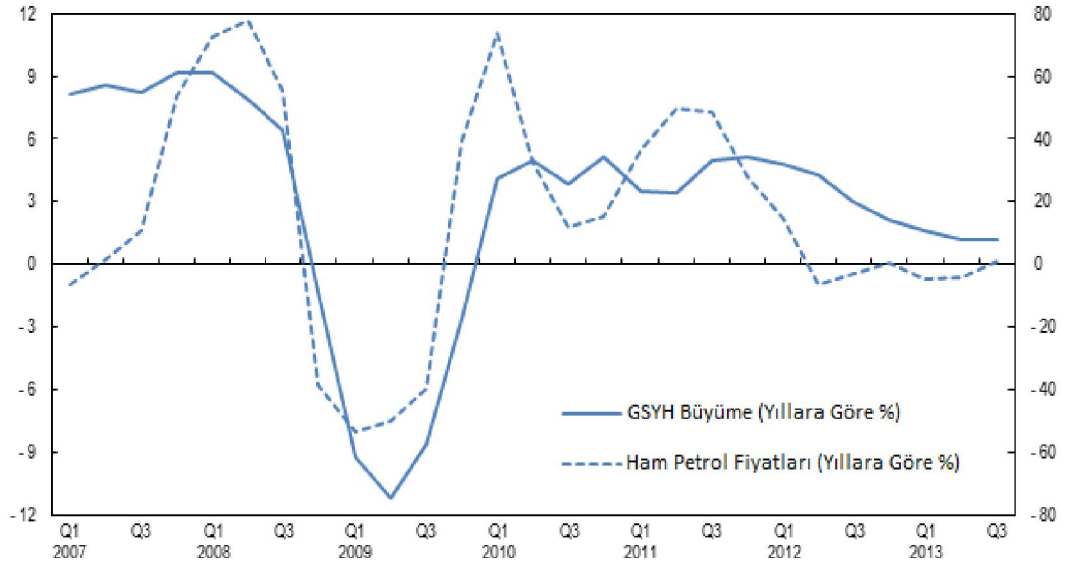
Ülke genelinde Putin’in geniş halk kitleleri tarafından desteklendiği görülmektedir. Bu durum, ekonomik nedenlerle ilişkisi olduğu kadar Putin’in Sovyet sonrası dönemde iç ve dış politikada dik duruşu ve kararlı kişiliği, oligarşik yapılarla seviyeli ilişkisi, temiz geçmişi ve dini hassasiyeti başta olmak üzere halkın kültürüne saygılı olması gibi nedenlerle Rus halkının beklentilerini karşılayan¹ bir profil çizmesiyle de ilişkilidir. Ancak Rusya’da Putin karşıtı bir muhalefet oluşumu da yok değildir. Eleştiriler özellikle demokrasi, insan hakları ve basın özgürlüğü konusunda yoğunlaşırken (Minarlı, 2010:4), en büyük başarısı olarak görülen ekonomik konularda ise petrol ve doğalgaz gelirlerinin halkın refahına yeteri kadar yansıtılmadığı, Rus ekonomisinin fosil yakıtlara mahkûm edilerek Hollanda hastalığına² yakalandığı noktasında da eleştiriler yapılmaktadır (Rutland, 2008:1061). Çalışmanın yoğunlaştığı Rus dış politikası açısından ise Putin’in bilinçli, kararlı, aşamalı olarak daha bağımsız ve sert bir dış politika

¹ Rus halkı Putin’i değerlendirirken ister istemez Sovyetlerin son dönemindeki Gorbaçov ile Rusya Federasyonu’nun ilk başkanı Boris Yeltsin’le karşılaştırma yaparak karar vermekte, bu da onu şimdilik alternatifsiz bırakmaktadır. Detaylı bir analiz için bkz. Anatoly KARLIN, “Why Russians Like Putin’s Russia”, içinde Jon HELLEVIG ve Aleksandre LATSA, “Putin’s New Russia”, Kontinent USA, Washington, 2012, s.153-179.

² Adını, 1959 yılında çok önemli doğalgaz rezervlerinin bulunmasından sonra bu sendromun ilk kez yaşandığı Hollanda’dan alan Hollanda hastalığı, üretim faktörlerinin yüksek hammadde ihracatı nedeniyle ekonomideki diğer alanlardan çekilip bir sektöre kayarak ekonomiyi negatif yönde etkilemesi olayıdır. Detaylı bilgi için bkz. Levent Şahin ve Dilek Kutluay Şahin, “Hollanda Hastalığının Etkileri: Rusya Örneği”, Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Dergisi, Yıl:8, Sayı:2, Aralık 2015, s. 599-610.

izlediği/izleyeceği anlaşılmaktadır. Bu bağlamda Putin’in özellikle halkın hislerine ve hassasiyetlerine hitap eden bu dış politikayla iç politikayı yönlendirirken iktidarını sağlamlaştırdığı, dış politikada yer yer süper güç refleksiyle sert ve katı manevralar yaparken “devletin çıkarları”na vurgu yaparak pragmatik olabilmeyi başardığı, en önemlisi de Avrasya coğrafyası, kültürü ve halklarına özel bir anlam yüklemesiyle Avrasyacı çevreleri de tatmin etmeyi başararak çok girift dengeleri gözetebilme becerisini gösterebildiği söylenebilir.

Şekil-4 Petrol Fiyatları ve RF GSYH İlişkisi

Kaynak : <http://www.oecd.org/eco/surveys/economic-survey-russian-federation.htm>

BÖLÜM 4: YENİ AVRASYACILIKTA TÜRKLER VE TÜRKİYE

4.1. YENİ AVRASYACILIKTA TÜRKLER

“Eğer Rus[luğu] kazırsanız
[altında] yatan bir Tatar’ı
yaralarsınız”. (Napolyon)

Hun İmparatorluğu’ndan itibaren Türk tarihine bakıldığında Doğu ve İç Asya’dan başlamak üzere batıya doğru Orta Asya, Karadeniz çevresi, İran ve Anadolu’dan Balkanlara kadar olan geniş bir bölgede Türk etkisi ve varlığı göze çarpmaktadır. Bu kadar geniş bir alana yayılan ve sürekli hareket halindeki dinamik Türk kimliği, doğal olarak karşılaştıkları kültürlerle tez-anti tez biçiminde etkileşim içine girmişler, oluşturdukları bu yeni kimlik sentezleriyle çok fazla devlet kurup dağılmışlar, Avrasya bölgesinde Fars ve Rus kültürleriyle birlikte ana kimliklerden biri olarak etkinliklerini sürdürmüşlerdir (İşyar, 2010:57-61).

Yeni Avrasyacılığın da en fazla üzerinde durduğu konu olan kültür ve medeniyet konusunda, Klasik Avrasyacılıktaki gibi Avrasya özgün kültüründeki Türk kültürü etkisine değinilmiştir. Ancak Dugin, eski SSCB coğrafyasındaki Türklerle Türkiye’yi farklı katagorilerde değerlendirmiş ve farklı misyonlar yüklemiştir. Avrasyacılığın en önemli bileşenlerinden kültür konusunda Slav-Türk etkileşimine değinilmesi ve bu etkileşimden ortaya çıkan “özgün kültür” tanımlaması ilk Avrasyacılar tarafından özellikle vurgulanmıştır. Yeni Avrasyacılar ve Dugin’in ise bu etkileşimi inkar etmemelerine rağmen, söylemlerinde emperyal kaygılarla bu durumu dillendirmekten kaçındıkları anlaşılmaktadır. Avrasya coğrafyasındaki Türk-İslam etkisine ve varlığına dair Panarin’in Dugin’e göre daha fazla analiz ve yorumlarda bulunduğu göze çarpmaktadır.

Klasik Avrasyacı akım içerisinde Türkofiller olarak adlandırılan ve Rus kültürünün Slav ve Türk kavimlerinin etkileşimiyle oluştuğu savları nedeniyle

eleştirilen, aralarında medeniyet tarihçisi Danilevski'nin de bulunduğu düşünürlere göre aynı coğrafyayı paylaşmaları nedeniyle Rus kültüründen Turani özellikleri soyutlamak, yukarıda açıklanan tarihi gerçeklik nedeniyle mümkün değildir. Moğol istilasını döneminde bile bu etkileşim artarak devam etmiştir. Klasik Avrasyacıların önde gelen savunucularından Trubetskoy da Rus kültürünün tarihte iki büyük gücün etkisinde kaldığını savunmuştur. Ona göre bunlardan ilki Moğol-Turan etkisi, ikincisi ise I. Petro ile başlayan Roma-Germen etkisidir. Trubetskoy'a göre Rus kültürü üzerindeki Turan etkisi, Rusların merkezi ve güçlü devlet yapılanmalarında ve Ortodoksluğu yorumlamalarında kendisini hissettirmiştir. Ruslar da Türkler gibi dinlerini teolojik tartışmalar boyutuna girmeden saf bir dindarlık anlayışıyla yaşamaya çalışmışlardır. Bu yüzden Türklerde büyük kelimacılar ve fıkıhçılar yetişmediği gibi Rus din adamlarında da böyle bir gelişim süreci yaşanmamıştır (Gazigil, 2006:110-111).

Diğer bir Avrasyacı düşünür Savitski ise Rusların varlığını Tatarların aynı coğrafyadaki varlıklarına borçlu olduğu tezini ileri sürmüştür. Ona göre Moğol-Tatar hâkimiyeti Rusya'nın esaret altında kaldığı yıllar olarak değil, kültürel ve siyasi kodlarının oluştuğu bir dönem olarak değerlendirilmelidir¹. Ruslar, Moğol/Tatar hâkimiyetinde dinsel hoşgörü kavramını yaşayarak öğrenmişler, Gumilev'e atfen Savitski de kendi hâkimiyetlerindeki daha sonraki dönemlerde Rusların bu hoşgörüyü bu coğrafyanın en önemli kazanımı ve gerçekliği olarak kabullendiğini iddia etmiştir. Gumilev ve Vernadsky, Avrasya coğrafyası ile bütünleşen Türk-Slav kültürel birliğinin göçebe kavimler tarafından nasıl şekillendiği üzerine kapsamlı araştırmalar yapmıştır (Gazigil, 2006:111-112). Bu bağlamda ilk Avrasyacılar Tatar hakimiyetinin aslında Rusların kültürlerini

¹ 1925 yılında yayınladığı makalede N.Berdyayev Klasik Avrasyacıları "Rus olandan çok, Rusluğun içindeki Asyalılığı, ...Tatarlığı tercih ettikleri ve gizli Muhammedi oldukları" yönünde eleştirmiştir (Gazigil, 2006:112).

muhafaza etmelerini kolaylaştırarak kimlik bilincinin oluşmasına katkı sağladığı görüşündedirler (Çomak, 2006:153).

Dugin ise günümüz şartlarında, RF’de Rus kimliğine muhalif en önemli etnik kimliğin tarihten gelen rekabet geleneğiyle Tatarlar olduğunu belirtir. Tatarların milli bilinçlerinin çok gelişmiş olması, tarihi, kültürel birikim ve alt yapıları nedeniyle Rusya açısından bir tehdit oluştururken, Federasyonun da en kırılgan halkası durumundadır. Ancak “Tatar ayrılıkçılığı” problemini önemsiz kılan en önemli faktör, Tataristan’ın çevresinin ayrılıkçı olmayan ve kendisiyle bütünleşemeyeceği Türk unsurlardan ve deniz sınırından yoksun coğrafi konumudur. Dolayısıyla bu coğrafi avantaj Rusya açısından mutlaka korunmalıdır. Tatarların hem etnik hem de kültürel unsurlardan oluşan bir halk olması nedeniyle kendi arasında ayrışmalarının ve Rusların bu cumhuriyete göçlerinin desteklenmesi, Tataristan’ın bir tehdit olarak öne çıkmasını engelleyecektir. Gelişmiş Türk-İslam bilinçleri Avrasya coğrafyasında Tataristan’ı İslam coğrafyasının bir parçası haline getirmektedir. Bu ayrışmanın önüne geçebilmek için Rusya, Batı karşıtlığı üzerinden Tatarların Avrasyacılık ekseninde Rus jeopolitiğine eklemlemelerini sağlamalıdır. Tataristan’ın diğer Türk cumhuriyeti Başkurdistan ile ilişkileri ve ittifakı, aralarındaki kültürel ve Türk-İslam algılamalarındaki farklılıklara vurgu yapılarak engellenmelidir. Tatar-Başkurt birlikteliğinin Rus jeopolitiğinin istikrarına hiçbir şekilde katkısı olmayacaktır. Türk-İslam bilincinin oluşturduğu böylesi bir ayrışma Türkiye Atlantikçiliğini de devreye sokacağından Rusya’nın tam ortasında çok tehlikeli bir gediğin açılmasına neden olabilecektir (Dugin, 2010:156-159).

Panarin de Avrasya coğrafyasındaki kadim Slav-Türk sentezinin karşı karşıya olduğu tehditle ilgili olarak şu tespiti yapmıştır:

“Bugün tek kutuplu dünyanın siyasal teknolojileri medeniyetler çatışması görüşüne atıfta bulunarak Slav-Türk sentezini tahrip etmeye çalışmaktadırlar. Bunda bazıları, Müslümanlığın Ortodokslik üzerindeki hâkimiyetinin sağlanması için bir fırsat görebilirler. Ancak

burada korsanlığın ayartmasının var olduğu gerçeğini kabul edebilmeliyiz. Bütün kıtayı yıkmaya çalışan deniz korsanları, Türklerin eski göçebe anılarını dirilterek onları yıkım çalışmasından geçici bir süre kullanılacak bir araç olarak görmektedir. Ancak Türklerin de diğer Müslümanlar gibi şunu iyi bilmesi gerekiyor ki modern tarafından oluşturulan okyanus arketipi step özgürlüğünün arketipleriyle uyumlu değildir. Rusların ve Türklerin, Ortodoksların ve Müslümanların diğerleri gibi kıtasal aidiyetlerini kavramaları gerekmektedir.” (Aktaran Gazigil, 2006:112-113).

Sonuç olarak Yeni Avrasyacılık, Rus Avrasyası’ndaki çok etnili kırılğan yapıyı dikkate alarak özellikle etnik milliyetçiliğin canlı olduğu Türk unsurların olası ayrılıkçı hareketlerini “Avrasyalılık” üst kimliği aracılığıyla engellemeyi amaçlayan bir strateji geliştirmiştir (Pryce, 2013:36-37).

4.2. YENİ AVRASYACILIKTA TÜRKİYE

Türkler bozkır göçebeleri olarak kıtasal ve karasal kaynağın temsilcisi olarak tarih sahnesinde var olmuşlardır. Coğrafik olarak ise Avrasya, Türk medeniyetinin kadim havzası olmuştur. Dugin Türk jeopolitiğinin etnik kimliğine dayandığı görüşündedir. Bu anlamda da Panturanizmi Rus aleyhtarlığı biçimiyle bir tehdit olarak görüp eleştirirken, Avrasyacı bağlamda ise Türkiye jeopolitiği için en tutarlı ve çelişkisiz modelin Panturanizm olduğunu belirtir. Türk jeopolitiğininde Türkçülük, İslamcılık ve son olarak da Türkiye Cumhuriyeti olarak dış “destek ihtiyacı doğrultusunda” müttefik arayışlarının belirlediği “durumsal ve pragmatik” anlayışa doğru bir evrimin söz konusu olduğu tespiti yaparken bu dönüşümü “büyük jeopolitikten (kıtasal ve emperyal) küçük jeopolitiğe geçiş” olarak adlandırmaktadır. Ona göre “Türkiye’nin (küçük değil) büyük oyunda ağırlığı olan bir oyuncu olması için kendi tarihinin manasını yeniden idrak etmesi, yeni perspektifleri tasarlaması, Ankara’nın mutabık olabileceği büyük ölçekli jeopolitik projelere sahip sağlam ve güvenilir partnerler bulması gerekir.” Bu öngörüsünden sonra Rus jeopolitiğinin oluşumundaki Türk tarihsel etkisine ve

bunu sistematik bir şekilde çalışmalarında vurgulayan Trubetskoy, Savitski, Alekseyev, Suvçinski ve Gumilev gibi Avrasyacı düşünürlere değinen Dugin, tarihsel ortaklığın aynı coğrafyayı paylaşan iki ülke olarak asırlardır süren Türk-Rus çatışmasını bitirebilecek bir jeopolitik potansiyele sahip olduğuna ve bunun da “Rusya-Türkiye ilişkilerinde yeni bir sayfa açılması için ciddi bir temel sunduğuna” vurgu yapar (Dugin, *Türkiye için önsözünde*, 2010:16-18).

Dugin’e göre farklı kimlik ve jeopolitik tanımlamaları nedeniyle Türkiye hiçbir şekilde Osmanlı İmparatorluğu’nun devamı olamaz. “Çok merkezli ve çok milletli emperyal İslami yapının yerine Kemal Atatürk’ün; laik, ateist, profan ve milliyetçi düzeni ile Fransız ulus-devletin doğu versiyonunu kurduğunu” belirten Dugin, “Doğu’nun kendi manevi, dini ve jeopolitik geleneğinden keskin bir şekilde kopan ilk devletin Türkiye olduğuna” değinir. Türkiye’ye, Atlantikçi yapı tarafından Batı’nın ileri karakolu, Asya-Doğu koridorunda “tampon kordon” olarak Atlantikçi Bloğun ihtiyaçları doğrultusunda bir misyon yüklenmiştir. Dugin’e göre Türkiye’nin “ABD’nin siyasi-ideolojik kolonisi olarak kalması” kısa vadede Rusya açısından Pantürkizmin bir tehdit olarak belirme olasılığını ortadan kaldırmaktadır. Zira Türkiye’nin Doğu’ya yönelerek Türk unsurlarla ilişkilerine öncelik vermesi, dış politikasında 180 derecelik bir değişimi gerektirdiğinden Türkiye’nin kendi isteğiyle kabullendiği ve üstlendiği Atlantikçi Merkez’e hizmet eden jeopolitiğinin rotasını tam anlamıyla tersine çevirmesi zayıf bir ihtimal olarak görünmektedir (Dugin, 2010:260-261).

Dugin, Güney Ekseninde kurulacak işbirliği alternatifleri konusunda aralarında Türkiye ve İran’ın da bulunduğu İslam ülkeleriyle ilgili şu değerlendirmeleri yapmıştır:

1. Kıtasal türde, Amerikan ve Atlantik karşıtı, tutarlı ve faal jeopolitik içeriğiyle İran köktenciliği,

2. Avrasya coğrafyasında Pan-Türkizm tehdidini tetikleyebilecek Atlantikçi laik Türkiye¹,
3. Farklı içerikleri ve öncelikleri olan ve Suriye, Irak, Libya, Sudan, Mısır ve Suudi Arabistan gibi ülkelerce benimsenen Pan-Arabizm,
4. Jeopolitik olarak Atlantikçilikle işbirliği içindeki Suudi-Vahhabi köktenciliği,
5. Libya, Irak, Suriye gibi “İslam sosyalizmi” benimseyen ve Pan-Arabizm ağırlıklı sol modeller (Dugin, 2010:73-74).

Dugin’e göre aşikârdır ki “İslam dünyasında laik Türkiye örneği veya İslamcı Suudi Arabistan örneği gibi salt Atlantikçi kutuplar, kıtasal imparatorluğun küresel projesinde Avrasya’nın güney kutbu fonksiyonunu yerine getiremezler”. Geriye kalan “İran köktenciliği” ve “sol Pan-Arabizm” arasında Yeni İmparatorluğun stratejik hedefleriyle uyuşan ve güneydeki birçok problemin kendiliğinden çözülmesini sağlayacak yegâne seçenek İran seçeneğidir. İran’ın bu projeye katılımı, Rusya’nın birkaç yüzyıldır çabaladığı sıcak denizlere inme hedefine de kolaylıkla ulaşmasını mümkün kılacaktır. Bu bağlamda, “Avrasya’nın merkezi ve kutbu vasfı ile Moskova, Yeni İmparatorluk çerçevesinde Tahran’a bu mekânda İran dünyasını (Pax Persica) kurma, tüm bölgede Atlantikçi etkiye mukavemet edebilecek sağlam Orta Asya jeopolitik bloğunu organize etme misyonunu devretmelidir” (Dugin, 2010:75-76). Dugin, Avrasya bölgesinde oluşturulacak siyasi ve ideolojik birliğin Türkiye’nin Pantürkist yaklaşımıyla eklem yerlerinden ayrıştırabileceği endişesiyle bu ülkenin bölgedeki etkinliğinin

¹ Dugin, alternatifleri ve işbirliği olasılıklarını sayarken Türkiye’nin neden bu projede yer alması gerektiğiyle ilgili gerekçesini net bir şekilde burada ortaya koymuştur. Türkiye’nin etnik kimliği, dış politikasındaki Batı önceliği, Avrasya coğrafyasında Rusya’nın nüfuzu için bir tehdit olarak algılanmaktadır.

ancak Fars-İslam kültürünü temsil eden İran'la frenlenebileceğini değerlendirmiştir (Karabağ, 2009).

Dugin'in İslam dünyasındaki İran tercihinin en önemli avantajı, İran siyasi rejiminin Orta Asya'da muhtemel Türkiye Pantürkçü yayılmasını ve Suudi mali-siyasi müdahalesini sona erdirebilme kapasitesidir (Dugin, 2010:79). Bununla birlikte Dugin'in üç eksenindeki miğfer ülkelerine bakıldığında ele alınan temel ve olmazsa olmaz şartın Atlantik karşıtlığı olduğu göze çarpmaktadır. Bu ise Rusya'nın jeopolitik misyon belirlerken halen bir blok refleksiyle hareket ettiğinin ve dış politikadaki önceliklerini de bu doğrultuda oluşturduğunun göstergesidir. Bu bağlamda son dönemde Türk-Rus ilişkilerinde önemli aşamalardan geçildiyse de Türkiye'nin Atlantikçi tercihi nedeniyle bu ilişkiler stratejik derinliğe ulaşamamakta ve böylece ikircikli yapısını muhafaza etmektedir.

Dugin'in Yeni Avrasya İmparatorluğu'nda Türkiye'nin Orta Asya'ya müdahalesinin mümkün olduğunca engellenmesi ve bölgenin İslami/kültürel entegrasyonunun İran ile sağlanması temel strateji olarak belirlenmiştir. Burada Orta Asya için Türkiye'nin Sünni ve laik dini anlayışı ile soy birliği, entegrasyon için risk unsurları olarak değerlendirilmiş ve kendisi için daha az tehdit oluşturan İran'a bu misyon yüklenmiştir. Bu bağlamda Erivan da yeni Avrasyacı düşünceye göre;

“Türkiye’yi kıta içi mekânlardan koparan önemli bir halka” konumundadır. Dugin’e göre “Türkiye’nin Kafkasya ve Orta Asya’daki çıkarları hiç dikkate alınmayacağından bu ülkeye “günah keçisi” rolünü biçmek gerektiği önemle dikkate alınmalıdır. Dahası, muhtemelen Türkiye’deki Kürt ayrılıkçılığını desteklemek ve aynı zamanda İran’a etnik olarak yakın olan halkları laik-Atlantikçilik kontrolünden çıkarmak niyetiyle ön plana sürmek gerekir. Bunun telafisi için Türkiye’ye Bağdat, Şam ve Riyad yoluyla güney istikametinde gelişimi teklif etmek veya Türkiye’nin jeopolitik gidişatın temelden değişimi maksadıyla İran yanlısı köktencileri ve

uzak gelecekte Atlantik karşıtı ve Avrasyacı vasıfla Orta Asya Blokuna girişı tahrik etmek lazımdır” (Dugin, 2010:78-79).

Dugin’e göre Avrasya İmparatorluğu’nun jeopolitik merkezini oluşturan Orta Asya’nın bu projede sadakatile bütünleşmeleri, etnik açıdan Rusya için hep riskler taşımış olan ve halen de taşımakta olan Türkiye ile değil de İran ile yapılması zaruri olarak değerlendirilmiştir. Şimdiki Türkiye’nin bu projede yeri yoktur. Türkiye, Atlantikçi duruşunu ve tercihini değıştirmedikçe bu bölge ve proje için tehdit olarak değerlendirilecek ve yok sayılacaktır (Dugin, 2010:80). Dolayısıyla Türkiye’nin Avrasya Birliği’ne dahil olması ancak Batıcı düşünce yapısını tamamen terk etmesi ve kendi jeopolitik gücünü yok sayarak Rus liderliğini kabul etmesiyle mümkün olabilecektir (Karabağ, 2009).“Eğer Ankara ile Tahran, Pekin ile Tokyo, Berlin ile Paris arasında üçüncü düzlemde (bölgesel) kökleşmiş tarihi çelişkiler olmasa idi, teorik olarak buraya Moskova-Ankara, Moskova-Pekin ve Moskova-Paris eksenlerinin de eklenmesi mümkündü” (Dugin, 2010:343)

Dugin, Turancı bir entegrasyonu, jeopolitik Avrasyacılığın karşı-tezi olarak tanımlamakta ve böylesi bir projenin ana karayı param parça ederek Rus hâkimiyetini sonlandıracağı tespitini yapmaktadır. Böylesi bir tehdit ise ancak Panturanizm gayretlerine sert ve planlı bir jeopolitik savaş bilinciyle mukavemet ederek engellenebilir. Güneydeki Turanî tüm halkların yerel etnik çatışmalarını ve geçimsizliklerini şiddetlendirmek ve bölgeye İran etkisini dayatmak ise bu savaşın başlıca manevraları ve taktikleri olmalıdır (Dugin, 2010:182).

‘Bölgesel devlet’ tanımlamasının Rusya için bir aşağılama olduğunu Türkiye üzerinden açıklayan Dugin, milli bir devrimle yıkılan Osmanlı İmparatorluğu’nun yerine kurulan ve imparatorluğun jeopolitik, dini, etnik ve kültürel açıdan hiçbir vizyonunu sahiplenmeyen Türkiye’nin bölgesel devlet sıfatıyla aslında her alanda küçüldüğü tespitini yaparak, Rusya’nın böyle bir tuzağa düşmemesi gerektiğine değinmiştir (Dugin, 2010:38).

Dugin’e göre Türkiye benimsemiş olduğu ateist, liberal ve tek dünyacı Batı Modeline entegre olma jeopolitiğini, yönünü Doğu’ya çevirmek ve Orta Asya ile

bütünleşmek suretiyle Pantürkçü bir jeopolitik önceliğe tercih etmedikçe müstakbel Avrasya İmparatorluğu için bir tehdit olmaktan uzaktır. Türkiye'nin var olan bu tercihi ise karşı kutupta olsa bile hem Rusya'nın kendi nüfuz alanına müdahale riskini sıfırlaması veya minimize etmesiyle hem de Orta Asya'da farklı bir entegrasyon modeli tehdidini tahrik etmemesiyle Rus jeopolitik hedeflerine hizmet eden bir yörüngededir. Dolayısıyla Türkiye'nin Batı'nın "günah keçisi" rolünde ve Doğu'daki "ileri karakol" vasfına matuf olan düşük ölçekli misyonuyla hareket etmesi, Rusların milli çıkarına daha uygun olacaktır (Dugin, 2010:260-261).

Diğer yandan Göksel İşyar, Avrasya bölgesinde Rusya ile Türkiye'yi birbirlerine yaklaştıran etkenlerden bahsederken bunların en önemlisinin iki ülkenin dış politikaları itibariyle benzer alternatiflerinin bulunması olduğunu kaydeder. Bu bağlamda Rusya ve Türkiye'nin dört alternatif politika seçeneğinin olduğu söylenebilir: Milliyetçilik, Batıcılık¹, Avrasyacılık ve pragmatizm. Batıcılık zaman zaman iki ülkede de önemini arttıran bir dış politika tercihi olarak karşımıza çıkmaktadır. Ancak yakın geçmişi itibariyle Türk dış politikasındaki Batı tercihinin istikrarlı bir süreklilik arz etmesi nedeniyle Rusya ile karşılaştırıldığında daha yerleşik bir politika olarak benimsenmiş olduğu söylenebilir. Milliyetçilik anlamında Türk dış politikasında Turancılar, Rus dış politikasında da Slav milliyetçileri ötekileştirici bir dil kullandıkları için etnik içerikleri nedeniyle rasyonel kabul edilmediklerinden marjinal bir noktadadırlar. Pragmatizm ve Avrasyacılık ise iki ülkeyi birbirine yaklaştıran ortak bir payda görünümündedir. Buna göre Batı (emperyalizmi) karşıtlığı, sömüren-sömürülen algısı, bölünme kaygısıyla da ilişkili olarak üniter devlet hassasiyeti, güçlü devlet

¹ Rusya ile Türkiye'nin Batıcılık anlayışı ABD yaklaşımları nedeniyle önemli bir farklılık göstermektedir. ABD karşıtlığı nedeniyle Rusya için Batıcılık Atlantikçilik olarak isimlendirilmiştir.

ideali gibi öncelikler de bu paydayı anlamlandıran ortak noktalar olarak göze çarpmaktadır (İşyar, 2010:84-85).

Tarihi perspektifte ise aynı coğrafyada varlıklarını sürdüren Türkler ve Ruslar, iki büyük değerler bütünü olarak coğrafya gibi büyük ölçüde coğrafyaya bağlı olarak ortak kırımlar ve tehditler yaşamışlar ve açılımlar gerçekleştirmişlerdir. 9. Yüzyıl itibariyle Ruslar ve Türklerin ortak düşmanları Bizanstır. Rusların Ortodoksluğu benimsemesiyle Bizans-Rus etkileşimi farklı bir boyut kazanmıştır. Bizans'ın yıkılmasıyla Ruslar Bizans'ın dinsel ve ideolojik varisi tanımlamasıyla yeni bir kimlik benimsemişler, Moskova'yı Üçüncü Roma olarak tanımlamışlardır. İkinci ortak tehdit olarak 11. ve 12. yüzyıllarda Katolik Haçlı Seferleri gündeme gelmiş, hem Türkler hem de Ruslar bu saldırıları püskürtmüşlerdir. Bu tehlikelerden sonra aynı dönemlerde Rus İmparatorluğu ve Büyük Selçuklu Devleti olarak iki ülke de iç karışıklıklar nedeniyle parçalanmıştır. Cengiz Han İmparatorluğu'nun istilaları ise bir sonraki ortak tehlike olmuştur. 14. Yüzyıl itibariyle iki milletin genlerini geleceğe taşıyan iki komünal cevher, kendi çevrelerinde yeni güç merkezleri oluşturarak Osmanlı Beyliği ve Moskova Knezliği'ni kurmuşlardır. Siyasi birliklerini sağlamaya çalışırken bu iki devletin Timur ordularının saldırısına uğramaları nedeniyle imparatorluk süreçleri kesintiye uğramıştır. Bu tehditten sonra iki devlet de hızla toparlanma sürecine girmiş ve bulundukları bölgede siyasi birliklerini kurmuşlar, Osmanlı Bizans'ın siyasi boşluğunu doldurmuş, Ruslar ise Altınordu Devleti'nin yerini almaya başlamıştır. Rus ve Osmanlı İmparatorlukları iki dünya imparatorluğu olarak tarih sahnesine çıkmış, Ruslar Avrasya'nın kuzeyi ve doğusuna doğru yayılırken, Türkler güney ve batı yönünde yayılmışlardır. Ruslar güneye Türkler ise doğu veya kuzeye yöneldiklerinde ciddi savaşlarla birbirlerini durdurmaya çalışmışlardır. Dolayısıyla kuzeyde Türklerle entegre olmaya çalışan bir Orta Asya İmparatorluğu, güneyde diğer Slav milletlerle entegre olmaya çalışan Osmanlı İmparatorluğu birbirlerinin anti tezleri olarak yeniden aynı coğrafyada farklı kimlikleri temsil etmişlerdir Bu durum aynı zamanda Türklerle Rusların bulundukları coğrafyalarda kendi din ve kültürleriyle ilgili liderlik ve

koruyuculuk yapma vizyon ve içgüdülerinin gelişmesi gibi bir tarihi misyonu da ortaya çıkarmıştır. Buna karşın iki devlet arasındaki önemli bir kültürel fark ise Osmanlı bozkırdan çıkıp kendini mümkün olduğunca soyutlamaya çalışırken Rusya ise tam aksine bozkırın derinlik ve enginliklerine dalmış, bu kültürü kendisine göre asimile etme yolunu tercih etmek zorunda kalmıştır (İşyar, 2010:62-68).

1798 yılında Mısır Seferine çıkan Napolyon güçlerine karşın Osmanlı ve Rusya aynı tehdit algılamasının bir sonucu olarak İttifak anlaşması imzalamışlardır. Önemli bir kırılma noktasını temsil eden Kırım Harbi (1853-56) iki ülkenin milliyetçilik kartlarını oynamalarının yolunu açmıştır. Bu noktadan sonra Ruslar yoğun bir şekilde Batı Türkistan bölgesini istilaya girişmiş, Osmanlı'daki Slavların bağımsızlıklarını açıkça desteklemiş, Ermenileri de örgütlemiştir. Buna karşın Osmanlı ise Rus hakimiyeti altındaki soydaşlarıyla ilgilenmeye çalışmıştır. Osmanlı İmparatorluğu Rusların PanSlavizm politikasına karşı Panİslamizm ve PanTürkizm politikalarıyla Rusya'yı dengelemeye çalışmıştır. 19. Yüzyıl'da 2. Nikola'nın çar olmasıyla PanSlavistler üzerindeki faaliyetlerini arttırmışlar ve iki ülkede de birbirleri için "düşman" kavramı yerleşmeye başlamıştır (İşyar, 2010:72-73).

Bu tarihi gerçekliklerin oluşturduğu tehdit algılamalarıyla Dugin'in Türkiye için Avrasya coğrafyasında biçtiği "günah keçisi" rolünde belirginleşen dışlayıcı tutumdan, son dönemde Avrasya'nın istikrarı, egemenliğinin korunması için Rusya ve Türkiye'nin stratejik bir işbirliği oluşturmaları gerektiğini dillendirmesi, Dugin'in Rus Avrasyacılığında daha "paylaşımçı" bir anlayışa yöneldiğini göstermektedir. Dugin bir başka seferinde hem Avrasyacılığı kısaca tarif etmiş hem de Türkiye'den beklentisini şu şekilde ifade etmiştir:

" Avrasyacılık, Batı merkezliliğini reddetmektir ve çok medeniyetli dünyanın teklifidir. Rus devletleri içinde Türk faktörü çok önemli. Biz, ABD merkezli yeni dünya düzenine karşı tek kutuplu dünya yerine çok kutuplu dünyayı teklif ediyoruz. Eğer Türkiye, Avrasya

Hareketi'ne katılırsa, Moskova yolu Avrupa'dan daha kısa bir yol olacaktır. Çok kutuplu dünya karşısında Türkiye ile işbirliğine mahkumuz..." (Aktaran, Erol, 2006:134).

Nitekim eski büyük elçilerden Çernişev de "Rusya ve Türkiye, Avrasya entegrasyonunda lokomotif iki ülke olmalıdır" diyerek iki ülkeyi birlikte zikretmiş, çok kutuplu dünya için Türkiye'nin de mutlaka dahil olması gerektiği yeni bir güç merkezinin oluşturulması gerektiğini ifade etmiştir (Erol, 2006:134).

Rusya'nın Türkiye'ye yönelik yaklaşımının Rusya-Batı/Atlantik ilişkileri ve bu ilişkilerin biçimlendirdiği uluslararası konjonktür tarafından belirlendiği anlaşılmaktadır. Nitekim RF'nin ilk yıllarındaki Batıcı politikası nedeniyle Türkiye'yi, yakın çevresinde bile tehdit olarak görmeyişi, Türkiye algısının Rusya'nın Doğu-Batı alternatiflerine göre şekillendiğini göstermektedir. Ancak iki ülkenin de imparatorluk geçmişleri nedeniyle yakın tarihlerinde aynı olmasa da benzer politik, kültürel ve sosyal kırılmalar yaşamaları, kimlik sorunlarını Doğu-Batı ikileminin şekillendiriyor olması, çıkarları birçok noktada çakışıyor olsa da Rusya ve Türkiye'yi rekabet ortamında işbirliği yapmaları noktasında zorlamakta, muhatap kılmaktadır.

SONUÇ

Bir devletin dış politikasını ulusal güç unsurları şekillendirmektedir. Dolayısıyla bir ülkenin sermayesi hükmündeki ulusal güç unsurlarında meydana gelen değişimler de dış politikasına yansımakta o ülkenin uluslararası sistemdeki konumunu güncellemesini gerektirmektedir. RF de çok farklı misyonu olan bir süper gücün dağılmasıyla onun hukuki devamı olarak uluslararası sistemdeki yerini almış, ulusal gücünü oluşturan unsurlarda meydana gelen daralma ile ülke için yeni bir dış politika belirleme ihtiyacı ortaya çıkmıştır. SSCB'yi süper güç yapan şey, sahip olduğu kaynakları en etkin bir şekilde kullanılmasını sağlayan ideolojisi olmuştur. İdeoloji silahı bulunmaması nedeniyle RF'nin nüfuz alanı SSCB'nin nüfuz alanının çok çok gerisinde kalmış, bu anlamda hinterlandı önemli ölçüde daralmıştır (Sümer, 2010:86). Avrasyacılık bir anlamda bu ideoloji boşluğunu doldurmayı amaçlamıştır. Bu kapsamda RF'nin ilk yıllarında dış politikada yaşanan belirsizlik, ülkenin kendisini yeniden konumlamaya çalışmasının bir sonucu olduğu kadar Federasyon'un çok uluslu yapısının nasıl muhafaza edileceği, çok uluslu yapı belirli tavizlerle muhafaza edilmeye çalışılırken de Rus kimliğinin nasıl empoze edileceği, kısacası siyasi ve kültürel dengenin nasıl kurulacağı ile ilgili soru(n)ların ortaya çıkmasıyla da ilgilidir.

Diğer yandan Avrasyacılığın yükselişinin RF'nin dağılmadan sonra yaşadığı kimlik sorunlarıyla da doğrudan ilişkisi vardır. Avrasyacılık başta Rus halkı olmak üzere Avrasya coğrafyasındaki tüm halkların kimliğini dış politika üzerinden inşa etmek istemiştir. Zira dış politikanın en önemli özelliklerinden birisi de ortak tehdit algılamaları, ulusal idealler etrafında toplumları birleştirmesi, genel anlamda toplumları homojenleştirmesidir. Dış politika devletin ve aynı zamanda ulusun kimliğinin dışarıda temsil edilmesi anlamına geldiğinden kimliğin, dış politikanın belirlenmesinde yönlendirici bir işlevi de bulunmaktadır (Dağı, 2002:13-14). Avrasyacılık ulusal kimliğin oluşumunda en önemli kavramlardan olan “biz” ve “öteki” konusunda net bir ayırım yapabilmiş, dış politika ile bir Avrasya kimliği inşa etmeye çalışarak Rusya'nın yaşadığı aidiyet krizine çözüm bulmaya çalışmıştır.

SSCB'nin dağılmasıyla ülkenin kendisi ekonomik, askeri ve sosyal bütünlüğü konusundaki seviyesini teyit etmiş oldu. RF'nin uluslararası sistemdeki yeri uluslararası toplum tarafından da bu veriler ışığında yeniden değerlendirilmiştir. Bu konumlamaya ve bu konumlamayı sineye çeken Yeltsin ve ekibine karşı, ülke içinde büyük bir çoğunluğu SSCB'nin ihtişamlı dönemini yaşamış komünistler ve milliyetçilerin başını çektiği gruplar tarafından bir muhalefet bloğu oluşmuştur. Dağınık ve çok sesli bu muhalefet Avrasyacı ekol etrafında birleşmiş ve daha örgütlü ve tek sesli bir hüviyet kazanmıştır. Bu grupların Avrasyacı anlayışla bütünüleşerek muhalefet etmeleri aynı zamanda toplum ve Rus entelektüelleri tarafından marjinal olarak algılanmalarını önlemekteydi.

Ülkelerin ulusal güçlerinin önemli bir unsuru olan coğrafya da dış politikaların oluşumunda en anlamlı çarpanlardan biridir. Rusya Fedarasyonu dağılmadan sonra önemli bir toprak kaybına maruz kalsa da halen dünya topraklarının 1/7'sine sahip ve içinde on bir değişik saat dilimi barındıran dünyanın en büyük ülkesi konumundadır (Kalkavan, 2004:4). Bu coğrafi miras, imparatorluk ve SSCB dönemlerinin RF'ye bırakmış olduğu, kutsal Rus idealinin oluşması için en anlamlı dayanağı sunan unsurdur. Avrasyacılığın Rus jeopolitiğini özellikle mekanla anlatmaya çalışması Rusya'nın halen sahip olduğu devasa coğrafyası nedeniyledir. RF'ye verilecek yeni uluslararası misyonun Batı'nın değer yargılarındaki ekonomi, insan hakları ve demokrasi gibi değerlerle açıklanmaya çalışılması Rusya'nın geleceği için rasyonel bir çözüm üretmeyecektir.

Avrasyacılığın Rusya için belirlediği “Üçüncü Yol” Rusya'nın her yönüyle benzersizliği varsayımı üzerine kuruludur. Bu anlamda Rusya'nın coğrafi özellikleri bu benzersizliği en somut şekilde temsil eden avantajıdır. Gerçekten de Rusya coğrafyası jeopolitik teorilerin de tanımladığı, enerji kaynaklarına sahip oluşu, birçok kadim medeniyetin temsil edildiği yegâne coğrafyadır. Bu coğrafyayı elde tutmak ve bu coğrafya üzerinden SSCB'yi de aşan yeni nüfuz alanları oluşturarak dinamik bir Rus ideali oluşturmayı başaran Avrasyacılığın, özellikle Dugin'in fikirleri doğrultusunda teorik çerçevesi netleştirilmiştir.

Avrasyacılığın Rusya'nın gücü ve ulusal çıkarlarına yaptığı vurgu, bu kavramların temel alındığı Batı kökenli realist uluslararası ilişkiler teorisini çağrıştırmaktadır. Bir Avrasyacı olan Şamil Sultanov da "Bir Avrasyacının Ruhı" başlıklı makalesinde güçlü olmanın mutlak bir zorunluluk olduğunu dile getirmiştir (İşyar, 2010:48). Avrasyacılık aslında Rus ideali ekseninde Rusya'nın çıkarlarını maksimize edecek "ideal güce" ulaşmanın stratejilerini belirleyen bir yaklaşım olarak ortaya çıkmıştır. Avrasyacılığın olmazsa olmazı olarak değerlendirilmesi gereken "güçlü devlet" çarlık döneminden itibaren Rus bilincinde yerleşmiş olan "gücü temsil eden" bir olgu olarak karşımıza çıkmaktadır.

Avrasyacılığın Rus ulusal dinamizmini ayakta tutan "öteki" ve "düşman" kavramlarını da "ABD karşıtlığı" olarak hayata geçirmesi, yaklaşımın emperyal içeriği için önemli bir dayanak noktası oluşturmaktadır. Avrasyacılık "ABD karşıtlığı" ile Sovyet dönemindeki gibi Avrasya coğrafyasında onlar gibi düşünmeyen, yaşamayan ve inanmayanlar olarak yeni bir karşıt cephe eksenini oluşturmak istemektedir. Bu durum, dünyanın farklı bölgelerinde yükselen ABD ve küreselleşme karşıtlığı düşünüldüğünde küresel anlamda da karşıtlığı olan bir "karşıtlık" olarak karşımıza çıkmaktadır.

Avrasyacılığın en önemli avantajı Avrasya coğrafyasında yaşayan farklı kimlikleri, kültürleri, dinleri ve dilleri inkar etmeden bunların hepsini içine alan bir yaklaşımla ortak bir ideal belirleme çabasıdır. Örneğin Avrasyacılıkta Rus halkının Ortodoks kimliğine kutsal bir anlam yüklenerek Sovyet döneminden tamamen farklı bir yaklaşım benimsenmiştir. Yine Türk-İslam kimliği Avrasya coğrafyasının önemli bir gerçekliği olarak kabul edilmiştir. Bu yaklaşım, Avrasyacılığın Nazarbayev ve Sultanov gibi Rus kimliği dışından da desteklenerek Avrasya coğrafyasında sahiplenilmesini sağlamıştır.

Sonuç olarak Rus dış politikasının son dönemdeki söylem ve işbirliği çabaları incelendiğinde Dugin'in savunduğu işbirliği eksenlerinin çok canlı tutulduğu ve Avrasya coğrafyasındaki İran, Hindistan ve Çin gibi ülkelerle ilişkilerin özellikle önemsendiği anlaşılmaktadır. Özellikle Putin dönemiyle birlikte daha sert ve katı

söylemlerin belirlendiği Rus dış politikasında Gürcistan-Güney Osetya, Ukrayna-Kırım ve Suriye manevraları da göstermiştir ki Avrasyacı yaklaşım, Rusya'nın var olan nüfuz alanlarını kaybetmeme ve gücünü pekiştirme noktasında hassas ve kararlı bir politika takip edeceğini göstermektedir. Putin, pragmatist yaklaşımı nedeniyle de uluslararası toplumdan kopmadan enerji avantajını, coğrafi zenginliğini, nükleer gücünü ve Rusya'nın tarihsel anlamdaki emperyal birikimini Avrasyacılık ekseninde kullanarak Rusya'yı küresel konularda yeniden "dikkate alınan" bir aktöre dönüştürmeye çalışacaktır. Dolayısıyla Avrasya küresel rekabetin merkezi olmaya devam ettikçe Rus jeopolitiği Rusya'yı dış politikada yönlendiren temel saik olmaya devam edecektir.

KAYNAKÇA

AKTAY, Yasin; (Proje Yöneticisi), “Siyaseti, Ekonomisi, Güvenliği, Dış Politikaları ve Stratejik İlişkileriyle: Yeni Rusya”, Stratejik Düşünce Enstitüsü, Haziran 2010.

AKTÜRK, Şener, (2012), “NATO Neden Genişledi? Uluslararası İlişkiler Kuramları Işığında NATO’nun Genişlemesi ve ABD-Rusya İç Siyaseti”, *Uluslararası İlişkiler*, Cilt 9, Sayı 34, s. 73-97.

AMİRBEK, Aidarbek; (2014), “Rusya Federasyonu’nun Dış Politikasını Şekillendiren Jeopolitik Kuram: Neo-Avrasyacılık Örneği”, *Çankırı Karatekin Üniversitesi Avrasya Strateji Dergisi*, Sonbahar, Cilt:3, Sayı:2, s. 73-96.

ANISIMOV, Alexey P., GULYAIKHIN Vyacheslav N.; (2014), “The Land Question in the Philosophical Doctrines of Slavophiles and Westerners: Old and Modern Times”, *International Journal of Humanities and Social Science*, Vol. 4, No. 8, pp. 22-31.

BASSIN, Mark; (2008), “Eurasianism ‘Classical’ and ‘Neo’:The Lines of Continuity”, Edited by MOCHIZUKI, Tetsuo, *Beyond the Empire: Images of Russia in the Eurasian Cultural Context*, Slavic-Eurasian Research Senter, s. 279-294.

BÜYÜKAKINCI, Erhan; (2004), “Vladimir Putin Döneminde Rus Dış Politikasına Bakış”, Ed.:BÜYÜKAKINCI, Erhan, *Değişen Dünyada Rusya ve Ukrayna*, Phoenix Yayınları, s. 137-163.

CAFERSOY, Nazım; (2002) “Rus Jeopolitik Düşüncesinde Misyon Arayışları”, *Avrasya Dosyası*, Jeopolitik Özel, Cilt:8, Sayı: 4, s. 51-101.

CANKARA, Pınar ÖZDEN ve CANKARA Yavuz; (2007), “Vladimir Putin Döneminde Rus Dış Politikasında Yapılan Değişiklikler”, *SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Sayı:15, s. 193-212.

CANŞEN, Efkân; (2011), “Sovyetler Birliği’nden Rusya Federasyonu’na Doğru Değişimin Yan Etkileri”, *SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Sayı:24, s.79-88.

ÇINAR, Aliye; (2006), “Politik Teoloji”, *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Dergisi*, Cilt:15, Sayı:2.

ÇİFTÇİ, Kemal; (2010), *Tarih, Kimlik ve Eleştirel Kuram Bağlamında Türk Dış Politikası*, 1.Baskı, Siyasal Kitabevi, Ankara.

Çomak, İhsan (Ed.); (2009), “Rusya Çalışmaları: Stratejik Araştırmaları-2”, TASAM, İstanbul.

ÇOMAK, İhsan; (2006), “Dış Politika Aracı Olarak Rusça:Türk Cumhuriyetleri Örneği”, Ed.: ÇOMAK, İhsan, *Rusya Çalışmaları: Stratejik Araştırmalar-1*, TASAM, İstanbul, s. 207-229.

ÇOMAK, İhsan; (2006), “Rusya, Putin ve Avrasyacılık”, Ed.: ÇOMAK, İhsan, *Rusya Çalışmaları:Stratejik Araştırmalar-1*, TASAM, İstanbul, s. 89-100.

ÇOMAK, İhsan; (2006), “Rusya’da Bir Milli İdeoloji Arayışı: Avrasyacılık”, Ed.: ÇOMAK, İhsan, *Rusya Çalışmaları:Stratejik Araştırmalar-1*, TASAM, İstanbul, s. 151-161.

DAĞI, Zeynep; (2002), *Kimlik, Milliyetçilik ve Dış Politika: Rusya’nın Dönüşümü*, Birinci Baskı, Boyut Yayınları, İstanbul.

DAVUTOĞLU, Ahmet; (2012), *Stratejik Derinlik*, 81. Baskı, Küre Yayınları, İstanbul.

DEMİR, İsmail; (2014), “Tarihsel Perspektif Işığında Türkiye Cumhuriyeti ve Rusya Federasyonu Arasındaki İlişkiler”, *Yönetim ve Ekonomi Dergisi*, Cilt:21, Sayı:2, s. 179-197.

DUGİN, Aleksandr; (2007), *Moskova-Ankara Eksenli: Avrasya Hareketi’nin Temel Görüşleri*, Çev., Leonid Bahrevski, Kaynak Yayınları, İstanbul.

DUGİN, Aleksandr; (2010), *Rus Jepolitiği: Avrasyacı Yaklaşım*, Çev., Vügar İMANOV, Küre Yayınları, İstanbul.

ERDEM, Emirhan Fahri; (2011), “Rusya’nın İmparatorluk İdeolojisi: Avrasyacılık”, *21. Yüzyıl Dergisi*, Ocak, Sayı 25, s. 97-103.

ERİŞEN, Cengiz; (2004), “Rusya Federasyonu’nda Ulusal Güvenlik Yaklaşımı ve Askeri Doktrinler”, Ed.:BÜYÜKAKINCI, Erhan, *Değişen Dünyada Rusya ve Ukrayna*, Phoenix Yayınları, 165-194.

EROL, Mehmet Seyfettin ve AMİRBEK, Aidarbek; (2014), “Soğuk Savaş Sonrası Dönemde Rusya’nın Dış Politikasında Yakın Çevre ve Orta Asya”, *Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi*, Sayı:14/1, s. 155-178.

EROL, Mehmet Seyfettin; (2006), ”Küresel Güç Mücadelesinde Avrasya Jeopolitiği ve Avrasyacılık Tartışmaları”, Ed.:ÇOMAK, İhsan, *Rusya Stratejik Araştırmaları-1*”, TASAM, s. 119-149.

ERŞEN, Emre; (2004), “Neo-Eurasianism and Putin’s Multipolarism In Russian Foreign Policy”, *Turkish Review of Eurasian Studies*, Sayı:4, s. 135-172.

ERŞEN, Emre; (2009), *Sovyet Sonrası Dönemde Rus Avrasyacılığı Rusya-Türkiye İlişkileri Üzerindeki Etkileri*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

ERŞEN, Emre; (2010), ““Yeni Avrasyacılara Göre Rusya’nın Soğuk Savaş Sonrası Dünya Düzenindeki Yeri”, Ed.:ÖZCAN, Mesut ve ŞENEL, Muzaffer, *Modernite ve Dünya Düzen(ler)i*, Klasik Yayınları, İstanbul, s. 249-276.

ERŞEN, Emre; (2010), “Avrasyacılık ve Uluslararası İlişkiler”, Ed.:ÖZCAN, S. Alkan, *Avrasya Konuşmaları*, Küre Yayınları, s. 33-61.

ERTEKİN, Bülend Aydın; (2012), “Neo-Rusya’nın Akdeniz Rüyası: Neo Rusya’nın Suriye Arap Baharı’ndaki Rolü”, *Bilge Strateji Dergisi*, Cilt:4, Sayı:7, s. 131-163.

GAZİGİL, Orhan; (2006), "Rusya'da Avrasyacılık Düşüncesi ve Yeni Al-ternatif Arayışları", Ed.:ÇOMAK, İhsan, *Rusya Stratejik Araştırmaları-1*, TASAM, s. 101-118.

GÜL, Abdullah; (2007); *Yeni Yüzyılda Türk Dış Politikasının Ufukları*, 1. Baskı, T.C. Dışışleri Bakanlığı Yayınları, Ankara.

HEKİMOĞLU, Asem Nauşabey; (2007), *Rusya'nın Dış Politikası I*, 1. Baskı, Vadi Yayınları, Ankara.

HÜSEYNOV, Fuad; (2003) "Bağımsız Devletler Topluluğu'nun Oluşumunun Hukuki Boyutları", Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Cilt:52, Sayı:4, s. 387-401.

İMANOV, Vügar; (2010), "Rusya'nın Medeniyetsel Kimlik İnşası", Ed.:ÖZCAN, S. Alkan, *Avrasya Konuşmaları*, Küre Yayınları, s. 13-33.

İSMAYİLOV, Meşdi; (2011), "Avrasyacılık, Mukayeseli Bir Okuma: Türkiye ve Rusya Örneği", 1. Baskı, DoğuBatı Yayınları, Ankara.

İŞYAR, Ömer Göksel; (2010), *Avrasya ve Avrasyacılık*, 1. Baskı, Dora Yayınları, Bursa.

KAGARLİTSKİ, Boris; (2008), *Bugünkü Rusya:Neoliberalizm, Otokrasi ve Restorasyon*, Çev., Fatma ve Serdar ARKAN, İthaki Yayınları, İstanbul.

KALKAVAN, Feryal; (2004), "Rusya Federasyonu'nda Federalizm ve Üнитарizm Tartışmaları", Ed.:BÜYÜKAKINCI, Erhan, *Değişen Dünyada Rusya ve Ukrayna*, Phoenix Yayınları, s. 3-22.

KAMALOV, İlyas; (2011) "Türk Cumhuriyetleri'nin Bağımsızlıklarının 20. Yılında Rusya'nın Orta Asya Politikaları (Rapor)", *Ahmet Yesevi Üniversitesi İnceleme Araştırma Dizisi*, Yayın No:2, Ankara.

Karabağ, Mehmet; “Rus Emperyalizmi İçin Yeni Bir İdeoloji:Neo-Avrasyacılık”,BİLGESAM, 2009, <http://www.bilgesam.org/incele/1071/-rus-emperyalizmi-icin-yeni-bir-ideoloji--neo-avrasyacilik/#.Vryn0RiLTcs>.

KARLIN, Anatoly; (2012), “Why Russians Like Putin’s Russia”,HELLEVIG J. ve LATSA A., “*Putin’s New Russia*”, Kontinent USA, s. 154-157.

KASTNER, Antje; (2008), “From Chaos to Pragmatism? The Domestic Dimension of Russian Foreign Policy:1991–2008”, German Development Institute, Discussion Paper, Bonn, 19/2008.

KAYA, Sezgin ve İŞYAR, Ömer Göksel; (2009), “Rus Yayılmacılığı ve Slavofil Düşüncenin Tarihsel Gelişimi”, *Orta Asya ve Kafkasya Araştırmaları Dergisi*, USAK, Cilt:4, Sayı:8, s. 26-51.

KAYA, Sezgin; (2010), ”Rus Dış Politikasında Batı Karşıtlığının Düşünsel ve Tarihsel Gelişimi”, Gazi Üniversitesi, Akademik Bakış Dergisi, Cilt 4, Sayı 4, s. 41-77.

KİBAROĞLU, Mustafa; (2001), “Rusya’nın Yeni Güvenlik Konsepti ve Askeri Doktrini”, *Avrasya Dosyası*, Rusya Özel Sayısı, Cilt:6, Sayı:4, s.95-106.

KOKOSHIN, Andrei; (2006), “Real Sovereignty and Sovereign Democracy”, *Russia In Global Affairs*, Vol:4, pp. 105-118.

LARRABEE, F. Stephen and KARASIK Theodore W.; (1997), “Foreign and Security Policy Decisionmaking Under Yeltsin”, *National Defense Research Institute*, Washington.

MAKARCHEV, Andrew; (2013), Soft Power, Regionalism and Common Neighborhoods”, *Bilge Strateji Dergisi*, Cilt:5, Sayı:4, Bahar, s. 37-56.

MAMMADOV, Halit; (2014), “Rus Dış Politikasında Stratejik-Zihinsel Süreklilik ve Putin’in Dış Politika Doktrini”, *Ahmet Yesevi Üniversitesi İnceleme Araştırma Dizisi*, Yayın No:16.

MİNARLI, Mustafa Ali; (2010), “Rusya Siyasal İkliminin Demokrasi Dışı Karakteri”, *Akademik Araştırmalar Dergisi*, Sayı:44, s. 1-13.

ONAY, Yaşar; (2007), *Batı’ya Direnen Devlet : Rusya*, 1. Baskı, Yenyüzyıl Yayınları, İstanbul.

ÖZBAY, Fatih; (2006), “Tarihsel Süreç İçerisinde Ruslar ve Rusya”, Ed.:ÇOMAK, İhsan, *Rusya Stratejik Araştırmaları I*, TASAM, s.13-27.

ÖZBAY, Fatih; (2009), ”Rusya Federasyonu’nun Terörle Mücadele Politikası: Stratejik Sorunlar ve Çözüm Yolları”, Ed.: ÇOMAK, İhsan, *Rusya Çalışmaları:Stratejik Araştırmalar-2*, TASAM, İstanbul, s. 11-26.

ÖZCAN, Sevinç Alkan; (2010), “*Avrasya Konuşmaları:Medeniyet, Modernite, Kimlik*”, Ed.:ÖZCAN, S. Alkan,, Küre Yayınları, s. 1-13.

ÖZDAL, Habibe; “Medvedev’in Basın Toplantısı: Bir Putin Gördüm Sanki”, USAK, 18 Mayıs 2011, <http://www.usak.org.tr/tr/kose-yazilari/medvedev-in-basin-toplantisi-bir-putin-gordum-sanki>.

ÖZDAŞLI, Esmâ; (2012), “Çin ve Rusya Federasyonu’nun Perspektifinden Şanghay İşbirliği Örgütü”, *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Sayı:12, s. 108-122.

PRYCE, Paul; (2013), “Putin’s Third Term: The Triumph of Eurasianism”, *Romanian Journal of European Affairs*, Vol:13, p. 25-43.

PURTAŞ, Fırat; (2006), “Rusya’nın Orta Asya’ya Yeniden Dönüşü”, Ed.: ÇOMAK, İhsan, *Rusya Çalışmaları:Stratejik Araştırmalar-1*, TASAM, İstanbul, s. 163-186.

RUTLAND, Peter; (2008), “Putin’s Economic Record: Is The Oil Bloom Sustainable?”, *Europe-Asia Studies*, Vol.:60, Issue:6, s. 1051-1072.

SEVİM, Tuğçe Varol; (2013), “Eurasian Union: A Utopia, a Dream or a Coming Reality?”, *Eurasian Journal of Business and Economics*, Volume:6, Issue:12, s.43-62.

SÖNMEZ, A. Sait; (2010), “Yakın Çevre Doktrini Bağlamında Rusya Federasyonu’nun Bağımsız Devletler Topluluğu Ülkeleriyle İlişkileri”, *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Sayı:27, 277-290.

SÖNMEZ, A. Sait; (2010), “Moskova’nın Kutuplaşma Çabaları:Putin Dönemi Rus Dış Politikası” , *Avrasya Etütleri*, TİKA, Sayı:37, s.37-76.

SÖNMEZ, A. Sait; (2010), “Sovyet Sonrası Dönemde Rus Siyasi Düşüncesinde Ortaya Çıkan Akımlar ve Bunların Rus Dış Politikasına Etkileri”, *Finans Politik & Ekonomik Yorumlar*, Sayı:540, s. 45-59.

SÖNMEZ, A. Sait; (2010), “Yeni Batıcılık ve Yeni Avrasyacılık Akımları Bağlamında Yeltsin Yönetimi’nin Doğu Batı Politikaları’nın Analizi”, *Akademik Bakış Dergisi*, Cilt:3, Sayı:6, s.73-96.

SÖNMEZOĞLU, Faruk; (2006), *II. Dünya Savaşı’ndan Günümüze Türk Dış Politikası*, 1. Baskı, Der Yayınları, İstanbul.

SÜMER, Gültekin; (2010), “Dış Politikada Süreklilik-Değişim Çekişmesi”, *Uluslararası Hukuk ve Politika*, Cilt:6, Sayı:23, s. 73-98.

TAŞTAN, Yahya Kemal; (2012), “Ulusal Ülküden Emperyal Vizyona: Rusya’da Kimlik Arayışları”, *Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi*, s. 69-134.

TELATAR, Gökhan; (2015), “Rusya ve Arap Baharı: Batı ile Yeni Soğuk Savaş mı?”, *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt:15, Sayı:1, s. 175-202.

TELLAL, Erel; (2010), “SSCB ile İlişkiler”, Ed.: ORAN, Baskın, *Türk Dış Politikası –II*, İletişim Yayınları, s. 158-166.

TELLAL, Erel; (2010), “Zümrüdü Anka: Rusya Federasyonu’nun Dış Politikası”, *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, Sayı:65-3, s. 189-236.

TRENIN, Dimitri; (2001), *The End Of Eurasia:Russia On The Border Between Geopolitics and Globalization*, Birinci Baskı, Carnegie Moscow Center, Washington.

YALÇINER, Serhan; (2007), “Putin Dönemi Rusya Federasyonu-NATO İlişkileri”, *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, , Cilt:12, Sayı: 2, s.339-358.

YAPICI, Merve İrem; (2010), *Rus Dış Politikasını Oluşturan İç Etkenler*, Birinci Baskı, USAK Yayınları, Ankara.

YETİŞGİN, Memet; (2010), “20. Asra Girerken Rusya ve Rusların Türklere Yaklaşımı”, *Ahmet Yesevi Üniversitesi Bilig Türk Dünyası Sosyal Bilimler Dergisi*, Sayı:52, s. 195-230.

YILDIRIM, Emre; (2015), “Modernitenin Eleştirisi ve ‘Milliyetçi Söylem’ Bağlamında Milliyetçiliğe Yeniden Bakmak”, *Amme İdaresi Dergisi*, Cilt 48, Sayı 1, s.1-33.

YILMAZ, Salih; (2015), “Yeni Avrasyacılık ve Rusya”, *Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi*, Sayı 34, s. 111-120.

ÖZGEÇMİŞ

Ümit Yaşar SÖNMEZ, 31.03.1975 yılında Sivas'ta doğmuştur. Lise eğitimini askeri okulda aldıktan sonra 1994-2010 yılları arasında T.S.K.'da astsubay olarak muhtelif yerlerde görev almış, 2010 yılında Yalova Üniversitesi'ne idari personel olarak atanmıştır. Sönmez, 2011 yılından itibaren Yalova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde yüksek lisans eğitimine devam etmektedir.

